

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Rigorózní práce

Vývoj Slovenského státu /1939-1945/ z pohledu moci zákonodárné

Konzultant: Prof. JUDr. Dr. Jan Kuklík, DrSc.

Zpracovatel: Mgr. Daniel Thonat

Únor 2008

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Mgr. Daniel Thonat

OBSAH:

I. Úvod	1
II. Vývoj postavení zákonodárné moci Slovenska do 14. března 1939...	2
1. Snahy slovenských představitelů o dosažení autonomie a vytvoření zákonodárného sboru	2
2. Postavení Slovenska v době první Československé republiky.....	4
3. Žilinská dohoda a její důsledky pro státoprávní uspořádání Slovenska.....	5
4. Autonomie Slovenska v rámci Česko- Slovenska z pohledu zákonodárné moci.....	6
III. Snem Slovenskej republiky – zákonodárny orgán Slovenského štátu v letech 1939-1945.....	10
1. Vznik samostatného „Slovenského štátu“.....	10
2. Organizační struktura Sněmu Slovenské republiky.....	13
3. Organizační pravidla Sněmu Slovenské republiky.....	26
4. Postavení poslanců Sněmu Slovenské republiky.....	29
IV. Vývoj Sněmu Slovenského štátu v době jeho existence.....	32
1. Dějinný vývoj Slovenského štátu.....	32
1.1. První období režimu Slovenského štátu.....	33
1.2. Druhé období režimu Slovenského štátu.....	36
1.3. Třetí období režimu Slovenského štátu	38
2. Postavení a činnost Sněmu Slovenské republiky v jednotlivých etapách existence Slovenského štátu.....	43
2.1. Postavení a činnost sněmu v první etapě Slovenského štátu.....	43
2.2. Postavení a činnost sněmu ve druhé etapě Slovenského štátu	60
2.3. Postavení a činnost sněmu ve třetí etapě Slovenského štátu	90
V. Závěr.....	95
Seznam použitých právně historických pramenů	99
Seznam použité literatury.....	100

I. ÚVOD

V průběhu celých lidských dějin každý národ, kterému se podařilo dosáhnout státní samostatnosti, se musel vypořádat se základními problémy a to formou vlády, vytvořením orgánů moci, jejich struktury a ustálením způsobu jejich kreace a vymezením jejich vzájemných vztahů.

Na tom je závislé, zda je forma vlády demokratická nebo nedemokratická a proto je důležité rozdělení moci ve státě, pravomocí jednotlivých orgánů moci a rovnováha mezi nimi. Významné místo v dělbě moci má zákonodárný orgán – parlament, který je zastupitelským orgánem s ústavodárnou a zákonodárnou mocí.

Slovenská politická reprezentace se už v devatenáctém století snažila o dosažení autonomie Slovenska v rámci Rakousko – Uherska, s vlastním sněmem jako zákonodárným orgánem. Snahy o dosažení vytvoření parlamentu neustály ani po vzniku Československé republiky /ČSR/ v roce 1918, přičemž k naplnění těchto snah došlo v těžkém období existence ČSR v roce 1938, v důsledku oslabení Československa cizí mocí a pod vlivem cizích mocností.¹

Uzákoněním autonomie Slovenské krajiny došlo k vytvoření autonomního Slovenska s vlastní zákonodárnou a výkonnou mocí, čímž se naplnila dlouholetá snaha o vytvoření samostatného Slovenska v rámci většího tehdejšího Československa.

Stav tzv. Druhé republiky, ČSR v agónii, byl pak jen velmi krátkou epizodou vedoucí ke vzniku samostatného slovenského státu s vlastním parlamentem a se všemi formálními atributy nezávislého státu.

Používám v této práci pro označení Slovenska podobně jako to bylo v letech 1939 až 1945 oba dva používané názvy, a to: Slovenský stát /Slovenský štát/ a Slovenská republika. Pro označení zákonodárného sboru Slovenského státu pak používám slovenský název Sněm Slovenské republiky /Snem Slovenskej republiky/.

Je mi rovněž jasná kontroverznost v chápání některých úseků vývoje zákonodárné moci Slovenského státu, zejména pak těch, které se udály po 3.4.1945, tedy po zániku posledních atributů Slovenského státu.

¹ Letz Róbert, Slovak History and Chronology Lexicon,

II. Vývoj postavení zákonodárné moci Slovenska do 14. března 1939

Při posuzování zákonodárné moci a jejího orgánu v době Slovenského státu by bylo samozřejmě nedostatečné, když by se přihlíželo jen k samotnému období let 1939 až 1945, ve kterém existoval zákonodárný orgán této země a to Sněm Slovenské republiky. Vývoj zákonodárné moci na Slovensku byl bezprostředně ovlivněn podmínkami vzniku Slovenského státu a bez poznání těchto podmínek, není možné ani dostatečně pochopit tento vývoj.

1. Snahy slovenských představitelů o dosažení autonomie a vytvoření zákonodárného sboru.

Slovenský národ prošel emancipačním vývojem, přičemž se vyvíjel v určitých specifických podmínkách, které ovlivnily Slovensko v tom, že po několik století bylo integrální součástí Uherska a zároveň rakouské monarchie. Důsledky z tohoto vyplývající ovlivnily politické představitele slovenského národa v jejich orientaci na dosažení autonomie Slovenska v rámci habsburské monarchie a později i v rámci ČSR. Součástí těchto snah bylo i vytvoření zastupitelského orgánu celoslovenského charakteru, který měl působit jako zvláštní národní parlament. První snaha byla vyjádřena v tzv. Žádostech slovenského národa, které byly přijaty dne 10.5.1848 na shromáždění slovenských vlastenců v Bratislavě /v Prešporoku/, kde bylo požadováno vytvoření zvláštního národního sněmu. V revolučním období vznikla ve Vídni dne 16.9.1848 Slovenská národní rada, která se záhy přesunula do západoslovenské Myjavy. Zde v domě paní Kolenyové vyhlásila samostatnost Slovenska, vypověděla státní svazek a spojení s Maďary, vypověděla poslušnost maďarské vládě a začala organizovat místní správu veřejných věcí. Slovenská národní rada se představila jako reprezentantka veškeré politické, vojenské a zákonodárné moci. Jejím hlavním cílem bylo zbavit Slovensko maďarské nadvlády a konstituovat ho v rámci monarchie jako autonomní nebo federativní samosprávnou jednotku.² Není bez zajímavosti, že Slovenská národní rada začala poprvé užívat slovenský státní znak – dvojitý kříž na trojvrší. I když tento orgán, který vstoupil do dějin jako První Slovenská národní rada, brzy zanikl, jeho význam pro národní státoprávní uvědomění Slováků byl obrovský.

² Landová Blanka, Myjava - kultúrno – historický profil,

Toto se záhy projevilo při snaze o vytvoření zákonodárního sboru Slovenska formou Vídeňského memoranda, které bylo předloženo rakouskému dvoru v roce 1861 a obsahovalo podobné požadavky jako Memorandum slovenského národa, které přijalo shromáždění slovenských národovců v Sv. Martině 6.a 7. června 1861.

Jakékoliv emancipační snahy slovenského národa však byly tvrdě potlačovány ze strany Uherské vlády. Slovenská občanská společnost /vyjma hrstky intelektuálů/ v druhé polovině devatenáctého století vlastně neexistovala. K rozvoji slovenského politického života přispěly i návštěvy tehdejších vrcholných českých politiků na Slovensku, jako byl např. F.L. Rieger, který se opakovaně schází v Bratislavě /v Prešporku/ se slovenskými národovci L. Štúrem a J.M. Hurbanem.³ Důsledkem bylo nepřetržité sblížení Čechů a Slováků a v této situaci české vlastenecké kruhy zastřešovaly činnost slovenských národně orientovaných představitelů. Ti hledali v českých zemích někdy i fyzické útočiště /např. i Andrej Hlinka po černovských událostech v roce 1907/. Prvním vyjádřením budoucího souručenství Čechů a Slováků byla dohoda, podepsaná dne 22.10.1915 v americkém Clevelandu mezi zástupci české a slovenské menšiny. Slovensko bylo v této dohodě koncipováno do budoucnosti jako autonomní země v rámci státu Čechů a Slováků, s vlastním sněmem.

Obdobné ustanovení bylo i v tzv. Pittsburské dohodě, která byla přijata dne 30.5.1918 mezi představiteli československého zahraničního komitétu a představiteli Slovenska. Podle této dohody bylo stanoveno, že v samostatném státě z Českých zemí a Slovenska, bude mít Slovensko vlastní administrativu, svůj sněm a vlastní systém soudnictví. Slovenština bude úředním jazykem ve školách a v celém veřejném životě. Dohodu za českou stranu podepsal i T.G. Masaryk. Dohoda byla samozřejmě pouze politickou deklarací, nikoliv právním aktem, protože o právně závazném uspořádání budoucího státu mohly rozhodnout jen jeho ústavní orgány. Přesto se tato dohoda stala oblíbeným argumentačním prostředkem slovenských autonomistických politiků. Ti vinili české signatáře z porušení této smlouvy a o její text se opírali při prosazování svých autonomistických separatistických tendencí. Jozef Tiso jako poslanec Národního shromáždění, např. opakovaně požadoval její uzákonění. Adorace

³ Sak Robert, F. L.Rieger – konzervatívec nebo liberál?

Pittsburské dohody vyvrcholily ze strany slovenských autonomistů v roce 1938, kdy byl v den 20. výročí jejího uzavření přivezen do Bratislavy její originál a předložen sjezdu HSES /Hlinkova slovenská ľudová strana/.⁴ Sjezd HSES pak schválil nový návrh na autonomii Slovenska, opírající se právě o text Pittsburské dohody.

2. Postavení Slovenska v době první Československé republiky

Vznik československého státu - Československé republiky, nepřinesl zásadní změnu v oblasti postavení Slovenska a požadované autonomie. Je nutno ale zdůraznit, že se zcela radikálně změnilo postavení Slovenska a slovenského národa. Slovenský národ se ocitl bez maďarizačního tlaku, Slovensko se začalo rozvíjet kulturně, hospodářsky i politicky. Slovenský národ byl součástí země, která byla vzorem evropské demokracie. Od počátku vzniku Československa /ČSR/ se však na Slovensku formuje autonomistický blok, mezi jehož požadavky mimo jiné, patří i požadavek vlastního slovenského zákonodárného sboru. Rozdílnost náhledů je možné spatřit na politickém jednání dne 31.10.1918, které se konalo jako první jednání nově vzniklé představitelky Slovenska – Slovenské národní rady. Zde stojí proti zastáncům jednotného Československa, které reprezentoval např. Dr. Milan Hodža, i silný proud, který zastává řešení federalistické nebo konfederalistické. Toto autonomistické křídlo nově vzniklé SNR, reprezentoval Ferdinand /Ferdiš/ Juriga. Právní historie někdy proto hovoří o tzv. Jurigových návrzích. Zcela právně nezávazně bylo konstatováno, že přechodné řešení jednotného státu bude trvat nejdéle deset let. Představitelé HSES pak posléze hovořili v tzv. tajné klauzuli těchto dohod o tom, že ČSR jako společný stát Čechů a Slováků trvá na zkoušce pouze deset let.⁵

Ad absurdum došla tato interpretace představitelů HSES právě po uplynutí deseti let. Např. profesor Vojtech Tuka v roce 1928 ve svém článku pro list HSES tvrdil, že po 31.10.1928 nastane na Slovensku stav *vacuum iuris* a příslušnost Slovenska k ČSR bude bez právního podkladu. Tuka požadoval uzákonění Pittsburské dohody a mimo jiné, vytvoření autonomního Slovenského parlamentu. Na základě těchto veřejných proklamací bylo proti Tukovi zahájeno trestní stíhání pro vlastizradu a o rok později

⁴ Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovákov

⁵ Vnuk František, Andrej Hlinka – Tribún slovenského národa

byl odsouzen k 15 letům vězení. V roce 1929 pak ve volbách na Slovensku drtivě zvítězila HSĽS. Autonomistické politické síly, ať otevřené nebo skryté, získávaly na Slovensku stále silnější podporu. Představitelé HSĽS působili v letech 1927 až 1929 v československé vládě. /Dr. Jozef Tiso byl ministrem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy/. V roce 1930 předložila již opět opoziční HSĽS návrh na ústavní zákon o autonomii Slovenska. Tyto návrhy se stupňovaly i v dalším období třicátých let minulého století ze strany tzv. autonomistického bloku, který vznikl spojením HSĽS a Rázusovy Slovenské národní strany. V této souvislosti není možné nezmínit incident, který vypukl na tzv. Pribinových slavnostech v roce 1933. Za souhlasu tisíců přítomných zde přednesl Andrej Hlinka proslov, který byl skrytou deklarací prolamující suverenitu slovenského národa.⁶ Situace na Slovensku pak vykulminovala, tak jako v celé ČSR, v roce 1938. Není bez zajímavosti, že do tohoto roku /20. roku výročí Pittsburské dohody/ vstoupila HSĽS s heslem „V novom roku do útoku“.

3. Žilinská dohoda a její důsledky pro státoprávní uspořádání Slovenska

Rok 1938 znamenal pro Slovensko /ostatně i pro české země/ velké politické změny v důsledku zhoršujícího se postavení Československa. Expanzivní politika Německé říše, iredentistické snahy Maďarska a Polska, rozkladné působení německé a maďarské menšiny a mírně řečeno, emancipační snahy slovenských ľud'áků, uspíšily krizi a donutily českou reprezentaci k jednání o Slovensku. Situace na Slovensku pak vykrytalizovala bezprostředně po podepsání Mnichovské dohody o odstoupení českého pohraničí Německu. Dne 5.10.1938 abdikoval Dr. Edvard Beneš na funkci prezidenta ČSR. Ihned následující den pozval místopředseda HSĽS do Žiliny členy výkonného výboru HSĽS. K nim se připojili i členové ostatních důležitějších politických stran, kteří podepsali společně „Vyhlásenie o autonómii Slovenska“ /tzv. Žilinskou dohodu/. Ze strany zástupců politických stran byl přijat návrh HSĽS na přijetí ústavního zákona o autonomii Slovenska, který byl publikován v deníku HSĽS „Slovák“. Vládní, zákonodárná i soudní moc měla být podle signatářů dohody okamžitě předána do rukou autonomních slovenských orgánů. Následné vyhlášení HSĽS schvalovalo Mnichovskou dohodu, hlásilo se ke křesťanství a vyzývalo k boji

⁶ Klímek Antonín, *Vítejte v první republice*

proti židovské ideologii.⁷ Mnozí z účastníků Žilinské dohody schválili o měsíc později sloučení svých stran s HSLS, která se mohla zvýraznit i změnou svého názvu na Hlinkova slovenská ľudová strana – Strana slovenskej národnej jednoty /pozn. používám zkratku původního názvu strany HSLS, protože je to tak obvyklé téměř ve všech odborných publikacích/.

V den uzavření tzv. Žilinské dohody jmenovala československá vláda Dr. Jozefa Tisa ministrem pro správu Slovenska. Dne 8.10.1938 pak předseda československé vlády generál Jan Syrový oznámil poslanecké sněmovně Národního shromáždění zřízení autonomní vlády Slovenska s předsedou vlády Jozefem Tisem, který byl zároveň i ministrem vnitra. Jmenovací akt slovenské autonomní vlády měl mít pak oporu v ustanovení § 60 československé ústavy /vláda byla oprávněna jmenovat nové ministry v zastoupení prezidenta/. První autonomní vláda Slovenska přijela slavnostně do Bratislavy a ihned se ujala výkonu státní moci na Slovensku. Jedním z prvních aktů Tisovy vlády byl zákaz komunistické strany a uzákonění slovenštiny jako jediného úředního jazyka na Slovensku. Neděle 20.11.1938 byla slovenskou vládou vyhlášena za Den slovenské jednoty, lásky a usmíření. Tento den měl být slavnostní předzvěstí vyvrcholení slovenských autonomních snah, kterým bylo ústavní uzákonění slovenské autonomie a ke kterému došlo o dva dny později.

4. Autonomie Slovenska v rámci Česko – Slovenska z pohledu zákonodárné moci

Dne 22.11.1938 přijalo Národní shromáždění ČSR po dlouhém naléhání a ultimativních požadavcích ze strany představitelů HSLS ústavní zákon č. 299/1938 Sb. z.a n., o autonomii Slovenskej krajiny. Tento zákon mimo jiné, měnil název státu. Proto období druhé republiky někdy nazývá také dobou Česko-Slovenska /ačkoliv tento název státu platil jen v době od 22.11.1938 do 15.3.1939/. Ústavní zákon byl schválen dne 19.11.1938 v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění a dne 22.11.1938 v Senátu. Po urychleném publikování ve Sbírce zákonů a nařízení, vstoupil následujícího dne v platnost.

⁷ Današ Jozef, Ľud'ácky separatizmus a hitlerovské Nemecko

Podle zákona č. 299/1938 Sb.z.a n., se Slovenská krajina stává autonomní součástí Česko – Slovenské republiky. Jediným úředním a vyučovacím jazykem se stává slovenština. Ústavní zákon dále zakotvil tzv. krajinskou příslušnost, kterou nabýval každý, kdo měl domovské právo v některé obci Slovenské krajiny.

Z pohledu moci zákonodárné je nejdůležitější Hlava II cit. ústavního zákona. Zákon taxativně vymezil oblasti, ve kterých zůstává pravomoc Národního shromáždění pro celé Česko – Slovensko. Byly to záležitosti: Ústavních listin nebo jejich částí, vztahů Česko- Slovenska k cizině, vypovězení války a uzavření míru, obchodní a tarifní politika vývozu a dovozu, národní obrany, státního občanství, vystěhovalectví a přistěhovalectví, cestovních pasů, měn, měrných jednotek a vah, ochrany průmyslových vzorů a ochranných známek, vyměřování a mapování, cla, dopravy, pošty a telekomunikací, záležitostí státního rozpočtu, daní, dávek a poplatků, monopolů a společných státních podniků, záležitostí hospodářské soutěže.

§ 5 zákona č. 299/1938 Sb. z.a n. dále stanovil, že k platnosti usnesení celorepublikového a zákonodárného sboru je potřebné, pokud se jedná o změnu ústavy, aby většina kvalifikovaná ústavou, byla i většina poslanců Sněmu Slovenské krajiny. Ohledně ústavy pak § 9 odst.2 cit. zákona, zmocnil Sněm Slovenské krajiny, aby se usnesl na ústavě Slovenské krajiny v rámci právního uspořádání Česko – Slovenska. Posílení vlivu Slováků v Národním shromáždění vyjadřovala také ustanovení, že návrh na vyslovení nedůvěry vládě, může podat třetina slovenských poslanců.

Zákon č. 299/1938 Sb. z.a n. byl předzvěstí zániku ČSR. Druhá republika byla vlastně podivným soustátím a obě země se začaly v krátké několika měsíční době existence Česko – Slovenska, vyvíjet jiným způsobem. Slovenská autonomní vláda v čele s Dr. Jozefem Tisem se od počátku stavěla rozbíječským způsobem k Česko – Slovenské republice. Primární úlohou byly pro HSLS na sklonku roku 1938 volby do Sněmu Slovenské krajiny. Ty se uskutečnily dne 18.12.1938. Volbám předcházela ze strany HSLS nevybíravá likvidace politických konkurentů. Příkladem může být postup krajinských úřadů vůči Slovenské národní straně /SNS/, která dne 8.11.1938 odmítla

sloučení s HSĽS. Krajský úrad proto dne 24.11.1938 vydal zákaz činnosti SNS. Teprve po ochotě některých nových představitelů SNS sloučit se s HSĽS, byla činnost SNS opětovně povolena a strana rozhodla o svém zániku splynutím s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou – Stranou slovenskej národnej jednoty.

Stanovení termínu krajských voleb na den 18.12.1938 /oznámení o konání voleb bylo zveřejněno 26.11.1938/, zcela znemožnilo předložení jiných kandidátních listin. Byla předložena jediná kandidátní listina HSĽS. Za asistence již povolených Hlinkových gard, diskriminace Čechů a Židů, získala jednotná kandidátka HSĽS 97,3% hlasů. Do Sněmu Slovenskej krajiny bylo zvoleno 63 poslanců, pro německou a maďarskou menšinu byly vyhrazeny 3 mandáty. Zmanipulování voleb, likvidace politické konkurence i skryté zastrašování voličů /např. podle nařízení krajského úřadu ze dne 2.12.1938 byly volební místnosti rozděleny podle národnosti voliče – snadno se dalo zjistit, jak se příslušníci jednotlivých národností zachovají při volbě/ způsobily, že složení nového zákonodárného sboru Slovenskej krajiny vůbec neodpovídalo politickému rozdělení slovenské společnosti. Ke „zdrárnému“ průběhu krajských voleb byla HSĽS připravena vyvinout na voliče dokonce i fyzický nátlak. Do voleb byla zapojena i Hlinkova garda. Podle rozkazu gardistického hlavního velitelství ze dne 12.12.1938 se měli všichni gardisté účastnit voleb a to dokonce i dům od domu návštěvou voličů, kteří s účastí u voleb otáleli. Gardisté měli bránit všem „protiagitačním snahám“, proto byla Hlinkova garda určena za hlavní volební pořádkovou službu. Příslušníkům gardy bylo uloženo „nepozorovaně zjistit, kdo volí proti“. Hlinkova garda se tak stala nejen ozbrojenou nátlakovou skupinou, ale i politickým konfidentem, který sbíral informace o jednotlivých voličích ve volbách, které byly oficiálně tajné.⁸ V posledních demokratických volbách do obecních zastupitelstev, které se konaly také v roce 1938, získali ľudáci jen 29% hlasů, ostatní slovenské strany sdružené v koalici Slovenská jednota za Československou demokracii získaly 44% hlasů. Prosincové volby do Sněmu Slovenskej krajiny potvrdily ovládnutí Slovenska HSĽS, která započala Slovensko přetvářet podle vlastních představ. Toto

⁸ Nižňanský Eduard, Volby do Sněmu Slovenskej krajiny v roku 1938

nezměnil ani diplomatický pokus prezidenta Č-SR Dr. Emila Háchy, který navštívil Slovensko v době Vánočních svátků roku 1938.⁹

První slavností zasedání Slovenskej krajiny se konalo dne 18.1.1939 v Bratislavě. Slavnostního zasedání se zúčastnila i vládní delegace v čele s ministerským předsedou Česko – Slovenska Rudolfem Beranem. Po skončení prvního zasedání Sněmu Slovenské krajiny následoval slavnostní oběd v bratislavské Redutě, na kterém přednesli své projevy Jozef Tiso a Rudolf Beran a zazněly také zdravice slovenských a českých politiků.¹⁰ Stav Česko – Slovenska v této době nejlépe vystihl ministr exilové vlády Dr. Hubert Ripka, který v březnu 1944 napsal: „Údobí mezi mnichovským paktem a březnovou okupací bylo údobí vnitřního zmatku, deprese a demoralizace. To už nebyl stát schopný života politicky, hospodářsky i etnograficky, bylo vytvořeno monstrum, které ani v minulosti nemělo v Evropě obdoby.“¹¹ Jednou z hlavních rozkladných sil byl pro „monstrum“ druhé republiky separatismus slovenských ľud'áků. Radikální ľud'ácký představitel a nový poslanec Sněmu Slovenské krajiny Alexander Mach např. dne 5.2.1939 prohlásil „Nemať vlastný štát znamená smrť, večnú smrť slovenského národa.“¹²

Na počátku března 1939 se pražská vláda rozhodla podniknout kroky proti slovenskému separatismu. Prezident Emil Hácha odvolal Tisovu vládu a jmenoval novou slovenskou vládu v čele s Karolem Sídorem. Na území Slovenské krajiny bylo vyhlášeno stanné právo a moc částečně převzali čeští generálové v čele s generálem Homolou /ľud'áky zvaný Homolův puč/. Dne 10.3.1939 předává Dr. Tiso úřad předsednictva vlády Karolu Sidorovi a odjíždí na svou faru do Bánoviec nad Bebravou. Dne 12.3.1939 německý konzul v Bratislavě von Druffel přiváží Tisovi pozvání od Adolfa Hitlera k osobnímu rozhovoru. Dr. Tiso okamžitě v doprovodu poslance Štefana Daniheľa a svého bývalého ministra Dr. F. Ďurčanského odjíždí do Vídně a odtud odlétá do Berlína. Jednání mezi Dr. Tisem a Adolfem Hitlerem se uskutečnilo dne 13.3.1939 ve večerních hodinách.

⁹ Suk Pavol, Prezident Hácha na Slovensku v decembre 1938,

¹⁰ Kuklík Jan, Gebhart Jan, Druhá republika 1938-1939

¹¹ Ďurica M.S. Dejiny Slovenska a Slovakov

¹² Vnuk František, Mať svoj štát znamená život

III. Snem Slovenskej republiky – zákonodárny orgán slovenského štátu v letech 1939 -1945

1. Vznik samostatného „Slovenského štátu“

Dr. Jozef Tiso pričestoval zpět do Bratislavy dne 14.3.1939 v 9 hod ráno a ihned informoval o jednání s Adolfem Hitlerem ministerskou radu autonomní Slovenské krajiny a rovněž předsednictvo HSEŠ. V 10.57 hodin zahájil Sněm Slovenské krajiny svoji mimořádnou schůzi, které se účastnilo 57 poslanců z celkového počtu 63. Na začátku mimořádné schůze podal nově designovaný předseda vlády Slovenské krajiny Karol Sidor demisi vlády, kterou sněm přijal a ihned byl vyslán zvláštní kurýr k prezidentovi Česko- Slovenska Dr. Emilu Háchovi, aby mu podal písemné sdělení sněmu o tomto aktu. Byla zahájena rozprava a za potlesku všech poslanců se do ní přihlásil Dr. Jozef Tiso. Tiso prezentoval svoji řeč jako suchý referát, který bude přednášet bez řečnického patosu, tak aby sněm mohl rozhodnout „ V Berlíně jsem byl přijat se všemi poctami suverénní hlavy svobodného státu“, říká však ihned po několika větách za bouřlivého potlesku poslanců. Dr. Tiso reprodukuje nejprve svůj rozhovor s německým ministrem zahraničí Joachimem von Ribbentropem. Ten prý Tisovi sdělil, že situace Česko – Slovenska je neudržitelná, že v Čechách vládne „starý benešovský duch“. Ví ale o Slovácích, že jsou mírumilovný a pracovitý lid, ale bohužel Německo nemělo o slovenském národu dostatečné informace. Slováci by měli, podle Tisova podání, na základě rozhovoru s von Ribbentropem, dostatečně a rychle osvědčit, že se neztotožňují s režimem Česko – Slovenska a že se neztotožňují s českým národem.

Tiso dále přechází ve svém proslovu k popisu ještě důležitější schůzky, která se udála toho dne v 18.00 hodin v nové budově říšského kancléřství. Zde je, podle svých slov, znovu s čestnými poctami přijat říšským kancléřem Adolfem Hitlerem. Hitler zahájil schůzku s Dr. Tisem obvyklým monologem ve kterém hovoří o tom že se rozhodl zlikvidovat zbytek Česka /Resttschechei/, protože Češi si podle něj nezaslouží humánní zacházení jakého se jim dostalo při mnichovských jednáních(!). Dále uvedl, že Slováci se musí bleskurychle rozhodnout /Dr.Tiso několikrát zdůraznil Hitlerův výraz blitzschnell/ nebo bude slovenské území ponecháno maďarskému zájmu. Tiso

uvedl, že mu Hitler přímo přečetl maďarskou zprávu, že Maďaři se právě chystají obsadit celé slovenské území. Slovenský národ měl podle Hitlera osvědčit /aber blitzschnell/, že má své území. Pak podle něj, nikdo nemůže nárokovat přístup na slovenské území a nikdo nemůže mít nárok na slovenské obyvatelstvo. Celá, 75 minut trvající schůzka Tisa s Hitlerem byla vlastně Hitlerovým monologem k Dr. Tisovi /příznačně předznamenala jejich budoucí vztah/. Tiso pouze po ukončení Hitlerova proslovu uvedl v několika větách, že v tuto chvíli nemůže nic konkrétního říci, ale že slovenský národ Hitlera nikdy nezklame, slovenský národ nedá Hitlerovi nikdy příčinu k tomu, aby litoval toho, co pro něj vykonal.¹³

Celý proslov Dr. Jozefa Tisa k poslancům Sněmu Slovenské krajiny byl manipulativní řečí, která měla za cíl zajistit odtrhnutí /což je přímo použitý Tisův výraz/ od Čech a rozbití Česko – Slovenska. Po proslovu Jozefa Tisa nechává předseda Sněmu Slovenské krajiny Dr. Martin Sokol hlasovat, zda sněm souhlasí s tím, aby byl vyhlášen samostatný Slovenský stát. Zároveň předseda Sokol rozhoduje, že hlasování proběhne povstáním. Na výzvu Dr. Sokola: „Kdo souhlasí s tím, aby byl vyhlášen samostatný slovenský stát, ať vstane“, vstávají demonstrativně všichni poslanci Sněmu Slovenské krajiny a začnou zpívat hymnu „Hej Slováci“.

Dne 14.3.1939 ve 12.07 hodin vzniká jednomyslným rozhodnutím poslanců Sněmu Slovenské krajiny samostatný Slovenský stát.

Po krátké přestávce předkládá Dr. Sokol sněmu zákon ze dne 14. března 1939 o samostatném státě slovenském /zákon vyšel jako zákon č.1 nově založeného Slovenského zákoníku/. Tento první zákon Slovenského státu nazývají právní historici recepční normou. Zákon se skládá s pouhých pěti paragrafů. Slovenská krajina byla zákonem č. 1/1939 Sl. zák. vyhlášena za samostatný a nezávislý Slovenský stát. Sněm Slovenské krajiny se změnil na Sněm Slovenského státu. Podle § 3 zák.č. 1/1939 Sl. zák., všechny dosavadní zákony, nařízení a opatření zůstávají v platnosti se změnami, které vyplývají z ducha samostatnosti Slovenského státu. Zákon č. 1/1939 Sl. zák. byl sněmem přijat jednohlasně. Bezprostředně po přijetí zákona o samostatném státě

¹³ Ďurica M.S., Jozef Tiso – životopisný profil,

slovenském, přistoupil nyní již Sněm Slovenského státu ke jmenování první vlády samostatného Slovenska. Předsedou vlády byl jmenován Dr. Jozef Tiso, ministrem vnitra poslední předseda vlády Slovenské krajiny Karol Sidor, místopředsedou vlády prof. Vojtech Tuka, ministrem národní obrany Ferdinand Čatloš, ministrem zahraničí Dr. Ferdinand Ďurčanský, ministrem dopravy a veřejných prací Julius Stano, ministrem hospodářství Gejza Medrický, ministrem školství a národní osvěty Jozef Sivák, ministrem financí Dr. Mikuláš Pružinský a konečně ministrem spravedlnosti /minister pravosúdia/ Dr. Gejza Fritz.

Přítomní členové vlády složili přísahu do rukou předsedy Sněmu Slovenského státu. Podle § 2 zákona č. 1/1939 Sl. zák. byla vládě svěřena až do přijetí Ústavy Slovenského státu veškerá výkonná a vládní moc. Vláda byla zmocněna, aby cestou nařízení vykonávala vše, co je v přechodném čase potřebné k udržení pořádku a zabezpečení zájmů Slovenského státu /§ 4 zákona č. 1/1939 Sl. zák./. První historická schůze Sněmu Slovenského státu trvala pouhé dvě a půl hodiny.

Slovenský sněm podlehl, lépe řečeno vyhověl, ultimativním požadavkům představitelů Velkoněmecké říše a tato skutečnost determinovala další vývoj nejen tohoto zákonodárného sboru, ale celého tzv. Slovenského státu. Není bez zajímavosti, že Velkoněmecká říše uznala samostatný Slovenský stát hned dne 14.3.1939 cca v 16.00 hod.¹⁴

Proti podílu Německa na rozbití čsl. státu došlo ze strany USA k protestu a Francie a Velká Británie se k tomuto oficiálnímu protestu připojily, ohromeni rychlostí, jakou Hitler porušil své slovo, dané na podzim 1938. Sovětský svaz se rovněž ohradil proti německému postupu a navíc, aby se ukázal jako ochránce nezávislosti malých národů požádal, aby československá otázka byla fóru Společnosti národů předložena k veřejné diskuzi. Tento „postoj“ u Sovětů vydržel pouze do okamžiku uzavření německo-sovětského paktu a napadení Polska. Již 17. září 1939 sovětský velvyslanec v Berlíně Škvarcev z příkazu Molotova oznámil slovenskému velvyslanci v Berlíně, že Sovětský svaz uznává Slovenskou republiku de iure a de facto a hodlá s ní navázat diplomatické

¹⁴ Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovakov

styky.¹⁵ Sovětská vláda začala činit úkony k ukončení diplomatických vztahů s ČSR. Dne 14.12.1939 oznámila československému vyslanci Fierlingerovi, že mu „sovětská vláda nadále nemůže přiznávat status diplomata“.¹⁶

2. Organizační struktura Sněmu Slovenské republiky

Každý zákonodárný sbor, každý parlament, má své orgány, jejichž úkolem je připravovat jednotlivé body programu jednání, odborně zajišťovat návrhy zákonů atd. Takovéto orgány měl i Sněm Slovenské republiky. Vliv na postavení slovenského sněmu i na utváření jeho orgánů, mělo přijetí ústavního zákona č. 185/1939 Sl. zák., o Ústavě Slovenské republiky. Ten byl jednomyslně přijat Sněmem Slovenského státu a je třeba připomenout, že už v dubnu 1939 vypracovali němečtí odborníci koncept budoucí ústavy Slovenského státu, který byl založen na totalitních zásadách nacionálního socialismu. Ve vztahu k zákonodárnému sboru Slovenského státu je pak nutné připomenout přijetí zákona č. 84/1939 Sl. zák. ze dne 25.4.1939 o jednacím řádu Sněmu Slovenského státu. Zvláštností tedy je přijetí jednacího řádu zákonodárného sboru ještě předtím, než bylo postavení tohoto sboru zakotveno v ústavním zákoně, než byla přijata Ústava Slovenské republiky. Ústava Slovenské republiky zpřesňovala název Slovenského státu tak, že je republikou. Ústava Slovenské republiky byla kompilátem sestaveným z řady ústavních vzorů (Itálie, Španělsko, Portugalsko, Německo/, řadu prvků přebírala i z československé ústavy z r. 1920. Byla rovněž ovlivněna papežskými encyklikami, jako *Rerum novarum* nebo *Quadragesimo anno*.¹⁷ Zákonodárná moc Sněmu Slovenské republiky byla upravena v hlavě II Ústavy Slovenské republiky. Oprávnění sněmu volit své orgány bylo uvozeno v ust. § 22 odst.1 ústavy. Vnitřní organizace Sněmu Slovenské republiky byla pak blížeji vymezena v jednacím řádu z roku 1939. Z pohledu hierarchie sněmu bylo řídicím orgánem Sněmu Slovenské republiky předsednictvo sněmu, které bylo tvořeno předsedou a místopředsedy.

¹⁵ Brod Toman, *Osudný omyl Edvarda Beneše*

¹⁶ Lettrich Jozef, *Dejiny novodobého Slovenska*

¹⁷ Letz Róbert, *Slovak History and Chronology Lexicon*,

Předseda Sněmu Slovenské republiky

Podle § 5 odst.2 jednacího řádu z roku 1939 měl být předseda slovenského sněmu zvolen na ustavující schůzi sněmu. Zvolený předseda sněmu měl složit přísahu do rukou předsedy vlády. K naplnění tohoto ustanovení jednacího řádu však v průběhu existence Slovenského státu nikdy nedošlo. V době existence Slovenského státu se nikdy nekonaly volby do sněmu a proto se samozřejmě nikdy nekonala ani ustavující schůze. Jediné ustavující zasedání zákonodárního sboru Slovenského státu se konalo /jak už jsem zmínil/ dne 18.1.1939, tedy ještě v době druhé republiky. Ústava Slovenské republiky pak vymezila několik ústavních práv předsedy sněmu. Bylo to např. právo být informován o zatčení poslance nebo jeho přistižení při spáchání trestného činu. Právo a povinnost podepisovat přijaté zákony. Významným právem předsedy sněmu z hlediska jeho postavení byla skutečnost, že se přímo ze zákona stával členem nově zřízeného zvláštního kontrolního a poradního orgánu Státní rady /§ 51 Ústavy Slovenské republiky/.

Přijetím nového jednacího řádu Sněmu Slovenské republiky č. 248/1941 Sl. zák., došlo k úpravám práv a povinností předsedy sněmu. Bylo to např. právo rozhodnout o vyloučení zájmům státu odporujícím projevům ze sněmovního tisku /tj. právo parlamentní cenzury/, rozhodovat o výdajích v rámci sněmu, o přístupu veřejnosti – diváků, na zasedání sněmu. Předseda sněmu měl dále právo podávat sněmu návrhy, svolávat zasedání výborů a předsedat jim.

Předseda sněmu měl i další oprávnění jako např. právo účasti na jednání ústavního senátu, zda určitý zákon neodporuje ústavě, měl právo nahlížet do soudního spisu a vyjadřovat se jako strana v průběhu jednání ústavního senátu. Žádné takovéto řízení však v průběhu existence Slovenského státu neproběhlo.

Podle Ústavy Slovenské republiky /§ 58/ se slovenský národ mohl účastnit na státní moci jen prostřednictvím HSĽS. V tomto smyslu předseda sněmu /u něhož bylo předpokládáno členství v HSĽS/ byl ve smyslu § 10 odst.1 písm. b zákona č. 245/1939 Sl. zák. o HSĽS, členem širšího předsednictva HSĽS. Předsedou Sněmu

Slovenské republiky v době její existence byl JUDr. Martin Sokol. Tento dlouholetý člen HSĽS byl zároveň i autorem několika návrhů o autonomii Slovenska, které HSĽS opakovaně předkládala v průběhu třicátých let minulého století. Do funkce předsedy Sněmu Slovenského státu se vlastně dostal jako předseda Sněmu Slovenské krajiny dne 14.3.1939. Předseda sněmu Dr. Sokol se v průběhu existence Slovenského státu projevoval jako umírněný a pragmatický politik. To se projevilo např. v březnu 1942, kdy vláda Slovenského státu přijala návrh zákona o vystěhování Židů. Ministr vnitra Alexander Mach předložil tento návrh Slovenskému sněmu a žádal, aby sněm schválil tento zákon na nejbližším zasedání 27. března, protože vystěhování má začít už v nejbližších dnech. Sokol nepředložil tento zákon ani ústavněprávnímu výboru ani plénu sněmu, ale pokoušel se přesvědčit vládu, aby tento zákon stáhla a vlastně došlo k odkládání deportací. Ve světle deportací Židů je nutné také zmínit Sokolovu záslužnou činnost jako předsedy Slovenského Červeného kříže. V červnu 1942 např. žádal Mezinárodní komitét Červeného kříže v Ženevě, aby se postaral o deportované Židy. V roce 1943 pak navázal styk s odbojem a stal se signatářem tzv. Memoranda Šrobárovy skupiny.¹⁸

Místopředsedové Sněmu Slovenské republiky

Slovenský sněm měl dva místopředsedy, kteří po vykonání přísahy poslance byli povinni vykonat i zvláštní přísahu, která vyplývala z jejich funkce. Místopředsedové sněmu, členové HSĽS, byli členy širšího předsednictva HSĽS. Hlavním úkolem místopředsedů sněmu bylo zastupovat předsedu sněmu. Místopředsedy sněmu byli Dr. Karol Mederly a MVDr. Pavol Opľuštil. Oba dva byli vysokými funkcionáři HSĽS. Mederly byl ve třicátých letech senátorem za HSĽS v Národním shromáždění. Proslul nejen návrhy na autonomii Slovenska, ale i na připojení Slováků k slovenskému území. Od roku 1943 vykonával funkci místopředsedy HSĽS a byl i členem Státní rady. Druhý místopředseda sněmu Pavol Opľuštil završil svoji kariéru v HSĽS jako její generální tajemník.¹⁹

¹⁸ Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovakov

¹⁹ Korček Ján, Slovenská republika 1943 – 1945

Předsednictvo sněmu

Předsednictvo sněmu tvořili předseda s místopředsedy sněmu. Předsednictvo sněmu spravovalo věci sněmu a vedlo sněm. Záležitosti o kterých bylo předsednictvo slovenského sněmu oprávněno rozhodovat ve smyslu § 9 odst.1 jednacího řádu z roku 1939, bylo např. přijetí demise vlády a jmenování vlády nové v případě, že by Slovenský stát neměl prezidenta nebo prezident nebyl způsobilý vykonávat úřad /takový stav samozřejmě v historii Slovenského státu nenastal/, rozhodovalo o závazném výkladu jednacího řádu, o tzv. veřejném napomenutí poslance, o odvolání poslance, který byl vyloučen ze schůzí sněmu v důsledku urážky hlavy státu, předsedy nebo místopředsedy sněmu. Předsednictvo rozhodovalo o organizaci kanceláře sněmu, o čase a programu schůzí sněmu, o pořadí v jakém měli jednat místopředsedové sněmu, o výdajích v rámci rozpočtu sněmu, o tisku návrhů a podkladů, o policii sněmu /tzv. Snemová stráž/ apod. Dalším oprávněním předsednictva sněmu bylo právo rozhodovat o prosbách a peticích. Jednací řád z roku 1941 změnil práva předsednictva sněmu tak, že nadále již nemělo např. právo jmenovat vládu. Ani nový jednací řád z roku 1941 však nic nezměnil na způsobu usnášení se předsednictva sněmu. Předsednictvo sněmu se tak mohlo usnášet za přítomnosti alespoň dvou členů, usnášelo se většinou hlasů a při rovnosti hlasů rozhodl hlas předsedy sněmu.

Pomocné orgány Sněmu Slovenské republiky- výbory

Právo zřizovat výbory sněmu, resp. orgány sněmu, vyplývalo přímo z Ústavy Slovenské republiky. Jednací řád č. 84/1939 Sl. zák., upravoval čtyři základní výbory, přičemž upravoval i okruh jejich činnosti, složení, obsahoval i procesní ustanovení, které upravovalo práci výborů. Přímou v jednacím řádu z roku 1939 byly upraveny výbory imunitní, iniciativní, rozpočtový a ústavněprávní.

Nový jednací řád slovenského sněmu z roku 1941 pak stanovil tyto obligatorní sněmovní výbory: spořicí a kontrolní výbor /úsporný a kontrolný výbor/, ústavně právní výbor, rozpočtový výbor a imunitní výbor. § 20 odst.2 jednacího řádu z roku 1941 opravňoval sněm zřídit i jiné výbory.

Podle nového jednacího řádu byl poslanec povinen členství ve sněmovním výboru přijmout, pokud již nebyl členem dvou jiných výborů. Při kreaci sněmovního výboru svolal předseda sněmu nově utvořený sněmovní výbor nejprve k volbě předsedy a místopředsedy. Podle jednacího řádu z roku 1941 byl předseda sněmu oprávněn uložit výboru, aby provedl novou volbu funkcionářů výboru.

K práci výborů pak mohli být přizváni i nečlenové Sněmu Slovenské republiky, které nový jednací řád označuje jako odborníky. Ti měli při rozhodování výboru hlas poradní. Výběr takovýchto osob však nebyl nahodilý, výbor mohl vybírat a připustit pouze osoby, které byly zapsány v seznamu odborníků, jenž vedlo předsednictvo sněmu. Předsedovi sněmu potom příslušelo činit rozhodnutí, zda vůbec se má odborník účastnit zasedání výboru, která osoba ze seznamu odborníků může být přizvána k práci výboru apod. Rozhodoval i o náhradách pro tyto nečleny sněmu. Sněmovním výborům příslušelo právo předvolat ve věci veřejného zájmu svědky a tyto vyslechnout. Procedura výslechu svědka, donucovací prostředky proti svědkovi, svědečné, se řídily, což je zajímavé, procesní normou, kterou byl trestní řád. Křivá výpověď svědka na sněmovním výboru byla trestná jako křivá výpověď u soudu.

Pro jednání výborů platila podobná pravidla jako pro plenární schůze sněmu, přičemž krátké a jednoduché návrhy mohly být ve výborech projednávány i ústně. Výbory zasedaly bez ohledu na počet přítomných členů a usnášely se v přítomnosti jedné třetiny členů jednoduchým hlasováním.

V případech, kdy měly být ve sněmu projednávány návrhy, které bylo potřeba projednat ve více výborech, sněmovní výbory mohly zasedat i společně. Společné zasedání svolával předseda sněmu a vedl je sám nebo určil k vedení společné schůze někoho z členů výboru, který se schůze účastnil. Společné jednání výborů jednalo bez ohledu na počet přítomných členů, usnášelo se většinou hlasů v přítomnosti alespoň jedné třetiny poslanců, kteří byli členy výborů zúčastněných na jednání. O výsledku jednání na společném zasedání více výborů byla sestavena a podepsána společná zpráva, kterou podepsali poslanci – zpravodajové zúčastněných výborů a předseda společného zasedání více výborů.

Ustanovení § 31 nového jednacího řádu z roku 1941 pak stanovilo, že v případě prodlení výboru /meškania výboru/ s projednáváním věci, bylo možné předat věc na projednání sněmu i bez zprávy výboru. Lhůtu pro projednání věci ve sněmovních výborech určoval předseda sněmu.

Slovenský sněm postupně vytvořil i další výbory: branný výbor, národohospodářský, sociální a zdravotní, technicko- dopravní a zahraniční. Jednací řád z roku 1941 zásadně nezměnil postavení a způsob jednání výborů. Členství ve výborech bylo závislé zásadně od postavení poslance a jeho volby do výboru, přičemž funkcionářem výboru se stával poslanec, který byl zvolen členem výboru. Novým jednacím řádem z roku 1941 se zlepšilo postavení předsedy sněmu vůči jednotlivým výborům v tom, že mohl určovat nové členy výboru.

Členství v jednotlivých výborech bylo v praxi určováno především na základě stranické příslušnosti a postavení poslanců v hierarchii HSĽS. Na základě těchto skutečností byl předseda stálého výboru sám předseda sněmu JUDr. Martin Sokol. Předsedou ústavněprávního, spořicího a kontrolního výboru a zároveň místopředsedou stálého výboru byl místopředseda sněmu JUDr. Karol Mederly. Místopředseda sněmu Dr. Opluštil byl předsedou zahraničního výboru. Významný člen HSĽS, vysoký důstojník Hlinkovy gardy, poslanec Štefan Danihel /není bez zajímavosti, že doprovázel v březnu 1939 Jozefa Tisa na jednání s Adolfem Hitlerem/²⁰ byl předseda národohospodářského výboru. Poslanci zastupující politické strany národnostních menšin, zejména pak členové nacistické strany karpatských Němců /jako Ing. Franz Karmasin/, byli rovněž členy několika výborů ve funkcích místopředsedů. Franz Karmasin, který přetvořil Stranu karpatských Němců /Karpathendeutsche Partei/ v roce 1938 na Německou stranu /Deutsche Partei/ byl zároveň vedle svých funkcí ve sněmu i státním sekretářem Sekretariátu pro záležitosti německé menšiny. Jeho strana byla stranou, která se hlásila k ideologii německého nacionálního socialismu. Německá strana měla povoleno i užívání nacistických symbolů /hákového kříže a písně Horsta Wessela/.²¹ Některá vystoupení funkcionářů Německé strany byla trnem oku i pro představitele Slovenského státu. Byla to např. Německou stranou svolaná

²⁰ Murín Karol, Spomienky a svedectvo

²¹ Pöss Ondrej, Politické strany Karpatských Nemcov

manifestace spišských Němců dne 30.3.1942. Na ní byl vznik Slovenského státu charakterizován nikoliv jako projev svobodné vůle zástupců slovenského národa, ale jako důsledek „rozhodnutí Vůdce Adolfa Hitlera“. Ve stejném duchu na této manifestaci vystoupil i německý vyslanec H.E. Ludin.²²

Stálý výbor sněmu

Stálý výbor sněmu měl pracovat ve smyslu § 30 Ústavy SR od rozpuštění sněmu až do ustavení nového sněmu. Jeho úkolem bylo činit neodkladná opatření, která byla jinak vyhrazena sněmu. Měl výjimečné, ale přechodné zákonodárné a správní pravomoci. V době své činnosti měl převzít kompetence sněmu, přičemž však některá sněmu vyhrazená práva, mu byla odepřena. Stálý výbor nemohl volit prezidenta republiky, měnit nebo doplňovat ústavu SR a ústavní zákony, obžalovat prezidenta a členy vlády, pohnat vládu nebo jejího člena k politické odpovědnosti. Výbor dále neměl právo vyslovovat nesouhlas s nařízením, vlády, které mělo účinky zákona. Stálý výbor měl právo rozhodnout o státním rozpočtu a jeho změnách, rozhodovat o závěrečném účtu Slovenského státu, o branné povinnosti, rozhodovat o finančních zákonech ve vztahu k obyvatelstvu, vydávat zákony o organizaci a změnách justice apod.

Stálý výbor se mohl usnášet o neodkladných opatřeních jen na návrh vlády, což mělo zjevně diskriminační charakter a zvýhodňovalo vládní moc. Opatření stálého výboru sněmu měla účinky zákona a vyhlášovala se jako zákony, přičemž je kontrasignovaly prezident, předseda vlády, příslušný ministr a předseda stálého výboru. Práci výboru, jeho pravomoci a další organizační otázky řešil ústavní zákon č. 135/1940 Sl. zák. /zákon stálém výboru Sněmu Slovenské republiky/. Samotný výbor se skládal z 12 členů, které volil sněm, přičemž při jednáních neodkladných opatřeních se muselo jednání výboru účastnit minimálně 7 členů. Výbor pracoval neveřejně podle jednacího řádu s menšími odchylkami, které vyplývaly z cit. zákona č. 135/1940 Sl. zák.

Jak již jsem uvedl, předsedou stálého výboru byl předseda Sněmu Slovenské republiky JUDr. Martin Sokol a místopředsedy místopředseda sněmu Dr. Karol Mederly a katolický kněz a profesor církevního práva v Nitře JUDr. Eugen Filkorn.

²² Prečan Vilém, Slovenské národné povstanie

Z dalších zajímavých osobností, které byly členy stálého výboru Slovenského sněmu nutno vzpomenout např. Dr. Františka Hrušovského. Dr. Hrušovský byl představitelem Matice Slovenské, významným historikem a po druhé světové válce pracoval jako ředitel Slovenského ústavu, který sídlil v americkém Clevelandu. Až do své smrti /1957/ byl velkým odpůrcem Československa a obhájcem Slovenského státu.²³

Iniciativní výbor

Iniciativní výbor byl dalším výborem, který byl v jednacím řádu Slovenského sněmu z roku 1939. Jeho práce byla zaměřena na zkoumání samostatných /iniciativních/ návrhů poslanců. Práce ve výboru byla upravená obvyklým způsobem jako v jiných výborech. O usneseních výboru se vždy vyrozumíval předseda sněmu, aby sněm mohl změnit nebo zrušit zamítavé stanovisko iniciativního výboru. Tato skutečnost měla za následek předložení věci sněmu, který pak rozhodoval jednoduchým hlasováním bez rozpravy.

Předseda slovenského sněmu měl právo přidělit iniciativní návrh přímo věcně příslušnému výboru v případě, že iniciativní výbor nesplnil svou povinnost a ve věci nerozhodl. Ve skutečnosti nebyla práce iniciativního výboru příliš rozsáhlá a ani významná. Nejvyšší počet návrhů zákonů přicházel přímo od vlády Slovenského státu a pouze jedno procento tvořily tzv. iniciativní návrhy poslanců. Tato skutečnost se odrazila i v novém jednacím řádu Slovenského sněmu v roce 1941, když byl iniciativní výbor nejprve zrušen jako povinný a posléze úplně zanikl.

Rozpočtový výbor

Rozpočtový výbor slovenského sněmu byl rovněž upraven jednacím řádem z roku 1939. Jeho úkolem bylo projednávat daňové a rozpočtové návrhy předložené vládou, jakož i návrh zákonů a dalších norem, kterými byl zatěžován státní rozpočet nad již schválený rozpočet státu. Rozpočtový výbor dokonce projednával i ty návrhy, které už předtím projednal jiný výbor. Rozpočtový výbor úzce spolupracoval s vládou a i s ekonomickými a finančními institucemi /ministerstvy, Slovenskou národní bankou/. Nový jednacím řád Slovenského sněmu z roku 1941 nezměnil postavení ani pravomoci

²³ Čamogurský Pavol, Svedok čias

rozpočtového výboru. Předsedou rozpočtového výboru byl Dr. Eugen Filkorn. Členy výboru byl např. bývalý předseda Československé živnostenské strany na Slovensku Ján Liška /tuto stranu celou převedl do HSLS/, Pavol Čarnogurský, otec polistopadového slovenského politika JUDr. Jána Čarnogurského a další. Ve výboru byli většinou zastoupeni ekonomičtí odborníci nebo lidé s podnikatelskou praxí. Tito lidé se podíleli i na vypracování nechvalných protižidovských zákonů /např. zákon o židovských podnicích a Židech v nich zaměstnaných č. 113/1940 Sl. zák. – tzv. arizační zákon/, jehož tvůrcem a osobou odpovědnou za jeho prosazení byl člen rozpočtového výboru Dr. Matej Huťka.

Ústavněprávní výbor

Předsedou dalšího významného výboru Slovenského sněmu byl místopředseda sněmu Dr. Karol Mederly. Jeho úkolem bylo připravovat podklady – usnesení, stanoviska k návrhům zákonů a ústavních zákonů. Některé z těchto zákonů byly pak zákony mírně řečeno kontroverzní, jakož již zmiňovaný arizační zákon. Dalším významným antisemitským zákonem, který byl projednáván v ústavněprávním výboru, byl tzv. „Židovský kodex“.

Imunitní výbor

Tento výbor měl ve Slovenském sněmu velmi specifické postavení. Ostatně stejně specifické postavení mají mandátové a imunitní výbory i v současných parlamentech. Úkolem imunitního výboru bylo zkoumat jednání poslanců sněmu z pohledu, zda se dopustili trestného činu nebo i přestupku /tj. protiprávního jednání/ a rozhodnout o jejich zbavení imunity a následném potrestání. Imunitní výbor však nemohl projednávat stanoviska ke zbavení imunity poslanců za jejich hlasování ve sněmu nebo ve výborech, za jejich výroky a jednání na půdě slovenského sněmu.

Předsedou výboru byl Jan Fundárek, místopředsedy Dr. Matej Huťka a Dr. Aladar Kočiš. Dr. Aladar Kočiš byl velmi fanatickým stoupencem ľudáckého režimu. Po vypuknutí Slovenského národního povstání byl jmenován ministrem školství a věrnost režimu zachoval až do května 1945. Je podepsán pod posledním úředním dokumentem Slovenského státu ze dne 8.5.1945. Není možné nezpomenout i člena imunitního

výboru poslance Dr. Vojtěcha Tvrdeho. Tento poslanec byl známý svými styky s židovskou komunitou na Slovensku a snahou o zmírnění protižidovských zákonů a opatření.

Imunitní výbor se ve své práci, kromě jiného, zabýval i kauzou poslance sněmu za maďarskou menšinu hraběte Jána Esterházyho. Tento se v roce 1943 vyjádřil neuctivě o Slovácích a Slovenském státě /„Ti žebráci Slováci budou ještě na kolenou prosit, aby mohli být připojeni k Maďarsku, až je tu Němci vyžerou.“²⁴ Ján Esterházy byl jedním z mála poslanců, kteří se zdrželi hlasování při hlasování o protižidovských zákonech a byl zajímavou osobností Slovenského sněmu. Nebyl však imunitním výborem zbaven imunity ani poslaneckého mandátu. Poslaneckého mandátu byli však v roce 1944 zbaveni ministr národní obrany generál Ferdinand Čatloš a Dr. Peter Zaťko pro jejich činnost po vypuknutí Slovenského národního povstání. Zatímco Peter Zaťko se připojil aktivně na stranu slovenského národního odboje již od roku 1943, generál Čatloš odcestoval v září 1944 na povstalecké území a podrobil se 1. československé armádě. Již dříve, v srpnu 1944, zaslal Čatloš do Moskvy prostřednictvím komunistického funkcionáře Karola Šmidkeho poselství, v němž Čatloš sondoval možnosti sovětské podpory svému případnému protiněmeckému vystoupení. Navrhoval mimo jiné, aby slovenská armáda přešla po povstání do rámce Rudé armády a spolupracovala zde s „s českými“ jednotkami, ale na základě vzájemné nezávislosti. Státní postavení Slovenska mělo být po válce upraveno ve shodě se zájmy Sovětského svazu. Prezident Beneš označil Čatlošův krok za neomalený pokus slovenských fašistů získat si alibi i další vliv na určování osudu země. Důrazně protestoval u sovětských orgánů proti jednání o Čatlošově memorandu. I když z počátku na sovětské straně nebylo zásadní odmítání taktického využití slovenských bývalých ľudáků, návrh byl posléze odmítnut jako naivní. Rovněž běh událostí tento návrh překonal.²⁵

²⁴ Ďurica M.S. , Dejiny Slovenska a Slovakov

²⁵ Brod Toman , Osudný omyl Edvarda Beneše

Spořicí a kontrolní výbor /úsporný a kontrolný výbor/.

Tento výbor vznikl na základě zákona č. 100/1939 Sl. zák. a byl zaměřený na uplatnění úspornosti a spořivosti ve správě a hospodářství slovenského státu, státních nebo státem spravovaných podnicích, státních ústavech, státních fondech a státních účelových zařízeních, státních pojišťovnách a peněžních ústavech.

Výbor volený sněmem měl pět členů a pět náhradníků. Členem výboru nesměl být poslanec, který byl členem vlády. Předseda výboru byl Dr. Karol Mederly, místopředsedou Dr. Peter Zaťko. Jednání výboru, listinné materiály, spisy výboru měly důvěrný charakter. Spořicí a kontrolní výbor byl výborem permanentním, mohl jednat i bez souhlasu vlády i po ukončení zasedání sněmu. Dokonce i v případě vyhlášení prezidenta Slovenského státu o ukončení zasedání sněmu a přerušení prací Slovenského sněmu, se práce spořicího a kontrolního výboru nepřerušovaly. Spořicí a kontrolní výbor měl pravomoc pracovat podobně jako stálý výbor i v době uplynutí volebního období sněmu a nebo po rozpuštění sněmu až do jeho ustanovení novým Slovenským sněmem. Tato situace však v praxi nenastala. Výbor úzce spolupracoval s Nejvyšším účetním a kontrolním úřadem, vládou, hospodářskými ministerstvy, Slovenskou národní bankou. Měl právo od těchto orgánů vyžadovat vysvětlení a listinné materiály.

Není možné nezmínit aktivitu místopředsedy tohoto výboru Dr. Petera Zaťka, který ve spolupráci s guvernérem Slovenské národní banky profesorem Imrichem Karvašem zorganizoval převedení větší části aktiv Slovenské národní banky do poboček Slovenské národní banky v Banské Bystrici, Ružomberku a Prešově. Tyto transakce, které se uskutečnily v březnu roku 1944, zajistily finanční hotovost pro povstalecké území po vypuknutí Slovenského národního povstání. Dr. Zaťka a profesora Karvaše můžeme právem označit za ekonomy Slovenského národního povstání. V době před povstáním se oba zasloužili za stabilní vývoj slovenského hospodářství a relativní pevný kurz slovenské koruny.²⁶

²⁶ Karvaš Imrich, Moje pamäti

Národohospodářský výbor

Národohospodářský výbor byl jedním z výborů, které vytvořil sněm na základě návrhu ve smyslu § 22 odst.1 Ústavy. Tento výbor připravoval podklady pro sněm a stanoviska ve věcech zákonů, které se dotýkaly hospodářství Slovenska, ať státního nebo soukromého. Výbor se vyjadřoval k různým návrhům vlády a dalších orgánů státu, poskytoval sněmu svá stanoviska nebo sám vypracovával různé návrhy. Do práce národohospodářského výboru byla zahrnuta celá oblast hospodářství Slovenska. Národohospodářský výbor se vyjadřoval i k tzv. arizačnímu zákonu, který velmi kladně podpořil. V čele výboru byl Štefan Danihel, jedním z místopředsedů pak již zmiňovaný Dr. Peter Začko /po Začkově zbavení poslanceckého mandátu – Dr. Ján Balko, člen Státní rady Slovenského státu/.

Zahraniční výbor

Tento výbor se zabýval návrhy norem upravujícími mezistátní vztahy, připravoval různá vyjádření a stanoviska ve věcech mezinárodních apod. Předsedou zahraničního výboru byl Jan Vančo. Tento představitel agrární strany sloučil tuto stranu dne 8.11.1938 s HSLS.

Slovenský sněm ani jeho orgány však neměly zcela žádný vliv na nejdůležitější mezinárodní smlouvu, která byla v dějinách Slovenského státu uzavřena. Jednalo se o tzv. ochrannou smlouvu /Schutzvertrag/, která byla podepsána 4 dny po vzniku Slovenského státu mezi Velkoněmeckou říší a Slovenským státem /publikována ve Slovenském zákoníku byla však až dne 23. září 1940, tj. rok a půl po jejím uzavření/. Podpisem ochranné smlouvy se Slovenský stát zavázal provádět svoji zahraniční a vojenskou politiku v souladu se zájmy Německé říše. Na území části Slovenského státu /část Západního Slovenska ohraničená Malými a Bílými Karpaty/ vzniklo ochranné území Německé říše /Schutzzone/, na kterém mohly být a byly umístěny německé posádky. Smlouva jejíž platnost byla stanovena na 25 let ode dne podpisu, předznamenala postavení Slovenského státu, jakožto vazalské země nacistického Německa. Součástí této nejvýznamnější mezinárodní smlouvy uzavřené Slovenským státem, byl i důvěrný protokol o hospodářské a finanční spolupráci mezi Německou říší a Slovenským státem, který otevřel Německu možnost kontroly a exploatace

slovenského hospodářství. Vztah Velkoněmecké říše a Slovenského státu byl Němci od počátku chápán jako vztah, ve kterém není možné mít rovné postavení, dokonce není ani možné mít standardní mezistátní diplomatické styky. Profesor německé pražské univerzity Dr. Hermann Raschhofer to velmi příznačně vyjádřil, když vztah Německa ke Slovensku charakterizoval slovy: „Vést a spravovat.“ Raschhofer vyslovil tezi, že diplomatické styky je možné mít pouze s velmocemi, ale Německo je nemůže mít se závislou zemí jako je Slovenský stát. Ten je nutné „spíše vést.“²⁷

Kulturní výbor

Zastupoval oblast kultury ve Slovenském sněmu. Předsedou byl Dr. Eugen Filkorn.

Sociální a zdravotní výbor

Byl rovněž jedním z méně významných výborů Slovenského sněmu. Oblastí jeho činnosti byla především oblast sociálního a zdravotního zabezpečení občanů Slovenského státu.

Na návrh sněmu si pak sněm sám zvolil Technicko – dopravní výbor.

Branný výbor

Branný výbor Slovenského sněmu měl na starosti otázky branné bezpečnosti, připravoval podklady pro sněm v oblasti obrany státu, armády, četnictva apod. Předsedou výboru byl Vojtech Horák.

Slovenský sněm disponoval i administrativním zázemím ze kterého byla nejdůležitější kancelář sněmu. Kancelář sněmu spravoval úředník – tajemník sněmu, přičemž úkolem kanceláře bylo vyhotovovat protokoly z jednání sněmu, vyhotovovat usnesení sněmu a zajišťovat publicitu, technicky zajišťovat jednání sněmu. Plnila i úkoly účetní, pokladní atd. Nový jednací řád z roku 1941 přetvořil kancelář sněmu na sekretariát sněmu.

²⁷ Prečan Vilém, Slovenské národné povstanie

Sekretariát sněmu

Tento byl vnímán jako pomocný orgán předsedy a předsednictva sněmu, přičemž v jeho čele stál přednosta sekretariátu. Agendu sekretariátu určoval přímo předseda sněmu, přičemž ta byla rozdělena do pracovních skupin a to do kabinetu předsednictva sněmu, legislativních referátů, I. a II. zpravodajského referátu, personálního referátu, hospodářského referátu. V kabinetu předsednictva sněmu byl osobní sekretář předsedy sněmu, který měl na starosti osobní korespondenci členů předsednictva sněmu, reprezentační věci sněmu apod. V legislativním referátu se vyřizovala agenda spojená s nařízeními vlády a byly zde vypracovávány legislativní návrhy vzniklé z iniciativy předsednictva vlády, ústředních orgánů Slovenského státu / kromě ministerstva vnitra a hospodářství/ a návrhů z iniciativy Státní rady. Pracovníci legislativního referátu se pravidelně účastnili jednání sněmovních výborů. Druhá část legislativního referátu vypracovávala návrh zákonů, které vznikly z iniciativy ministerstva vnitra a ministerstva hospodářství. V personálním referátu se pak vyřizovala agenda osobních záležitostí poslanců Slovenského sněmu. Sekretariát Slovenského sněmu měl od roku 1943 rozšířenu svou působnost i o zabezpečení agendy Státní rady.

Dalšími pracovníky Slovenského sněmu byli zapisovatelé, sněmovní policie /tzv. Snemová stráž/ a pořádková služba.

3. Organizační pravidla Sněmu Slovenské republiky

Bezprostředně po vzniku samostatného Slovenska, se sněm řídil jednacím řádem Poslanecké sněmovny Národního shromáždění ČSR, ale krátce po svém vzniku dne 25.4.1939 byl přijat zákon č. 84/1939 Sl. zák., o jednacím řádu Slovenského sněmu /o rokovacim poriadku Slovenského snemu/. Kromě úpravy postavení, práv a povinností poslance, úpravy orgánů sněmu a jejich pravomocí, jednací řád upravoval i práci sněmu.

Práce Slovenského sněmu se vyznačovala určitými fázemi. Ve věcech návrhů vlády sněm postupoval tak, že po rozdělení vládního návrhu zákona, se konala předběžná rozprava sněmu, když o to požádala vláda a nebo když tak rozhodlo předsednictvo sněmu. Předběžné rozpravy zahajovali členové vlády, když se jednalo o vládní návrh a po skončení rozpravy se návrh přiděloval konkrétnímu sněmovnímu výboru.

Samostatné návrhy poslanců byly /do roku 1941/ předkládány iniciativnímu výboru, ale jak už jsem uvedl, počet těchto návrhů byl zanedbatelný. Dále pak o návrzích jednaly sněmovní výbory, které k návrhům zaujímalý svá stanoviska. V případě, když výbory neměly k návrhům své námítky a nebyly ani návrhy na doplnění návrhů, rozhodlo se v příslušném výboru o návrhu usnesením. Ve výborech byly návrhy přidělované zpravodajům. Schválené zprávy výborů se předkládaly sněmu. Návrhy se zprávami po jejich projednání ve sněmu, byly projednány na plenárních schůzích. Plenární schůze Slovenského sněmu byly veřejné nebo na návrh poslanců důvěrné. Plenární schůze jednaly o jmenování vlády, o závazném výkladu jednacního řádu, o veřejném napomenutí poslance, o organizaci kanceláře sněmu, o výdajích státního rozpočtu, o předběžné rozpravě o vládních návrzích, o druhém hlasování po hlasování prvním apod. Plenární schůze svolával a ukončoval předseda sněmu, který i při ukončení plenární schůze oznámil termín další plenární schůze a obsah jejího programu. Počet poslanců byl tedy, aby schůze byla usnášení schopná, nejméně dvacet procent. O jednoduchých věcech, např. o oznámeních výborů sněmu a dalších zpráv, schůze rozhodovala jednoduchým hlasováním bez rozpravy. Rozpravy o oznámeních vlády se konaly pouze ve věcech důležitějšího charakteru. Rozprava se konala jednoduchá nebo podrobná. Na začátku rozpravy dostával slovo poslanec- zpravodaj, který projednávanou věc označil a vyjádřil své stanovisko. Např. poslanec- zpravodaj tzv. arizačního zákona /zvrácené a rasistické normy/, tento zákon ve svém úvodním slově dne 25.4.1940 označil za „zákon založený na zásadách spravedlnosti a slušnosti, které musí být pilířem každého spořádaného křesťanského státu“.

Po úvodním slovu poslance – zpravodaje, dal předseda sněmu právo vyjádřit se k návrhu jednotlivým poslancům, byla zahájena rozprava. Předseda sněmu uděloval řečníkům slovo podle pořadí přihlášky do rozpravy. Do rozpravy se mohl zapojit i člen vlády nebo jeho zástupce. V průběhu rozpravy mohly být podávány formální návrhy, které se týkaly průběhu jednání a rovněž i návrhy věcné, ve kterých řečníci navrhovali pozměnění nebo doplnění projednávaných zákonů. Po vyčerpání rozpravy a návrhu, se sněm usnášel na skončení jednání a právo vyjádření měl oponent návrhu a právo posledního slova pak poslanec – zpravodaj. Jednací řeč byla slovenština. Poslanci národnostních menšin měli právo užívat svůj mateřský jazyk. Prakticky se jednalo o

několik německých poslanců , kteří byli členy Německé strany a několik poslanců maďarské národnosti, kteří byli reprezentanty Maďarské sjednocené strany. Po skončení všeobecné rozpravy o návrhu, se hlasovalo, jestli by se měla vést rozprava podrobná.

Sněm byl usnášeníschopný, když byla přítomna alespoň 1/3 všech poslanců. Na sněmu se hlasovalo podle pořadí, nejprve pro návrh a následně proti návrhu. Hlasovalo se bez udání důvodu, nejčastěji zdvihnutím ruky, v menší míře i povstáním. Na základě rozhodnutí předsedy sněmu se připouštělo i hlasování podle jména.

Kromě přijímání zákonů se ve sněmu projednávaly i volby do orgánů Slovenského sněmu. Sněm mohl jednat i o nedůvěře vládě, tato situace však v historii Slovenského státu nenastala. Ve sněmu se dále probíraly otázky, které kladli poslanci, byli interpelováni členové vlády /k interpelování člena vlády, bylo potřebné, aby interpelaci podalo minimálně 5 poslanců/.

V roce 1941, po přijetí nového jednacího řádu, došlo k určitým změnám v jednání sněmu. Podle nového jednacího řádu sněmu, rozhodoval o připomínkách a podnětech prezidenta, o návrzích a vyhlášeních vlády, o návrzích Státní rady, o návrzích předsedy sněmu, interpelacích, o zprávách výboru. Ve smyslu nového jednacího řádu muselo být u interpelací podepsáno alespoň 10 poslanců. Výbor nebo celý sněm se mohl usnášet na rezolucích, kterými žádal vládu nebo člena vlády o určité opatření. Jednací řád se až do zániku Slovenského státu nezměnil.

Pokud byl zákon Slovenským sněmem přijat, byl prezident republiky povinen podepsat jej do 15 dnů od jeho přijetí. Prezident Slovenského státu měl však i právo přijatý zákon vetovat a vrátit jej zpět sněmu se svými připomínkami na nové jednání. K přehlasování prezidentského veta bylo potřebné, aby pro zákon hlasovalo minimálně 2/3 všech poslanců 3/5 většinou všech přítomných. Zákon byl vedle prezidenta signován i předsedou vlády a ministrem, který byl pověřen jeho vykonáním.

Zákony a nařízení se vyhlášovaly ve sbírce zákonů Slovenského státu, která se nazývala Slovenský zákoník. Ve Slovenském zákoníku se právní norma uveřejňovala do 8 dnů od podpisu prezidentem republiky.

4. Postavení poslanců Sněmu Slovenské republiky

Přijetím recepčního zákona č. 1/1939 Sl. zák., se Sněm Slovenské krajiny transformoval na zákonodárny orgán samostatného státu, přičemž stávající poslanci se automaticky stali členy nového zákonodárneho sboru. Je paradoxem, že tyto osoby byly zvolené ještě v době existence ČSR a jejich mandáty tak přetrvávaly i v období Slovenského státu. V březnu 1939 byl počet poslanců 63 a dle ústavy byl jejich počet stanoven na 80. Reálný počet poslanců nikdy neodpovídal ústavnímu počtu 80 poslanců. Konec funkčního období byl stanoven do 31.12.1943, přičemž na základě zákona č. 165/1943 Sl. zák., bylo toto funkční období prodlouženo do 31.12.1946.

Vznik poslaneckého mandátu byl dále fakticky možný nastoupením do mandátu po úmrtí poslance, což se stalo např. dne 29.3.1940, když za zemřelého Dr. Gejzu Reháka, nastoupil nacista, karpatský Němec -Sigmund Kiel. K zásadní změně vzniku poslaneckého mandátu došlo přijetím ústavního zákona č. 225/1941 Sl. zák., kterým se změnila ústava v tom, že nezaplňené nebo prázdné mandáty měl v průběhu funkčního období sněmu doplňovat jmenováním poslance prezident Slovenského státu. Dr. Jozef Tiso této pravomoci využíval a tak byli jako poslanci jmenováni již zmiňovaný Dr. Aladár Kočiš a římskokatolický kněz Ján Jacko /duchovní tvořili téměř 25% všech poslanců Slovenského sněmu/, apod. Ke jmenování poslanců ze strany Dr. Tisa docházelo až do zániku Slovenského státu.²⁸ Ústavní zákon č. 225/1941 Sl. zák., dával prezidentovi zcela bezprecedentní právo vůči moci zákonodárne a tento zákon narušil celý státní systém Slovenského státu.. Tisem jmenovaní poslanci byli až na výjimky, horliví stoupenci Puďáckého režimu.

Každý poslanec Slovenského sněmu měl původně zastupovat jen jeden politický okres Slovenského státu, ale díky jmenovacímu oprávnění prezidenta, došlo ke kuriózní situaci, že nově jmenovaní poslanci zastupovali více politických okresů.

²⁸ Ďurica M.S. , Jozef Tiso, -životopisný profil

Počet poslanců, kteří získali svůj mandát ve volbách roku 1938 postupně klesal a zvyšoval se počet poslanců jmenovaných prezidentem Slovenského státu.

Práva a povinnosti poslanců Sněmu Slovenské republiky

Podle článku 7 odst. 2 Ústavy Slovenské republiky se poslanci Sněmu Slovenské republiky volili všeobecným, přímým, rovným a tajným hlasováním. Jak již jsem ale uvedl, v průběhu existence Slovenského státu se žádné volby nekonaly. Pasivní volební právo měl podle ústavy nejméně třicetiletý občan Slovenského státu. Poslanci byli označeni za zástupce občana, který vykonává svůj mandát osobně. Po získání mandátu /v historii Slovenského státu fakticky jen jmenováním prezidentem Tisem/, složil poslanec sněmu slib, který byl upraven v ústavě i jednacích řádech z roku 1939 a 1941. Text přísahy zněl: „Přisahám při Bohu Všemohoucím a Vševědoucím, že budu věrný Slovenské republice, že budu zachovávat zákony a mandát svůj plnit podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. K tomu mi dopomáhej Bůh!“ Odepření přísahy a nebo přísaha s výhradami měla za následek ztrátu mandátu.

Ústava Slovenské republiky přiznávala poslanci slovenského sněmu vznikem mandátu i vznik poslanecké imunity. Poslanec nebylo možné stíhat pro hlasování ve sněmu nebo ve výborech. Pro výroky ve sněmu pak poslanec podléhal jen disciplinárnímu řízení ve sněmu. K trestnímu nebo disciplinárnímu stíhání, k omezení osobní svobody, byl potřebný souhlas předsedy sněmu. Poslanecká imunita se však nevztahovala na trestní odpovědnost, kterou měl poslanec jako odpovědný redaktor. Pokud byl poslanec chycen nebo zatčen při spáchání trestného činu, soud to byl povinen oznámit předsedovi sněmu.

Jednací řád z roku 1941 stanovil povinnost poslance účastnit se všech jednání a prací sněmu. Na každém zasedání sněmu i zasedání sněmovního výboru se zapisovali do prezenčních listin. Pokud poslanec pro nemoc nebo jinou osobní překážku nemohl dočasně vykonávat své poslanecké povinnosti, musel se omluvit předsedovi sněmu. Pokud byla překážka na straně poslance delší než jeden týden, musel požádat předsedu sněmu o dovolenou. Přijetí omluvy nebo poskytnutí dovolené, předseda sněmu veřejně oznámil. Jednací řád z roku 1941 stanovil i finanční a kárný postih poslance, který se

neúčastnil bez omluvy zasedání sněmu nebo práce ve sněmovním výboru. Ve vztahu k členům vlády a vládě pak jednací řád z roku 1941 upravoval dvě práva poslance sněmu. Bylo to právo klást vládě nebo jejímu členovi otázky a interpelovat vládu nebo člena vlády. Otázku mohl položit vládě nebo členovi vlády každý poslanec sněmu. Na tuto otázku mohla vláda nebo člen vlády odpovědět ústně nebo písemně. Otázka, která byla podána písemně a podepsána alespoň deseti poslanci, se nazývala interpelace, a vláda nebo člen vlády na ni byli povinni odpovědět písemně nebo na zasedání sněmu ústně. Písemná odpověď byla rozmnožena a rozdána na zasedání sněmu. Vláda nebo člen vlády měli lhůtu k odpovědi na interpelaci v trvání dvou měsíců.

Poslanec sněmu měl právo na náhradu výdajů spojených s vykazováním poslaneckého mandátu, jehož výše nesměla přesahovat 3.000 slovenských korun měsíčně. Místopředseda sněmu dostával funkční příplatek ve výši 1.000 Ks. Předseda sněmu měl dále nárok na požitky člena vlády a automobil s řidičem. Dalším právem poslance, které upravoval jednací řád, bylo právo bezplatné dopravy prostředky hromadné dopravy.

Tak jako mandát poslance vzniká, znají i ústavy možnost jeho zániku. Ústava Slovenského státu počítala s více způsoby zániku poslaneckého mandátu a to uplynutím volebního období sněmu /toto fakticky nenastalo/, úmrtím poslance, rozpuštěním sněmu prezidentem republiky /rovněž tato situace fakticky nenastala/. Mandátu se mohl poslanec rovněž vzdát. K takovéto situaci došlo např. v případě bývalého ministra zemědělství autonomní vlády Slovenské krajiny Pavola Teplanského v roce 1940. Teplanský dlouhodobě nesouhlasil s fuďáckou politikou, za což byl mimo jiné, nařčen ze spolupráce s československou vojenskou kontrarozvědkou.

Na rozdíl od demokratických ústav však Ústava Slovenské republiky měla i ustanovení o možnosti zbavit poslance mandátu proti jeho vůli. Článek 15 ústavy připouštěl možnost, aby „poslanec, který neplní svědomitě svou funkci nebo se stane nehodným, byl zbaven mandátu“. O zbavení poslance mandátu však nerozhodoval sněm, ale na návrh předsednictva sněmu zvláštní kontrolní a poradní orgán -Státní

rada. Tento zvláštní orgán, který nebyl nikdy legálně definován, byl upraven v čl. 51 a násl. Ústavy. Skládal se z šesti členů jmenovaných prezidentem a z deseti členů vyslaných HSLS. Ex lege se členy Státní rady stávali předseda vlády a předseda sněmu.

Mezi oprávnění Státní rady, kromě rozhodování o ztrátě poslaneckého mandátu, patřila i práva zjišťovat, zda nastala skutečnost, která prezidentovi trvale znemožňuje plnit jeho funkci, trestně stíhat prezidenta, členy vlády, sestavovat kandidátní listinu pro volby do sněmu /tyto situace samozřejmě nikdy nenastaly/, podávat sněmu návrhy zákonů, podávat prezidentovi republiky a vládě dobrozdání ve věcech politických, kulturních a hospodářských.

To, že o ztrátě mandátu poslance zákonodárského sboru rozhodoval poradní orgán sestavený prezidentem a politickou stranou, svědčí o nedemokratičnosti politického a právního systému Slovenského státu.

Výše uvedeným způsobem byli mandátu zbaveni po Slovenském národním povstání Dr. Peter Zatko, generál Ferdinand Čatloš, a také kvůli podezření z hospodářských machinací i poslanec M. Mohoráč. V letech 1944 a 1945 se pak někteří poslanci Slovenského sněmu stali oběťmi válečných bojů. Např. ještě před vypuknutím SNP byl v Brezně nad Hronom spolu s primátorem města a velitelem Hlinkovy gardy zastřelen partyzány i poslanec Sněmu Slovenské republiky František Slameň.²⁹

IV. Vývoj Sněmu Slovenského státu v době jeho existence

1. Dějinný vývoj Slovenského státu

Podobně jako její zákonodárský sbor, prošla Slovenská republika po dobu své více jak šestileté existence, určitým vývojem. Právní historie rozděluje období existence Slovenského státu na 3 vývojové etapy. Rozdělení těchto časových období je pak odvislé od postavení Slovenského státu jako vazalského státu k Velkoněmecké říši, od

²⁹ Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovakov

vypuknutí prvního válečného konfliktu na území Slovenského státu, který pak předznamenává a dovršuje zánik Slovenského státu. Jsem si samozřejmě vědom, že každé takovéto rozdělení vývoje Slovenského státu může být pojímáno kriticky s tím, že mohou existovat i jiné dějinné mezníky v historii tohoto státního útvaru. Přesto je právně i historicky rozdělen dějinný vývoj Slovenského státu na tato 3 období:

1. První období /od 14.3.1939 do salcburských jednání dne 28.7.1940/
2. Druhé období /od 28.7.1940 do 29.8.1944 – vypuknutí Slovenského národního povstání/
3. Třetí období /od 29.8.1944 do 8.5.1945/

Dokonce i v době existence Slovenského státu a v době krátce po skončení druhé světové války, chápali představitelé a političtí činitelé Slovenského státu události, které ohraničují tato tři dějinná období Slovenského státu jako významné události v historii země. Velmi často můžeme zaznamenat že hovoří a píše o době „ před Salcburkom a po Salcburke“, o době „před přísaháním a po přísahání“, apod. K pochopení vývoje a fungování zákonodárné moci Slovenského státu je tedy nutné poznat tato tři období dějin „první“ Slovenské republiky.

1.1. První období režimu Slovenského státu

První období Slovenského státu je období, které začíná vznikem vazalského státu nacistického Německa – Slovenské republiky a končí do té doby nejintenzivnějším zásahem Velkoněmecké říše do vnitřní politiky Slovenska, tzv. salcburskými jednáními. V tomto období se konstituuje Slovenská republika jako autoritativní klerikálně fašistický stát. Od počátku svého vzniku dne 14.3.1939 je Slovenský stát v područí Německa. Již několik dní po vzniku Slovenské republiky se prezident Dr. Josef Tiso znovu setkává s Adolfem Hitlerem a výsledkem je podpis, již zmiňované Ochranné smlouvy /Schutzvertrag/, jejímž důsledkem je mimo jiné okupace části území Slovenského státu, tzv. Ochranné území /Schutzzone/. Důvěrný protokol, který je součástí Ochranné smlouvy pak zabezpečuje hospodářskou a finanční spolupráci mezi Německou říší a Slovenským státem. Tyto právní dokumenty začleňují Slovensko do politického, vojenského a hospodářského vlivu Německa. Ve smlouvách

s Německou říší je stanoven i princip exterritoriality, který pak je uplatňován zejména vůči občanům Slovenského státu. Na základě následné smlouvy o válečném hospodářství, která byla uzavřena mezi Slovenskem a Německem, dává Slovenský stát Německu k dispozici 25 podniků, jež vyráběly zbraně a střelivo. Ve Slovenském státě nově působící německé koncerny /Hermann Göring Werke, I.G.Farben- Industrie aj./, doslova převzaly slovenský průmysl do svých rukou. Tato skutečnost byla na Slovensku veřejností považována za jasné nacistické vykořisťování Slovenska. Jako jednu z hlavních příčin vypuknutí SNP považovali fakt převzetí slovenského průmyslu i Němci.³⁰ Na druhou stranu je však nutné konstatovat, že vznikem samostatného Slovenska dostaly slovenské podniky řadu zakázek z Německa, což se pozitivně odrazilo v růstu zaměstnanosti.³¹

Objektivně je nutno poznamenat, že Slovenská republika prožívá v této době určitou míru hospodářské konjunktury. V roce 1939 se Slovenský stát vyvíjí v poměrně konsolidovaných poměrech, kterým oficiální propaganda dávala někdy přívlastek „usměvavé Slovensko“.³² V této souvislosti bych rád zmínil, dnes trochu opomíjenou osobu vynikajícího ekonoma, mimořádného profesora Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Dr. Imricha Karvaše, který byl dne 14.4.1939 jmenován guvernérem nově zřízené emisní a národní banky Slovenska, Slovenské národní banky. Ačkoliv právní postavení Slovenské národní banky bylo rovněž koncipováno jako peněžního ústavu vazalské země, profesoru Karvašovi se podařilo uchovat samostatnost slovenského hospodářství a stabilitu slovenské koruny, která byla někdy nazývána tatranským dolarem. Dr. Karvaš měl takový vliv, že byl považován za „hospodářského diktátora“ Slovenska.³³

Slovenská republika se od počátku své existence orientuje na Německo a jeho spojence a nebo satelitní útvary. V průběhu roku 1939 jí de facto a de iure uznávají všichni spojenci nacistického Německa a rovněž i neutrální státy, jako např. Švýcarsko a Svätý stolec. Velvyslancem ve Vatikánu se stává bývalý předseda vlády Karol Sidor.

³⁰ Prečan Vilém, Slovenské národné povstanie

³¹ Mencl Vojtěch a kol., Křižovatky 20. století

³² Kamenec Ivan, Slovenský stát

³³ Karvaš Imrich, Moje pamäti,

Sidor upřednostňoval spíše evoluční cestu k samostatnosti a byl proto odstraněn z vnitřního politického života na Slovensku.³⁴

Dne 1.9.1939 a vypuknutí druhé světové války se Slovenský stát přidává k německému vpádu do Polska. Slovenská republika vyvíjí součinnost s Německem při postupu nacistické armády přes slovenské území a slovenská vojska se po dobu prvních 14 dnů války s Polskem, účastní i vojenských operací. Je zajímavé, že dva dny před vypuknutím druhé světové války, vydává slovenská vláda nařízení /vládní nařízení ze dne 29.8.1939/, na jehož základě je každý slovenský občan povinen poskytnout součinnost německým vojskům ve smyslu materiálního zabezpečení, přístřeší, jídla, pohonných hmot atd. Osoby, které by odmítly nebo se zdráhaly pomoc poskytnout, podléhaly /v souladu s již stanovenou zásadou exteritoriality/ německé vojenské jurisdikci. Náhrada za poskytnutou pomoc měla být vyplácena v říšských markách v kursu 1 RM = 10 Ks /na volném trhu byl v té době kurz cca 1RM= 6 až 7 Ks a později na černém trhu se za jednu říšskou marku platily jen 3 až 4 slovenské koruny/. Umělý kurz říšské marky a slovenské koruny způsobuje dobrovolný odchod kolem 40 000 dělníků do Německa. Proplacení jejich mzdy v kurzu, který devaluje slovenskou korunu je sice výhodný pro zaměstnance a vývozce, ale do budoucnosti tvrdě poškodí ekonomiku Slovenského státu /kvůli tomuto hospodářskému stavu vykáže Slovenská národní banka po válce ztrátu několika miliard/.³⁵

Významnou politickou událostí v dějinách Slovenského státu je volba prezidenta Slovenské republiky dne 26.10.1939. Prvním a jediným slovenským prezidentem Slovenské republiky je zvolena osoba, podle které je pak celý režim pojmenován, Dr. Jozef Tiso. Další dva významní političtí činitelé Slovenské republiky dostávají významné postavení následující den, když dne 27.10.1939 je jmenována první vláda v jejímž čele stojí profesor Vojtech Tuka a zřízen je rovněž významný Úřad propagandy při vládě Slovenské republiky, do jehož čela je jmenován radikální ľudácký politik a slovenský nacist Alexander Mach. V této souvislosti se začíná politicky a legislativně formovat a utvářet protižidovská politika Slovenského státu.

³⁴ Katuninec Milan, Emigrant na úteku

³⁵ Kamenec Ivan, Slovenský štát v obrazech

Dne 29.2.1940 je přijat tzv. arizační zákon, kterému v důsledku vstupu Slovenska do války, předchází vládní nařízení, které zařazuje Židy do zvláštních pracovních jednotek.

Od počátku roku 1940 dochází k prohlubování vnitřních rozporů mezi politiky Slovenského státu. Vzniká zde skrytý boj mezi dvěma politickými frakcemi fuďáckého režimu. „Umírněné“ politiky reprezentuje prezident Dr. Jozef Tiso a ministr zahraničí a vnitra Dr. Ferdinand Ďurčanský. Radikální křídlo, které postupuje ve velmi úzké součinnosti s Němci, představují zejména předseda vlády profesor Vojtech Tuka a předseda Úřadu propagandy a hlavní velitel Hlinkových gard, Alexander Mach. Na sjezdu gardistických funkcionářů v lednu 1940, Mach jako hlavní velitel radí: „Každý gardista označí ve svém okolí dva až tři lidi, všechny nepřátele státu, abychom je mohli odstranit.“ Ve vztahu ke Sněmu Slovenské republiky útočily noviny Hlinkových gard „Gardista“ na tuto instituci jako na „přežitek demokracie“ a rovněž i na část poslanců sněmu, zvolených ještě v období druhé republiky.³⁶ Po nucené rezignaci Macha dne 21.5.1940 na post hlavního velitele Hlinkových gard, začíná být roztržka mezi fuďáckými politiky hodnocena Německem jako vnitropolitická krize.

Dne 23.5.1940 předkládá v tomto smyslu státní sekretář německého ministerstva zahraničí Joachim von Ribbentropovi návrh na řešení vnitropolitické krize a roztržky mezi „katolicko – konzervativním křídlem Hlinkovy strany a Tukovým křídlem nakloněným národně socialistickým ideám“. Je požadována okamžitá rehabilitace Macha a jeho jmenování ministrem vnitra a zbavení funkcí ministra vnitra a zahraničí Dr. Ďurčanského. Za této situace je Dr. Tiso pozván v červenci 1940 do Salcburku k jednáním s kancléřem Německé říše Adolfem Hitlerem.

1.2. Druhé období režimu Slovenského státu

Tzv. salcburská jednání, /salcburská schůzka/ jsou skutečně přelomovou politickou událostí v dějinách Slovenského státu. K salcburským jednáním uvedl později ministr hospodářství Slovenského státu Gejza Medrický toto: “Salcburk 29.července 1940

³⁶ Kamenec Ivan, Slovenský stát

znamenal v každém vztahu veřejného života na Slovensku zlom. A zlom ve všem k horšímu. Německý zásah, jehož převratné důsledky byly pro nás nedozírné, porušily a ranily naši suverenitu na nejbolestivějším místě. Na státoprávním postavení se navenek nic nezměnilo, ale ve skutečnosti se v Evropě znovu projevilo nacistické násilí³⁷. Německá říše dává zjevně najevo, že Slovenská republika není svrchovanou a samostatnou zemí, ale podřízeným státem, jehož vnitřní i zahraniční politika musí být zcela závislá na přáních nacistů. Jednání se za Slovenskou republiku účastní Jozef Tiso, Vojtech Tuka a Alexander Mach. Tiso využívá protokolárních pravidel a do delegace přibírá i ministra Ďurčanského. Prezidenta Tisa nejprve přijímá ministr von Ribbentrop, který důrazně hovoří o tom, že musí propustit z vlády ministra zahraničí Ďurčanského a jmenovat Vojtěcha Tuku ministrem zahraničí a Alexandra Macha ministrem vnitra. Dr. Tiso je následně přijat Hitlerem, který zcela jednoznačně vyzývá slovenské politiky k poslušnosti a věrnosti Německu. Zajímavě pak vyznívá Hitlerovo přirovnání Slovenské republiky k „baltickým státekům“, toto zcela vyjadřuje jeho postoj k samostatnosti Slovenska.

Dne 30.7.1940 abdikuje Dr. Ďurčanský na své funkce a ministrem vnitra je jmenován Alexander Mach. Hitlerovým zásahem do vnitřní politiky Slovenského státu, se podařilo oslabení „umírněnějších“ představitelů ľudáckého režimu a naopak bylo posíleno pronacistické a proněmecké křídlo Slovenské politiky, které reprezentuje Tuka a Mach. V den abdikace Ďurčanského a jmenování Macha ministrem vnitra, vyhláší profesor Tuka na veřejném shromáždění v Bratislavě, které je organizováno Hlinkovou gardou: „Salcburk znamená pro nás Slováky novou dobu blaženosti, protože prostřednictvím něj vstupujeme do éry, ve které na Slovensku podle německého vzoru zavládne slovenský národní socialismus.“³⁸

Bezprostředně po salcburských jednáních a nástupu Alexandra Macha do funkce ministra vnitra, se radikalizuje situace ve vztahu k židovskému obyvatelstvu Slovenska. Je to např. Machova vyhláška o zákazu židovským domácnostem zaměstnávat „Nežidy“ ze dne 12.8.1940. Dalším předpisem je pak např. zákon o

³⁷ Medrický Gejza, Minister spomína

³⁸ Hradská Katarína, Prípady Wisliceny

vyloučení Židů z hospodářství. Dne 9.zář 1941 vydává Tukova vláda tzv. „Židovský kodex“, který shrnuje všechna represivní a diskriminační opatření. Dne 3.9.1942 oznamuje Tuka, že byla uzavřena dohoda o vysídlení Židů na práci do bývalého Polska. Tento akt Slovenské vlády znamenal smrt tisíců židovských obyvatel Slovenska a bylo to zcela ojedinělé jednání ze strany státu podřízeného Německu. Je známo, že jiné satelity /např. Dánsko/ takovýto postup nezvolily. Slovensku za „vývoz“ Židů, kteří končili v koncentračních táborech, platilo Německo příspěvek 500 říšských marek za jednu osobu.

Významnou událostí v druhém období režimu Slovenského státu je pak vyhlášení války Sovětskému svazu dne 24.6.1941, ke kterému došlo bezprostředně po útoku Německa na Sovětský svaz. Rozhodnutí o „začlenění slovenských jednotek do německého vojenského tažení proti bolševickému Rusku“, učinil předseda vlády Vojtech Tuka bez souhlasu ministerské rady, sněmu a prezidenta Tisa.

Dr. Ivan Kamenec nazývá období od podzimu 1940 do léta 1942 obdobím, kdy do všech struktur ľudáckého režimu proniká „démon souhlasu“ s německou nacistickou politikou.³⁹ Nutno podotknout, že tento „démon“ zasahuje i představitele kultury, vědy a v neposlední řadě, žel i některé duchovní.

Od počátku roku 1943 dochází ke změně vývoje druhé světové války a k postupnému pronikání válečného konfliktu na území Slovenského státu. Dne 12.5.1944 navštěvuje prezident Jozef Tiso v doprovodu předsedy vlády Vojtěcha Tuky a ministra obrany Ferdinanda Čatloše Adolfa Hitlera v jeho hlavním stanu v Klessheimu. Tiso se zmiňuje o eventualitě separátního míru se západními spojenci, což však Hitler odmítá.⁴⁰ Zároveň však Hitler vyjadřuje spokojenost s politickým vývojem Slovenského státu a s celkovou situací na Slovensku. Z tohoto je vidět, že ani Němci ani představitelé ľudáckého režimu nemají skutečnou představu o situaci na Slovensku.

³⁹ Kamenec Ivan, Slovenský stát

⁴⁰ Ďurica M.S. , Jozef Tiso - životopisný profil

1.3. Třetí období režimu Slovenského státu

Navzdory závěrům klessheimského jednání se v průběhu roku 1944 objevují uvnitř Slovenského státu krizové jevy. Vojenské neúspěchy „ochránce“ Slovenského státu – Velkoněmecké říše, podlamují stabilitu ľudáckého režimu. Tato situace vede ke kulminaci rezistence proti klerofašistickému režimu. Od června 1944 není téměř dne, aby nedošlo k akci odboje a formujícího se partyzánského hnutí. Jako politická představitelka odboje je chápána Slovenská národní rada, ustavená na základě tzv. Vánoční dohody dne 30.12.1943.

Již na konci roku 1943, dne 21.12., upozorňuje německý vyslanec Ludin říšského ministra zahraničí Ribbentropa na „selhání slovenských vojenských míst“. V celé slovenské společnosti se podle Ludina projevují „československé reminiscence, panslavistické tendence a všeobecná válečná únava“. Politickou odpovědnost ze tento stav slovenské branné moci, nese podle německého vyslance, zejména ministr obrany Čatloš.⁴¹

Ke zvratu dochází ke konci srpna 1944. Dne 23.8.1944 kapituluje významný spojenec Německa na východní frontě – Rumunské království. Dva dny předtím vyvěšuje v obci Sklabaňa podplukovník Ján Golian, náčelník štábu velitelství pozemního vojska v Banské Bystrici a velitel vojenského ústředí Slovenské národní rady, československou vlajku a vyhláší Českou republiku. Postřílení členů německé vojenské mise, která se vracela z Rumunska, v Turčianskom Sv. Martině dne 28.8.1944, je pak již poslední jiskrou k zažehnutí celonárodního povstání.⁴² Dne 29.8.1944 postupují německé jednotky směrem do vnitrozemí a obsazují Čadcu a Žilinu. Ján Golian, jmenovaný prezidentem Edvardem Benešem za náčelníka generálního štábu československé armády na Slovensku, nařizuje bojovou pohotovost. Heslo Jána Goliana dohodnuté pro započetí povstaleckých akcí „začnitě s vystřahováním“ je vydáno s platností od 20. hodiny dne 29.8.1944.⁴³ Tento okamžik je začátkem Slovenského národního povstání. Dne 30.8.1944 je podplukovníkem Mírko Veselem přečtena ve svobodném slovenském vysílači výzva ke slovenskému

⁴¹ Prečan Vilém, Slovenské národné povstanie

⁴² Lipták Julius, SNP v pamäti národa

⁴³ Draxler Vladimír, Povstalecký rozhlas

národnímu povstání a k boji za obnovení ČSR. Na základě pozvání prezidenta Tisa, vtrhávají německé jednotky na Slovensko dne 31.8.1944, odzbrojují dvě slovenské divize v počtu 33.000 mužů, které měly být jádrem vojenské síly národního povstání. Dne 1.9.1944 přebírá na svobodném území Slovenska veškerou moc Slovenská národní rada. Obnovují se politické strany, jako sociálně demokratická a komunistická strana a jako nejvýznamnější demokratická síla Slovenska vzniká Demokratická strana.⁴⁴

Toto období je fakticky obdobím dvojvládní, obdobím souběžné existence dvou politických režimů na území Slovenska. Povstalci ovládají na počátku národního povstání střed Slovenska, na kterém je vyhlášena mobilizace. Vedle toho existuje dále ľudácký režim se sídlem v Bratislavě. Pohromou pro režim Slovenského státu je útěk ministra obrany Slovenské republiky generála Čatloše na území ovládané povstalci. Tato událost je poslední ranou pro nemocného prof. Tuku a dne 5.9.1944 přijímá prezident Tiso demisi jeho vlády a toho dne je jmenována poslední vláda Slovenského státu v čele s dosavadním předsedou Nejvyššího soudu Dr. Štefanem Tisem. Ministrem vnitra této vlády zůstává Alexander Mach a novým ministrem obrany se stává horlivý stoupenec ľudáckého režimu Štefan Haššík.

V té době již zcela probíhá válečný konflikt na Slovensku a proti povstalecké československé armádě stojí dvě divize německých vojsk, SS, Rodobrany /tzv. Haššíkovy armády/ a zejména oddíly pohotovostních oddílů Hlinkových gard, které se proslaví obzvláštní brutalitou proti civilnímu obyvatelstvu. K nejtěžším bojům v době Slovenského národního povstání dochází u Martina -Priekope, Telgártu a Rájecké dolině. Navzdory houževnatému odhodlání povstalců, je povstání od počátku odsouzeno k nezdaru. Sovětský svaz neposkytl účinnou vojenskou pomoc a ani nedovolil americkým a britským spojencům zajistit pomoc povstání, protože území povstání patřilo k sovětské válečné operační zóně.

Vztah sovětského vedení ke slovenskému povstání nebyl zdaleka tak jednoznačně souhlasný, jak se později tradovalo v komunistické propagandě. Za doklad sovětských pochybností lze poukázat i na skutečnost, že moskevský rozhlas oznámil propuknutí

⁴⁴ Ďurica M.S. Dějiny Slovenska a Slovakov

bojů na Slovensku až s týdenním zpožděním. Moskevská „Pravda“ o povstání přinesla dne 31.8.1944 jen nepatrnou noticku až na čtvrté straně, odvolávající se na Reuterovu agenturu a i následující dny byly vydávány pouze krátké zprávy, přejímané z Londýna a Ženevy. Časopis „Vojna i rabočij klass“ reagoval na povstání všeho všudy pouze pětiřádkovou poznámkou. Až 8.9.1944 bylo dovoleno Gottwaldovi uveřejnit v „Pravdě“ první větší článek nazvaný „K národně osvobozené válce na Slovensku“. Sovětské vedení bylo vždy krajně nedůvěřivé ke všemu co se nedělo pod jeho bezprostřední kuratelou.⁴⁵

Nutno podotknout, že důvod ke znepokojení z komplikované situace na Slovensku měli i naši političtí představitelé v Londýně, neboť se opět, zejména u slovenských komunistů objevovaly tendence uvažovat na téma „Sovětské Slovensko“. Tak např. rezoluce sjednocovacího sjezdu slovenské komunistické a sociálně demokratické strany, konaného v Banské Bystrici /nešlo však o sjednocení dvou stran ale o pohlcení sociální demokracie/, obsahovalo prohlášení, že za jistých okolností může Slovensko hledat cesty k jiným bratrským národům. Za zmínku stojí i obsah článku Gustava Husáka v povstaleckém tisku, kde pledoval za jakési přivtělení celého Československa k Sovětskému svazu. „Teba raz otvoreně povedať, že náš ľud by nadšene uvítal keby slovenský človek za svoju vlasť považoval nielen územie od Aše po Jasinu, ale od Aše po Vladivostok.“ Samotný Gustav Husák později vzpomínal, že hlasy „nechceme ČSR, ale pripojenie k SSSR“, slyšel ještě 15.10.1944 na konferenci závodních výborů v Podbrezové a on prý musel změnit koncept svého projevu a soustředit se na otázku „prečo chceme obnoviť ČSR“.⁴⁶

Je nutné si uvědomit, že mnoho Slováků bojovalo proti německé okupaci, ale nebojovalo proti Slovenskému státu. Slovenské národní povstání končí dnem 27.10.1944 dobytím Banské Bystrice. Dne 28.10.1944 vydává velitel československé armády generál Rudolf Viest v Donovanech rozkaz o ukončení dalšího odporu a rozpuštění armády. Dne 30.10.1944 se za účasti prezidenta Dr. Jozefa Tisa a členů vlády Slovenské republiky, koná v Banské Bystrici velkolepá oslava a přehlídka

⁴⁵ Brod Toman, Osudný omyl Edvarda Beneše 1939-1948

⁴⁶ Brod Toman, Osudný omyl Edvarda Beneše 1939 - 1948

německých vojsk na počest „osvobození“ tohoto města. Z geopolitického hlediska je nutné zaznamenat, že k závažné situaci dochází i v sousedním Maďarsku. V říjnu 1944 se admirál Horthy vzdává regentství ve prospěch F. Szálasiho a začíná krátká diktatura Strany šípových křížů.⁴⁷

Neúspěch Slovenského národního povstání však již neznamená žádný výrazný úspěch pro Slovenský stát, který se od této chvíle nachází ve stavu hlubokého rozkladu. Sovětská armáda v těžkých bojích obsazuje území Slovenska. Během ledna 1945 je obsazeno téměř celé východní Slovensko, dne 20.1.1945 vstupuje Rudá armáda do Košic, které jsou od roku 1938 obsazené maďarskou armádou. V tomto městě je vyhlášen tzv. Košický vládní program. Právní dokument, navržený komunisty, je přijat bez výhrad i nekomunistickými složkami odporu. Vedle zákazu HSĽS je však i zakázána významná demokratická síla - Agrární strana. Program počítá kromě retribuce i s pozemkovou reformou a znárodněním. Předznamenává negativní budoucí vývoj Československa.

Poslední výraznější politickou aktivitou nejhrolivějších stoupců ľudáckého režimu byl tzv. sjezd mladé generace, který se konal dne 14.1.1945 v Piešťanech. Výsledkem shromáždění fanatických aktivistů HSĽS bylo memorandum, ve kterém byla deklarována snaha o zachování Slovenského státu a výzva k „zostření občanské disciplíny“, které je nutné v situaci společného „boje po boku Německa“. Byla přijata formulace o tom, že „ideje ľudáckého hnutí musí zůstat navždy bojovým a pracovním programem celého národa“.⁴⁸

Dne 31.3.1945 opouští prezident Jozef Tiso a vláda Slovenského státu Bratislavu a odjíždí nejprve do záposlovenské Holiče a odtud pak do rakouského Kremsmünsteru. Zde se usazuje v klášteře Alttötting a prezident Tiso přednáší v Němci ovládaném rádiu svůj poslední veřejný projev jako prezident Slovenského státu. Po smrti Adolfa Hitlera zasílá Dr. Tiso blahopřejný telegram jeho nástupci admirálu Dönitzovi. V té době však již Slovenský stát de facto zanikl. Za poslední úřední akt

⁴⁷ Letz Róbert, *Náčrt dejin Uhorska a Maďarska*

⁴⁸ Letz Róbert, *Slovenská ľudová strana v dejinách 1905-1945*

ľud'áckého režimu můžeme považovat dokument, který podepsala vláda Štefana Tisa dne 8.5.1945. Tímto prohlášením se bezvýhradně podrobila veliteli 20. korpusu třetí americké armády Waltonu M. Walkerovi. Jeho zástupce vyhlásil tento dokument za oficiální dohodu mezi armádou USA a vládou Slovenské republiky. Slovenský stát přestává tímto aktem existovat.

2. Postavení a činnost Sněmu Slovenské republiky v jednotlivých etapách existence Slovenského státu

2.1. Postavení a činnost sněmu v první etapě existence Slovenského státu

První etapa právních a politických dějin první Slovenské republiky, tj. od 14.3.1939 do Salcburských jednání v červenci 1940, je charakterizována zápasem o podobu režimu v novém státě a samozřejmě tak, jako je to u vzniku každého státního útvaru, dokonce i za normálních podmínek, úsilím o jeho následnou stabilizaci.

Sněm Slovenské republiky vzniká ve 12 hodin dne 14.3.1939 na základě tzv. recepčního zákona č. 1/1939 Sl. zák. Dle § 1 cit. zákona se Sněm Slovenské krajiny přetváří na zákonodárný Sněm Slovenského státu. Recepce dosavadní legislativy byla upravena v § 3 tohoto zákona. Již samotná geneze Sněmu Slovenského státu poukazuje na skutečnost, že sněm má být zákonodárným orgánem autoritativního státu. Vedle tohoto pak z hlediska právních dějin Čech a Slovenska, vzniká zajímavý paradox. Zatímco v Čechách a na Moravě okupací zbývající části ČSR a vznikem Protektorátu Čechy a Morava, končí veškerá legislativní činnost parlamentu, na Slovensku se konstituováním Sněmu Slovenského státu, legislativní proces právě v tomto čase začíná. Samozřejmě, s ohledem na charakter Slovenského státu je nutné zahájení legislativního procesu prostřednictvím zákonodárného sboru brát s jistými výhradami.

Otázka právního nástupnictví Slovenského státu po bývalé ČSR, byla otázka, kterou se tehdejší představitelé Slovenského státu a zejména pak právníci na počátku vzniku Slovenského státu, zabývali. Místopředseda sněmu Slovenského státu vyslovil v této souvislosti základní tezi, že Slovenský stát vznikl jako stát originárně /tedy ne

derivativně/ a není tedy právním nástupcem Slovenska jako části ČSR. Pokud se jedná o recepci práva, je zákon č. 1/1939 Sl. zák. velmi podobný recepčnímu zákonu ze dne 28.10.1918. Tento teoretický přístup ovlivňuje činnost i postavení Sněmu Slovenské republiky a je na něj odkazováno i v důvodových zprávách výborů sněmu při předkládání některých zákonů.

Činnost slovenského sněmu můžeme v popisované první etapě jeho existence rozdělit do dvou časových úseků. První časové období je obdobím od 14.3.1939 do července téhož roku, přičemž toto období končí přijetím Ústavy Slovenské republiky. Druhý časový úsek je pak dobou od přijetí ústavy do salcburských jednání v červenci 1940. Období necelých pěti měsíců od vzniku Slovenského státu do přijetí ústavy je charakterizováno určitou státoprávní improvizací. Stát nemá svou základní listinu, nemá hlavu státu a z hlediska zákonodárné moci není přesně definováno postavení Sněmu Slovenského státu v systému nejvyšších orgánů státní moci.

Slovenský stát však kromě zakotvení orgánů státní moci zamýšlí prioritně upravit i svůj duchovní obsah, státní ideu. Prvním zákonem Slovenského státu /vyjma recepčního zákona 1/1939 Sl. zák./, je proto zákon o zásluhách Andreje Hlinky. Návrh na jeho přijetí je podán Juliusem Stanem, novým ministrem dopravy a veřejných prací a poslancem sněmu a dalšími poslanci. Odráží se v něm určité inspirace prvorepublikovým zákonem o T.G. Masarykovi. „Lex Hlinka“ /zákon č. 83/1939 Sl. zák. ze dne 25.4.1939/ se tedy stává základním zákonem samostatného Slovenska a jméno Hlinka se stane charakteristickým znakem celého Slovenského státu. „Lex Hlinka“, zákon o zásluhách Andreje Hlinky, byl zákonem, kterým byla vzdána úcta zakladateli slovenského „ľudáctví“, tedy politickému proudu, který tvořil základ nové mocenské garnitury. Měl být prvním zákonem, který měl být schválen novým zákonodárným sborem, mimo jiné také proto, že za zřízení samostatného zákonodárného sboru Slovenska sváděl Hlinka dvacetiletý politický boj. Ačkoliv již existoval zákon č. 1, recepční zákon z. 14.3.1939, předsednictvo sněmu se alespoň usneslo, že návrh zákona bude v rámci publikovaných sněmovních tisků jako „tisk číslo jedna“. Text § 1 zákona: „Andrej Hlinka se zasloužil o slovenský národ“. Jak již jsem uvedl, nápadně připomínal pravděpodobný československý vzor zákona, který se

týkal TGM. Podle § 2 měla být tato slova vyryta do kamene a umístěna na průčelí budovy Slovenského sněmu /parlamentní budovou byla dnešní Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě/. Dovoluji si zde odbočit s tím, že samozřejmě nezůstalo pouze u tohoto nápisu a jak již jsem uvedl, jméno Andreje Hlinky se i na základě tohoto zákona stalo předmětem doslova státního kultu.⁴⁹ Nebylo městečka ve Slovenském státě, ve kterém by se po Hlinkovi nejmenovala největší ulice nebo náměstí. Vrcholem pak bylo přenesení Hlinkova těla v den prvního výročí jeho úmrtí do velkolepého mauzolea, které bylo vybudováno pod kostelem v Ružomberku.

Dne 26.10.2007 přijala Národní rada Slovenské republiky nový zákon o zásluhách Andreje Hlinky. Zákon deklaruje zásluhu Andreje Hlinky o slovenský národ, ale vypuštěna byla některá navržená kontroverzní ustanovení /např. vyhlášení Hlinky za „Otce národa“ nebo sankce pro ty, kteří zpochybňují Hlinkovu osobu/. Přijetí nového „Lex Hlinka“ provázela velmi široká a mnohdy ostrá diskuze nejen na půdě slovenského parlamentu, ale i mezi historiky a odborníky a konečně i v médiích. Národní rada Slovenské republiky schválila zákon o zásluhách Andreje Hlinky v tomto konečném znění: „Andrej Hlinka se mimořádně zasloužil o to, že slovenský národ se stal státotvorným.“

Dalším zákonem, který schválil Sněm Slovenské republiky /celkově třetím/, byl již mnou zmíněný jednací řád slovenského sněmu. Návrh jednacího řádu byl připraven ještě za existence ČSR a měl být projednán na schůzi krajinského sněmu dne 14.3.1939, což se z pochopitelných důvodů nestalo. Předsednictvem sněmu byl pak operativně přepracován s pokusem adaptovat ho na podmínky kompetencí parlamentu samostatného státu. Nový jednací řád o jehož obsahu jsem již psal, byl ale z velké většiny jen převzatým a přizpůsobeným jednacím řádem bývalého československého Národního shromáždění.

Čtvrtý, sněmem odhlasovaný zákon, zaváděl novou státní tradici, když 14. březen vyhlásil za státní svátek, jako den vzniku státu. Dalším podobným zákonem, který byl přijat Sněmem Slovenské republiky, byl zákon o státní vlajce, státní zástavě, státním

⁴⁹ Vnuk František, Andrej Hlinka – Tribún slovenského národa

znaku a státní pečeti. K tomuto zákonu je nutno dodat, že byl upravován a Slovenský stát měl i svoji zvláštní válečnou státní vlajku.

Představitelé Slovenského státu počítali s tím, že samostatné Slovensko se svými přírodními krásami a památkami bude turisticky atraktivním cílem. Proto vedle výše uvedených základních zákonů státu, které by se daly /snad vyjma Lex Hlinka/ očekávat vždy při vzniku nějakého nového státního útvaru, byl jedním z prvních zákonů jednomyslně přijatých Slovenským sněmem i zákon o cestovním ruchu. Důvodová zpráva k návrhu zákona poukazovala na životní význam cestovního ruchu pro slovenský národ a předpokládala, že příjmy z cestovního ruchu budou jedním z hlavních zdrojů obživy národa. I tento zákon byl připravován ještě v období existence druhé republiky V únoru 1939 Dr. Tiso ve svém projevu uvedl, že je nutné zajistit širší státní podporu cestovnímu ruchu a legislativu.⁵⁰ Zákon zaváděl tzv. jednoty pro cestovní ruch a odborné svazy pro cestovní ruch. Jejich úkolem bylo působit na zlepšení podniků příslušného oboru, propagovat svůj obor a vybavovat věci, které jim byly svěřeny úřady. Hlavními perspektivními návštěvníky Slovenska /což předpokládala i důvodová zpráva k návrhu zákona/, měli být Češi, tj. v této době státní příslušníci Protektorátu Čechy a Morava. Problémem byla skutečnost, že česko-slovenská hranice byla ihned po vzniku protektorátu německými okupanty uzavřena. Tento postoj Německa Slovenský stát velmi poškozoval, protože slovenská strana měla na českých turistech eminentní zájem. Slovenský vyslanec v Berlíně Matúš Černák podnikl v této věci několik intervencí u říšských míst, avšak marně. To, že celá věc měla politické pozadí je zřejmé z toho, že pro říšské občany cesty do Slovenského státu omezeny nebyly.⁵¹ Členy jednot pro cestovní ruch a odborných svazů byli zájemci o cestovní ruch, které zákon taxativně vyjmenovával. Byli to hotely, hostince a výčepy, dopravní podniky, cestovní kanceláře, obchody se suvenýry, automobilovými součástkami, čerpací stanice pohonných hmot, směnárny, léčebny, ozdravovny a konečně lékaři v lázeňských městech. Jako reprezentativní orgán ministerstva hospodářství s funkcí poradní, byl zřízen Poradní sbor pro otázky cestovního ruchu. Předseda tohoto sboru byl ministr hospodářství a jednotlivé

⁵⁰ Tiso Jozef, *Prejavy a články (1938 – 1945)*

⁵¹ Rychlík Jan, *Češi a Slováci ve 20. století*

vyjmenované orgány státní správy do něj musely vyslat svého zástupce. Zákon upravoval přestupky a sankce, v případě neplnění povinností uložených zákonem. Z velkolepých plánů nového Slovenska však samozřejmě z logických důvodů sešlo. Země byla od září 1939 ve válečném stavu a od roku 1943 nejprve partyzánskými boji a následující rok celonárodním povstáním, se válečný konflikt přenesl na území Slovenského státu. A tak s nadsázkou můžeme říci že jediné významné ustanovení tohoto zákona platící dodnes, je ustanovení o značení turistických cest. § 12 zákona o cestovním ruchu se stanovil povinnost majitele nebo držitele nemovitosti trpět na nich bezplatně turistické značení. Byla stanovena i sankce za zničení turistického značení.

V důsledku zemědělského charakteru Slovenského státu a nutnosti zvěrolékařské státní kontroly byl zejména z iniciativy místopředsedy Slovenského sněmu a zvěrolékaře MVDr. Pavla Opluštila přijat v prvních týdnech existence Slovenského státu rovněž zákon o zřízení Veterinární komory Slovenského státu.

Dne 21.července 1939 byl přijat formálně nejdůležitější zákon Slovenského státu - Ústava Slovenské republiky /zákon č. 185/1939 Sl. zák./ . Ústava Slovenské republiky byla sněmem přijata jednomyslně na slavnostním shromáždění. K tomuto je třeba připomenout, že už v dubnu 1939 německé orgány nechaly vypracovat návrh ústavního zákona Slovenského státu ve smyslu německých nacistických idejí. Představitelé Slovenského sněmu nevzali z větší části tyto návrhy vůbec do úvahy. Přesto můžeme Ústavu Slovenské republiky z roku 1939 charakterizovat jako ústavu totalitního autoritativního a nedemokratického režimu. Sněm Slovenského státu přijal ústavu bez důvodové zprávy. Návrh sám byl připraven zvláštní komisí, která byla jmenována předsednictvem HSĽS v čele s profesorem Vojtechem Tukou.

Ústava Slovenské republiky byla zvláštní kompilací, která, jak jsem se již zmínil, byla sestavena z řady ústavních vzorů totalitních států, např. Itálie, /je zřízen poradní orgán Státní rada po vzoru italské Velké fašistické rady/, Španělska, Portugalska /křesťansko - katolický charakter státu/, Německa, /ústavní postavení HSĽS je podobné jako postavení NSDAP v Německé říši/. Vycházela i z československé ústavy z roku 1920 /např. ustanovení o soudnictví/. Náhled na práci a paternalistický sociální

charakter státu, který je obsažen v Ústavě Slovenské republiky, byl ovlivněn, jak již jsem uvedl, papežskými encyklikami Rerum novarum z roku 1890 a Quadragesimo anno z roku 1931.

Z obsahu Ústavy Slovenské republiky je pak zřetelná koncepční nejasnost a časově krátké období pro její přípravu. Ústava měla 103 paragrafů, které byly obsaženy ve 12 hlavách. Mnohá ustanovení se rozcházela s praxí, praktickou aplikací práva ve Slovenském státě a mnohé ústavní instituty nebyly v praxi vůbec realizovány. Již preambule ústavy zakotvuje autoritářský a paternalistický charakter Slovenského státu, když hovoří o tom, že „slovenský stát sdružuje podle přirozeného práva všechny mravní a hospodářské síly národa v křesťanské a národní pospolitosti“. Pro totalitní systémy té doby je příznačné chápání státu jako útvaru, který odstraňuje společenské rozdíly, konflikty, sociální rozpory a politický svár, které jsou příznačné pro liberální demokratickou společnost, jenž respektuje práva jednotlivce. Tento přístup je zřejmý z předmětné ústavní preambule chápající stát jako pospolitost, která usměrňuje vzájemné sociální rozdíly a zájmy různých skupin. Slovenský stát má být strážcem všeobecného dobra a nejvyšší stupeň blaha společnosti a jednotlivce je dle ústavy možný jen „v súladnej jednotnosti“.

Státní forma Slovenského státu byla republikánské zřízení. Oficiální název Slovenského státu, který byl od přijetí ústavy častěji užíván než název Slovenský stát, je Slovenská republika. Soustava nejvyšších státních orgánů byla tvořena mocí zákonodárnou, která náležela sněmu, prezidentem republiky a vládou. Ústava obsahovala i zvláštní ustanovení o moci soudní.

Slovenská ústava počítala se silným postavením hlavy státu, kterou byl prezident republiky. Prezidentem mohla být osoba, která byla volitelná do sněmu a v den volby nejméně čtyřicetiletá. Stejná osoba nemohla být zvolena prezidentem dvakrát za sebou. Funkční období prezidenta bylo sedm let a začalo dnem složení přísahy. Po celou dobu existence Slovenského státu /od 26.10.1939/ setrval ve funkci prezidenta republiky Dr. Jozef Tiso. Před volbou prezidenta došlo i k zabezpečení administrativních, hospodářských a technických nároků na funkci prezidenta. Byla

zřízena kancelář prezidenta Slovenské republiky v čele s šéfem kanceláře. Dne 19.10.1939 schválil slovenský sněm zákon č. 264/1939 Sl. zák., kterým stanovil plat prezidenta v roční výši 250.000,- Ks, a to bez dalších nároků na důchod. Slovenský sněm schválil i reprezentační prezidentský fond ve výši jednoho milionu Ks ročně. Z hlediska legislativního existoval ve Slovenském státě zvláštní institut, již mnou zmíněných připomínek prezidenta. Jozef Tiso využil toto právo v historii Slovenského státu šestkrát. Ve dvou případech /zákon o nedělích a svátcích, zákon o státním občanství/ jeho výhrady Sněm Slovenské republiky odmítl a veto přehlasoval. Při výhradách vůči zákonu o Státní radě vyhověl připomínkám jen částečně. Ve dvou případech sněm připomínky prezidenta akceptoval /jednalo se o zákony sociálního charakteru/. Nejvýznamnější bylo prezidentské veto v případě tzv. arizačního zákona.⁵²

Hlava čtvrtá Ústavy Slovenské republiky upravovala postavení hlavního exekutivního orgánu, kterým byla vláda. Vláda se skládala z předsedy a ministrů. Prezident republiky vládu jmenoval a určoval, která ministerstva budou jednotlivými ministry spravována. V historii Slovenského státu nebylo neobvyklé, že ministr spravoval více rezortů /např. Ďurčanský byl zároveň ministrem vnitra a ministrem zahraničí, Tuka byl zároveň předsedou vlády a ministrem zahraničí/. Oprávnění sněmu vůči vládě upravoval § 48 Ústavy, který stanovil, že sněm může vládu nebo jednotlivé ministry volat k odpovědnosti a vyslovit vládě nebo jednotlivému ministru nedůvěru /v historii Slovenského státu se tak nestalo/. Z hlediska tvorby zákona je pak zřejmě nejdůležitější z hlavy čtvrté, která se týkala vlády, ustanovení § 44. Podle tohoto ustanovení měla vláda Slovenského státu právo vydávat nařízení s mocí zákona. Nařízení bylo platné jen tehdy, podepsala-li ho většina členů vlády a prezident republiky. Základní, cit. ustanovením vymezenou kumulativní podmínkou, byla potřeba naléhavosti, neodkladnosti a zároveň předpoklad zamezení nenahraditelné újmy ve vážných hospodářských, finančních nebo politických zájmech státu. Nařízení s mocí zákona nesměla být vydána ve věcech obligatorně svěřených do pravomoci sněmu /§24 Ústavy/. Byly to ústavní zákony, zákony o státních rozpočtu, o branné povinnosti, finančních břemenech ukládaných občanům, tj. daňové předpisy, zákony

⁵² Kamenec Ivan , Po stopách tragédie

kteře se týkaly justice a konečně ratifikace mezinárodních smluv. Podmínkou platnosti nařízení vlády s mocí zákona byl konkludentní souhlas sněmu, který podle § 44 odst.3 ústavy, mohl do třeoh měsíců od vyhlášení nařízení s mocí zákona, s ním vyslovit svůj nesouhlas a veřejným vyhlášením stanovit i den, který znamená konec platnosti nařízení. Sněm rovněž mohl nařízení s mocí zákona změnit a vydat jej posléze změněný jako zákon. Předseda vlády měl povinnost předložit každé nařízení s mocí zákona Sněmu Slovenské republiky. V praxi bylo nařízení předloženo ústavněprávnímu výboru, který pro sněm připravil příslušné doporučení.

Zvláštní a časově ohraničené zmocnění udělil sněm při řešení „židovské otázky“ ústavním zákonem č. 210/1940 Sl. zák.. Tím se slovenský sněm ad hoc vzdal práva revize nařízení. Ústavněprávní výbor sněmu určil tuto dobu zmocnění na jeden rok. Nařízení s mocí zákona, nechvalný „Židovský kodex“ přijala Tukova vláda pár dní před skončením této sněmem určené lhůty pro vydávání předpisů ohledně „židovské otázky“.

Ústava Slovenské republiky tedy určovala tři druhy exekutivní normotvorby:

1. **Vládní nařízení**, které podle § 43 ústavy mohla vláda vydávat, aby zabezpečily vykonání určitých zákonů v jejich mezích.
2. **Nařízení s mocí zákona** /cit. § 44 ústavy/.
3. Na **základě speciálního zmocnění**, které bylo dáno vládě Slovenského státu ústavním zákonem č. 210/1940 Sl. zák., byla vláda zmocněna, aby vykonávala opatření ve věcech arizace židovského majetku. Jednalo se fakticky o třetí druh vládní normotvorby Slovenského státu ve formě tzv. nařízení.

Dalším, velmi zvláštním institutem, který byl vymezen Ústavou Slovenské republiky bylo vedle zřízení již mnou zmiňované Státní rady, zavedení tzv. stavovského zřízení. Stavovské zřízení mělo odpovídat korporativnímu charakteru nového Slovenska. Občané se měli podle svého povolání sdružovat v šesti stavech /zemědělském, průmyslovém, obchodu a živnosti, peněžnictví a pojišťovnictví, svobodných povolání, veřejných zaměstnanců a osvětových pracovníků/. Stavy se měly starat o hospodářské a kulturní zájmy svých složek, měly se starat zejména o

zvýšení jejich výkonnosti a životní úrovně, o úpravu pracovních poměrů, o vyrovnání a usměrnění zájmů mezi stavy, mezi výrobci a spotřebiteli. Stavby měly být také arbitry v případných sporech mezi zaměstnavateli a zaměstnanci. Každý občan musel být organizován v jednom ze stavů, ale funkci mohl mít jen organizovaný člen politické strany. Podle ústavy /§ 58/ se pak občan slovenské národnosti mohl politického života účastnit jen prostřednictvím HSLS /existovaly dále pouze strany národnostních menšin/. Během šesti let existence Slovenského státu se však stavovské zřízení nikdy nepodařilo institucionálně konstituovat.

Ustanovení ústavy o soudnictví /hlava devátá/, byla nejvíce ušetřena autoritářského náhledu. Soudní moc měla být podle vzoru československé ústavy z roku 1920 nezávislá.⁵³ Soudce byl podle § 67 odst.1 ústavy, vázán jen zákonem. Soudnictví mělo být ve všech svých instancích odděleno od státní správy. Slovenský stát měl vedle civilních soudů i soudy vojenské a Ústava presumovala možnost zřízení i soudů výjimečných. Soudce z povolání nesměl vykonávat jinou pracovní činnost. I tato ustanovení o soudnictví byla v praxi často nerespektována. Podle principu exterritoriality pro německá vojska, nejprve v tzv. Ochranné zóně a po vypuknutí SNP na celém území Slovenského státu, podléhal i slovenský občan za delikt, který spáchal vůči říšské branné moci, vojenským německým zákonům a německému vojenskému soudnictví.

K bezprecedentním zásahům Němců a představitelů Slovenského státu do moci soudní docházelo zvláště po srpnu 1944, tedy v posledních měsících Slovenské republiky. Typickým případem je odsouzení vedoucích osobností SNP Dr. Vavra Šrobára, Dr. Petera Zaťka a dalších, Krajským soudem v Bratislavě k doživotnímu vězení. Toto samozřejmě vzhledem k válečné situaci bylo Němci bráno jako výsměch. Dne 30.12.1944 požaduje říšský ministr J. von Ribbentrop prostřednictvím vyslance Ludina, aby do tří dnů od obdržení německé nóty, byl ustaven nový soudní senát a „hlavní vůdci pučistů“ byli odsouzeni k trestu smrti. Rozsudek měl být podle německého požadavku veřejně vyhlášen. Soudci, kteří byli v trestní věci Dr. Šrobára a spol. činní v první instanci, měli být okamžitě převezeni do koncentračního tábora,

⁵³ Malý Karel a kol., Dějiny českého a čsl. práva do roku 1945

protože podle Ribbentropa byl jejich rozsudek „přímo pozvánkou pro všechny rušivé živly na Slovensku k novému puči“.⁵⁴ Představitelé Slovenského státu tento německý náhled akceptovali a zvláštní senát Nejvyššího soudu v Bratislavě odsoudil dne 3.1.1945 Šrobára a dalších šest představitelů SNP k trestu smrti. Veškerá odsouzení však proběhla v nepřítomnosti.⁵⁵ Tyto reálné příklady svědčí o tom, že v praxi nebyla ustanovení ústavní listiny o soudnictví mnohdy respektována.

§ 64 Ústavy pak předpokládal vznik vedle stavovských orgánů i orgánů územní samosprávy. § 64 odst.2 Ústavy Slovenské republiky odkazoval na zvláštní zákon. Tento zvláštní zákon byl přijat Slovenským sněmem čtyři dny po přijetí Ústavy a jeho nejdůležitějším institutem bylo zavedení regionálních jednotek územní samosprávy – žup. Každá župa měla své hlavní město /Bratislavská župa – Bratislavu, Trenčínská – Trenčín, Tatranská – Ružomberok, Šarišzemplínská – Prešov, Pohronská – Banskou Bystricu/. V této souvislosti se ve slovenském sněmu strhla skutečně ojedinělá bouřlivá diskuze mezi poslanci, kteří samozřejmě měli různé představy o velikosti žup a župních hlavních městech, determinování okresy, jež zastupovali. Zákon, který zavedl župní zřízení, byl nejdůležitějším zákonem o vnitřní veřejné samosprávě v dějinách Slovenského státu. Rozdělení Slovenské republiky do šesti žup přetrvalo celých šest let existence první Slovenské republiky.⁵⁶ Slovenský stát se tak vrátil k uherskému administrativnímu uspořádání Slovenska /Horních Uher/, které přetrvávalo i po vzniku ČSR.⁵⁷

Poslanec sněmu prof. Vojtech Tuka při rozpravě o Ústavě Slovenské republiky, která byla pozoruhodně krátká /trvala necelé tři hodiny/, uvedl: „Naše Ústava není ani demokratická, ani autoritativní, ani stavovská, ani völkisch, protože tvůrci návrhu počítají se současnou nosností slovenského ducha.“ Tuka Sněm slovenského státu současně vyzval, aby nezapomněl na to, že „ke svobodě nám pomáhá velká Germánie a Vůdce Adolf Hitler“.⁵⁸

⁵⁴ Prečan Vilém, Slovenské národne povstanie

⁵⁵ Tiso Štefan, Deník Štefana Tisu

⁵⁶ Letz Róbert, Slovak History and Chronology Lexicon

⁵⁷ Krajčovičová Natália, Od žúp ku krajine a späť

⁵⁸ Gronský Ján, Komentované dokumenty k ústavním dějinám ČSR

Ve druhém časovém úseku první etapy Slovenského státu, tj. od přijetí Ústavy Slovenské republiky do salcburských jednání, se sněm stal jedním z míst střetů mezi dvěma tábory politických představitelů Slovenského státu. Zápas, který měl spíše skrytou podobu, se projevoval při přijímání mnoha zákonů. Legislativní proces ve Sněmu Slovenské republiky probíhal tak, že konečná podoba zákona se utvářela na půdě příslušného sněmovního výboru, přičemž v rámci jednání plenární schůze sněmu, se pozměňující návrhy podávaly a přijímaly velmi výjimečně. Po přijetí ústavy, základní listiny státu, se v oblasti státního práva pokračovalo v konstituování dalších atributů státu. Jedna z nejzásadnějších právních otázek byla problematika státního občanství. Příslušný ústavní zákon o státním občanství č. 255/1939 Sl. zák. byl na plenární schůzi Slovenského sněmu projednán a přijat dne 25.9.1939. Jak uvedl poslanec – zpravodaj ústavněprávního výboru Vojtech Tvrдый v důvodové zprávě k zákonu, vytvoření samostatného státu vyžaduje i uspořádání státně občanských poměrů. Pro získání občanství bylo nutné, aby žadatel splnil vedle podmínek objektivních i podmínky subjektivní, /např. osobní vlastnosti, užitečnost pro národ, zasloužení se o vlast apod./. Důvodová zpráva pracovala s pojmy „domorodectvo a praobyvatelstvo“. Praobyvatelé slovenského území byli v první řadě občany Slovenského státu. Jednalo se o osoby, které samy, případně jejich manžel nebo předkové měly dne 30.10.1918 domovské právo na území, které náleží Slovenskému státu a neztratily ho do dne účinnosti zákona o státním občanství. Zákon stanovil jednotu státní příslušnosti v rodině. Cizince bylo státní občanství, jež získala uzavřením manželství, ponecháno i v případě zániku manželství. Slovenskými státními občany ex lege byli dále „skuteční zaměstnanci Slovenského státu nebo státního ústavu, státního podniku, včetně soudců, profesorů, učitelů a vojenských gázistů“. Podmínkou bylo trvalé ustanovení do státního úřadu a složení přísahy.

Občanství bylo možné nabýt narozením, legitimací, manželstvím a naturalizací. Narozením nabylo státní občanství Slovenského státu manželské dítě slovenského státního občana a nemanželské dítě slovenské občanky. Nerozhodovalo, zda se narodilo na Slovensku nebo v cizině. Legitimací pak podle § 3 zákona o státním občanství, nabývalo státní občanství Slovenského státu nepinoleté nemanželské dítě

slovenského státního občana a cizinky. Cizinka, které se provdala za slovenského občana, jak už jsem uvedl, automaticky nabývala občanství Slovenského státu. Naturalizací /udělením/ bylo možné rovněž získat občanství. Naturalizační listinu vystavovalo slovenské ministerstvo vnitra a naturalizovaný občan musel složit „státně občanskou přísahu“.

Občanství Slovenského státu obecně zanikalo nabytím cizí státní příslušnosti, propuštěním ze státního svazku na vlastní žádost. Velmi nedemokratický prvek právní úpravy státního občanství Slovenské republiky obsahoval § 11 cit. zákona. V tomto ustanovení byla zakotvena možnost úředního odnětí občanství. Ministerstvo vnitra mohlo odejmout občanství osobě, která vyvíjí činnost proti státní svrchovanosti, celistvosti apod., nebo „jakoukoliv činnost státu nepřátelskou“. Občanství mohlo být odňato osobám, které se zdržovaly v cizině z politických důvodů nebo z důvodů, že se nechtěly účastnit válečného dobrodružství ke kterému se připojila i Slovenská republika. Prolomení základní zásady nemožnosti odejmout státní občanství, vedlo k legislativním zásahům do základních lidských práv ve vztahu k židovskému obyvatelstvu Slovenského státu.

Zákon, o kterém můžeme klidně říci, že se jedná rovněž o normu se státoprávním charakterem, byl zákon č. 245/1939 Sl. zák., ze dne 28.9.1939 o HSEL. Jednalo se o zvláštní zákon o vzniku, složení a pravomoci orgánů strany, o němž hovoří ustanovení § 58 odst.2 Ústavy Slovenské republiky. Toto ustanovení slovenské ústavy zakotvovalo zvláštní postavení HSEL, když stanovilo, že slovenský národ se účastní státní moci prostřednictvím Hlinkovy slovenské lidové strany /strany slovenské národní jednoty/. Zákon č. 245/1939 Sl. zák. o HSEL byl z větší části dílem ústavněprávního výboru a ztvrzoval totalitární a fašistický charakter Slovenského státu, který zcela zlikvidoval politickou pluralitu, která je základem každého demokratického zřízení. Podle tohoto zákona je HSEL politickou organizací a právníckou osobou, jejímž prostřednictvím se slovenský národ může účastnit na vedení a správě státu. Členem HSEL mohl být státní občan Slovenského státu a slovenské národnosti /toto fakticky vylučovalo z politického života Čechy a Židy/. Orgány HSEL byly místní, okresní a župní organizace, předsednictvo, výbor a sjezd.

HSEŠ zatím neměla zaveden vůdcovský princip. V prvních měsících existence Slovenského státu dokonce neměla HSEŠ ani předsedu strany /odůvodňovalo se to pietními důvody, HSEŠ držela po smrti Andreje Hlinky „rok smutku“. V čele strany fakticky stál výkonný místopředseda, kterým byl Jozef Tiso a generální tajemník /funkci v té době zastával Dr.J.M.Kirschbaum – známý fuďácký radikál a pozdější velvyslanec Slovenského státu ve Švýcarsku/. Dva dny po přijetí zákona o HSEŠ byl předsedou strany na sjezdu HSEŠ v Trenčíně zvolen Dr. Tiso.⁵⁹

V této situaci již nic nebránilo tomu, aby došlo k naplnění ústavy v otázce hlavy Slovenského státu, prezidenta republiky. Dne 26.10.1939 zvolil Sněm Slovenské republiky na slavnostním zasedání jednomyslně prezidentem Slovenského státu Dr. Jozefa Tisa. Tiso namíste složil ústavou předepsanou přísahu a stal se tak prvním i posledním prezidentem Slovenského státu. Dne 27.10.1939 jmenoval prezident Tiso vládu včele s prof. Vojtechem Tukou. Šéfem Úřadu propagandy při vládě Slovenské republiky byl jmenován další výrazný představitel radikálního fuďáckého křídla Alexander Mach. O pár měsíců později, dne 1.8.1940, byl Mach vystřídán velmi politicky i lidsky kontroverzní osobou, Karolem Murgašem. Pro svou velmi nestálou povahu a problémy s alkoholem, vydržel Murgaš v postavení šéfa Úřadu propagandy pouze jeden rok / posléze se stal zástupcem Slovenského státu v Chorvatsku ve funkci chargé d' affaires/.⁶⁰ Ministrem vnitra a ministrem zahraničí se stal stoupenec Tisova křídla HSEŠ Dr. Ferdinand Ďurčanský.

Na konci roku 1939 započala i Slovenská republika, vazal nacistického Německa, řešit židovskou otázku. Omezování židovského obyvatelstva a rasistické předpisy zaměřené proti Židům byly vydávány téměř ihned po vzniku Slovenského státu. Byla to např. vládní nařízení z 30.3.1939 o zákazu výroby křesťanských bohoslužebných a náboženských předmětů nekřesťany a zákazu obchodu s nimi, z 25.4.1939 o vyloučení Židů z veřejných služeb nebo z 27.7.1939 o omezení počtu židovských lékařů /počet Židů v lékařském povolání byl omezen na 4% celkového počtu členů lékařské komory/. Na konci roku 1939 se protizidovské právní normy dostávají i na půdu

⁵⁹ Baka Igor, HSEŠ od 6.10 do salcburských rokovaní v lete 1940

⁶⁰ Michela Miroslav, Karol Murgaš - Výtržník vo víre udalostí

Sněmu Slovenské republiky. Např. dne 19.12.1939 schválil slovenský sněm zákon o některých otázkách penzijního pojištění Židů. Židé byli vyloučeni z penzijního pojištění na vyšší dávky.

Významným zákonem, který byl přijat na této prosincové schůzi Sněmu Slovenské republiky, byl i ústavní zákon č. 325/1939 Sl. zák. Tímto zákonem byla opět ke Slovensku připojena některá území, která dosud patřila Polsku a která Polská republika anektovala od roku 1918 a zejména pak po „Mnichovu“ roku 1938. Hitler se po porážce Polska svému spojenci odvděčil asi 770 km² území, s nímž Slovenský stát získal necelých 35000 obyvatel.⁶¹ Umožnění znovu připojit tato území opět ke Slovensku korespondovala s německou, tzv. politikou vizitky /Visitenkarte/, která měla dalším zemím ukazovat výhody spolupráce malých států s nacistickým Německem.⁶²

Počátek roku 1940 můžeme charakterizovat jako začátek systematické tvorby legislativy proti židovskému obyvatelstvu. Cílem antihumánních zákonů Slovenského státu bylo v první řadě ovládnutí židovského majetku a vytvoření stavu úplného zbídačení slovenských Židů. Pauperizace židovského obyvatelstva následně posloužila k vysídlení, k likvidování židovského národa na Slovensku. Protižidovské zákony byly hlavním bodem programu únorové schůze Sněmu Slovenské republiky v roce 1940. Dne 22.2.1940 schválil sněm zákon č. 46/1940 Sl. zák. o pozemkové reformě. Cílem zákona mělo být formálně dokončení pozemkové reformy z meziválečného období. Ve skutečnosti se objektem pozemkové reformy stal zemědělský majetek židovských vlastníků a snahou bylo jeho ovládnutí.

Dne 29.2.1940 Sněm Slovenské republiky jednomyslně schválil zákon o židovských podnicích a židovských zaměstnancích v podnicích. Podle zprávy národohospodářského výboru sněmu ze dne 9.2.1940 mělo být jeho účelem, aby větší část hospodářství na Slovensku přešla do zodpovědných křesťanských rukou. Měl prý také zabránit, aby mladí podnikatelé – křesťané nebyli vystaveni „nekalé židovské

⁶¹ Borovička Michael, Kolaboranti 1939-1945

⁶² Hrnko Anton, Nemecká vojenská misia na Slovensku 1939-1944

konkurenci“. U tohoto zákona využil Dr. Tiso právo veta / připomínek prezidenta/ a vrátil zákon sněmu k novému projednání. Návrh tohoto zákona /tzv. arizačního zákona/ byl opětovně projednán Slovenským sněmem dne 25.4.1940 a sněm tento zákon opětovně schválil /zákon č. 113/1940 Sl. zák. o židovských podnicích a židovských zaměstnancích v podnicích/. Arizační zákon prošel složitou genezí a je to předpis u které je zřetelně vidět rozpor mezi představiteli umírněného a radikálního křídla mocenské struktury. Arizační zákon předpokládal částečnou a později úplnou arizaci židovského majetku. § 1 arizačního zákona zakazoval Židům a židovským sdružením přebírat nebo znovuzřizovat průmyslové, obchodní a živnostenské podniky a získávat nebo přebírat živnostenská oprávnění jakéhokoliv druhu. Omezeno bylo i právo Židů zcizit nebo zatížit nemovitosti, hospodářské podniky, akcie, kmenové vklady apod. Židovský majitel měl povinnost viditelně označit svůj podnik nebo závod jako „židovský podnik“. Arizační zákon dále zasahoval do pracovních poměrů židovských zaměstnanců v průmyslových, obchodních a živnostenských podnicích /nesmělo jich být více než 25 z celkového počtu zaměstnanců a tento stav se měl každý rok snižovat o 5%/ Židovští zaměstnanci propuštění na základě arizačního zákona neměli nárok na jakýkoliv zaopatřovací příspěvek. Podle § 6 arizačního zákona, pokud u veřejných obchodních společností byla polovina společníků Židé, u s.r.o. polovina účastí na kmenovém kapitálu patřila Židům a u komanditních společností alespoň polovina komandistů byli Židé, jednalo se o židovský podnik. V diskuzích o obsahu zákona a jeho aplikaci se objevovala obava, aby židovští vlastníci neobešli arizační zákon tak, že by formálně část podniku převedli na osobu slovenské národnosti. Tuto obavu vyjadřovali zejména radikální ľudáci.⁶³ Působnost arizačního zákona z roku 1940 se nevztahovala na továrenské podniky /§3 odst.1 cit. zákona/. I zde se při projednávání vládního návrhu arizačního zákona /zejména v ústavně právním výboru /projevovala obava antisemitsky založených poslanců z jednání Židů „in fraudem legis“. Řada židovských podniků měla živnostenské listy s předmětem podnikání jako továrna, ačkoliv ve skutečnosti nešlo o továrenskou výrobu. Výjimky z arizačního zákona mohlo povolit ministerstvo hospodářství Slovenského státu /ve věci nakládání s cennými papíry zvláštní komise Slovenské národní banky/.

⁶³ Podolec Ondrej, Charakter legislatívnej činnosti ve Slovenskej republike 1939-1945

Snahou méně radikální části představitelů Slovenského státu bylo, aby arizace židovského majetku proběhla především ve prospěch Slováků, slovenských arizátorů, nikoliv arizátorů z řad slovenských a říšských Němců. I tato skutečnost vedla k zásahu Německa do politiky Slovenského státu v Salcburku koncem července 1940. Dne 25.5.1940, podle německých archivů, hlásil německý vyslanec ve Slovenském státě Hans Bernard, že Alexander Mach neúspěšně intervenoval u prezidenta Tisa za rychlejší řešení „židovské otázky“. Dr. Tiso toto odmítl / dne 21.5.1940 musel Mach nuceně rezignovat na funkci hlavního velitele Hlinkových gard/.⁶⁴

Úprava vyhlásování právních aktů byla vymezena zákonem č. 11/1940 Sl. zák., ze dne 18.1.1940. Tzv. publikační norma, zákon o vyhlásování právních předpisů a úředních časopisech, se týkal vyhlásování právních aktů a dále úředních časopisů orgánů státní správy. V úředních novinách /úradné noviny/, se měly vyhlášovat oznámení, vyhlášky, oběžníky, opatření, rozhodnutí, usnesení, příkazy, zákazy apod. Právní akty, které se týkaly justice, měly být uveřejňovány v soudním ústředním oznamovateli /Súdny ústradný oznamovateľ/⁶⁵.

V oblasti školství byl v historii Slovenského státu jedním z nejvýznamnějších zákonů, zákon č. 168/1940 Sl. zák. o Slovenské univerzitě. Tento zákon byl přijat slovenským sněmem dne 3.7.1940. Podle tohoto zákona se v Bratislavě zřídila „Slovenská univerzita v Bratislavě – Universitas Slovaca Istropolitana“. Zákon o Slovenské univerzitě byl přijat na základě vládního návrhu a cílem bylo mimo jiné, zrušit dosavadní „čecho-slovakistickou“ univerzitu Komenského, „jejíž název a konání se přičí tradiční slovenské linii“. Slovenská univerzita měla ze zákona katolickou a evangelickou bohosloveckou fakultu, právnickou fakultu, lékařskou fakultu, filosofickou fakultu a fakultu přírodovědnou. Úředními jazyky univerzity byly slovenština a latina. Slovenská univerzita v Bratislavě byla ze zákona autonomní a veřejnoprávní korporací. V čele univerzity stál čestný rektor, kterým byl prezident republiky, ministr školství byl čestným kancléřem univerzity. Rektora, který fakticky

⁶⁴ Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovakov

⁶⁵ Gronský Ján, Komentované dokumenty k ústavním dějinám ČSR

řídil univerzitu, jmenoval prezident republiky na dva roky z řádných profesorů univerzity. Prvním rektorem byl Tisem jmenován předseda vlády prof. Vojtech Tuka. Tím, že v čele univerzity stáli v čestných funkcích prezident a ministr školství a vrcholného hodnostáře univerzity nevolily její akademické orgány, ale jmenoval ho prezident, ztratila Slovenská univerzita svoji vysokoškolskou autonomii.⁶⁶

Zákon č. 121/1940 Sl. zák. ze dne 15.5.1940 o politických stranách národnostních skupin, byl zvláštním zákonem, na který odkazovalo ustanovení § 59 odst.2 slovenské ústavy. § 1 zákona č. 121/1940 Sl. zák., je v podstatě parafrází § 59 odst.1 Ústavy Slovenské republiky. Zákon stanovoval registrační principy politických stran národnostních skupin. Představitelé Slovenského státu, kteří likvidaci plurality politických stran hrdě prezentovali jako jeden z největších kladů slovenské politiky, nepočítali samozřejmě s nějakou volností při zakládání politických stran národnostních menšin. Každá národnostní menšina mohla mít jednu politickou stranu, která byla považována za představitelku politické vůle celé národnostní skupiny /§ 4 cit. zákona/. Byly to konkrétně dvě politické strany. Politická strana německé národnostní skupiny - Deutsche Partei / Německá strana/, která měla přibližně 60 tisíc členů a byla stranou typu NSDAP. Postavení německé národnostní menšiny, kterou tvořilo méně než 5% obyvatelstva, bylo podtrženo i postavením šéfa Deutsche Partei a poslance sněmu Ing. Franze Karmasina. Karmasin byl v postavení fakticky rovném členu vlády, když jako státní tajemník zastával funkci vedoucího Sekretariátu pro záležitosti německé národnostní skupiny. Politickou stranou maďarské menšiny byla Magyar Nemzeti Párt /Maďarská národní strana/, která byla vlastně „reciproční“ obdobou v Maďarsku působící Slovenské strany národní jednoty. Ukrajinská národnostní menšina neměla svou politickou stranu, ale ve Sněmu Slovenské republiky ji zastupoval jeden poslanec.⁶⁷

Na konci měsíce července 1940 dochází k salzburským jednáním mezi Adolfem Hitlerem a Jozefem Tisem, jehož výsledkem jsou okamžité personální změny ve vládě Slovenské republiky. Salcburská jednání znamenají významný předěl v politickém

⁶⁶ Hertel Maroš, Prvý rektor Slovenskej univerzity

⁶⁷ Gronský Ján, Komentované dokumenty k ústavním dějinám ČSR

vývoji Slovenského státu. Dochází k oslabení umírněnějšího ľudáckého křídla kolem Tisa a výrazné posílení vlivu proněmecké a pronacistické skupiny, kterou reprezentoval zejména předseda vlády Vojtech Tuka a nový ministr vnitra Alexander Mach.

Posledním z významných zákonů „předsalcburského“ období je zákon č. 136/1940 Sl. zák., o Státní radě /zákon byl slovenským sněmem přijat dne 5.6.1940/. Tímto zákonem byla vytvořena Státní rada. Vznik tohoto zvláštního kontrolního a poradního orgánu vyplýval již z ustanovení § 51 a násl. Ústavy Slovenské republiky. Inspirace tvůrců Ústavy z italského vzoru Velké fašistické rady je zřejmá. Místopředseda slovenského sněmu Dr. Karol Mederly ve svém díle „Ústava slovenskej republiky a jej zásadné smernice“, cituje v souvislosti s kreací Státní rady Mussoliniho, podle kterého výběr vedoucí autority může být dán přírodou nebo přirozeným vývojem.⁶⁸ Státní rada měla být kolektivním mozkiem státu, orgánem „sui generis“. Zákon o Státní radě z 5.6.1940 počítal se třemi druhy mandátu člena Státní rady Slovenského státu, které rozlišujeme z hlediska jejich vzniku. Jak už jsem uvedl, z titulu své funkce byli členy Státní rady předseda vlády a předseda sněmu, dále členové vyslaní HSLS a národnostními stranami a konečně členové Státní rady jmenovaní prezidentem. Ustanovující schůze státní rady Slovenského státu se konala dne 6.8.1940 / tedy v období po Salcburku/. Předsedou Státní rady se stal právník Dr. Vojtech Ravasz, místopředsedy katolický biskup Ján Vojtaššák a biskup Evangelické církve augsburského vyznání Bohuslav Klímo. V pojetí funkcionářů Státní rady měla být tato nejvyšším kontrolním a soudním orgánem veřejného života. Veřejný život měl být koncipován na stavovském a křesťanském principu. Nejvíce zasedání Státní rady proběhlo v letech 1940 až 1943.⁶⁹

2.2. Postavení a činnost sněmu ve druhé etapě existence Slovenského státu.

Salcburská jednání a jejich výsledek se velmi rychle odrazila v celém politickém systému Slovenského státu a zasáhla samozřejmě i orgán moci zákonodárné, Sněm Slovenské republiky. Salcburský diktát se odehrál v době parlamentních prázdnin

⁶⁸ Mederly Karol, Ústava Slovenskej republiky a jej zásadné smernice

⁶⁹ Trstený Viktor, Sila viery, sila pravdy

sněmu. Na prvním zářijovém zasedání sněmu byly politické a následně personální změny vzaty plenární schůzí slovenského sněmu na vědomí. Podle vyjádření předsedy sněmu Dr. Sokola na této schůzi sněmu, „bude sněm nerušeně pokračovat ve své práci, nyní však již ve znění nového tempa a ducha“. Tato změna přístupu se projevila hned na této zářijové schůzi roku 1940. Sněm přijal ústavní zákon č. 210/1940 Sl. zák, který na jeden rok zmocňoval vládu, aby učinila všechna opatření, která jsou potřebná k vyloučení Židů ze slovenského hospodářského a sociálního života a učinila všechna opatření k přechodu majetku Židů do rukou křesťanů. Slovenský sněm tímto zákonem velmi výrazně omezil svou kompetenci a upevnil pozici Tukovy vlády. Ústavní zákon č. 240/1940 Sl. zák. nabyt účinnosti 16.září 1940 a vláda ihned po nabytí jeho účinnosti zřídila pro tento účel i zvláštní orgán Ústřední hospodářský úřad, který byl podřízen předsedovi vlády. Podle vládního nařízení č. 222/1940 ze dne 16.9.1940, bylo úkolem Ústředního hospodářského úřadu aby „podle zvláštních předpisů vykonal vše, co je potřebné pro vyloučení Židů ze slovenského hospodářského a sociálního života a pro převedení majetku Židů do vlastnictví křesťanů“.

Dne 5.10.1940 nařídil ministr vnitra povinné používání pozdravu „Na stráž!“ Tento pozdrav začal být používán i při jednáních slovenského sněmu, jak v plénu, tak ve výborech.

Další oblastí, kterou v této době zákonodárny sbor řešil byla otázka státní podpory rozvoje podnikání. Na podnikatelskou činnost mnoha větších slovenských podniků se negativně podepsal zánik ČSR a vypuknutí druhé světové války. Jedním z ukázkových příkladů takovýchto podniků, byly např. kovohutě v Krompachoch a železárně v Podbrezovej. Řešení krize železáren a oceláren Podbrezovej a jejich vynucený prodej koncernu Hermann Göring Werke, se stalo významnou kauzou v politickém životě Slovenského státu. Kupříkladu již 30.ledna 1940 byla mezi Slovenskem a Německem uzavřena smlouva o válečném hospodářství, na jejímž základě dal ľudácký režim Německé říši k dispozici 25 podniků, jež vyráběly zbraně a střelivo.⁷⁰ Snaha uchránit slovenské hospodářství od područí Německa i podpora rozvoje slovenského průmyslu vedla ke přijetí tzv. industrializační normy- zákona o podpoře

⁷⁰ Borovička Michal, Kolaboranti 1939-1945

výstavby průmyslu. Zákon č. 299/1940 Sl. zák. o podpoře výstavby průmyslu byl Sněmem Slovenské republiky přijat dne 19.11.1940 na základě vládního návrhu, který byl podpořen národohospodářským, rozpočtovým a ústavněprávním výborem sněmu. Důvodová zpráva národohospodářského výboru sněmu charakterizovala industrializační zákon jako legislativní příspěvek k vytvoření co nejúčinnějších předpokladů plánovité, potřebami nového celku usměrněné industrializace Slovenska. Podle § 1 zákona o podpoře výstavby průmyslu, úřady a orgány veřejné zprávy jsou povinny v rámci své působnosti a v mezích platných předpisů podporovat vznik a rozvoj nových továrenských výrobních podniků, obnovení výroby v podnicích, kde byla výroba zastavena a udržení a rozšíření výroby ve stávajících podnicích.

Citovaný zákon na druhou stranu postihoval „jakýkoliv zásah nepovolaných osob do výrobního hospodářství“. Nepovolenou osobou byla každá osoba, která nebyla v soukromoprávním vztahu k předmětnému podniku. Zákon zakotvoval institut tzv. vyvlastnění ve prospěch výroby. Hlavními, zákonem č. 299/1940 Sl. zák. stanovenými stimuly byly poplatkové, daňové, celní a tarifní výhody. Ministr financí mohl výrobním podnikům povolit částečné nebo úplné poplatkové osvobození pro právní úkony, které souvisely se založením podniku nebo zavedením žádané průmyslové výroby. Jednalo se např. o osvobození od správních poplatků ve věci vkladu do pozemkových knih, ve věci zápisů do obchodního registru apod. Podle § 7 zákona o podpoře výstavby průmyslu bylo možné osvobození od veškerých přírážek daní přímých i nepřímých. Ministr financí mohl výrobním podnikům povolit bezcelní dovoz potřebného strojního zařízení z ciziny.

Speciálním stimulačním opatřením podle zákona o podpoře výstavby průmyslu byly státní záruky a státní amortizační příspěvky. Toto opatření znamenalo v praxi možnost výhodnějšího získání úvěru pro výrobní podnik i větší jistoty pro věřitele. Peněžní ústav, který měl hrát hlavní roli ve věci půjček výrobním podnikům, byla státem ovládaná Slovenská hypoteční a komunální banka.

Pokud sledujeme pořad listopadové schůze Slovenského sněmu v roce 1940, můžeme vidět zřetelnou nesourodost v přijímaných zákonech. Vedle industrializačního

zákonu je dne 26.11.1940 přijat zákon o trestných činech proti státu /ve Slovenském zákoníku publikován pod.č. 320/. Zákon č. 320/1940 Sl. zák. o trestných činech proti státu byl jedním ze základních přepisů trestního práva, kterým měla být trestána tzv. protistátní činnost a který měl být i preventivní normou potírající jakoukoliv opozici proti Slovenskému státu. Zákon o trestných činech proti státu vymezoval 31 skutkových podstat trestných činů, přičemž některé, např. vlastizrada nebo vyzvědačství nově legálně definoval. Skutkové podstaty většiny trestných činů proti státu byly do právního řádu nově zavedeny. Trestné činy proti státu byly definovány velmi vágním způsobem ve třech hlavách /dílech/. Díl první – vlastizrada, díl druhý – poškozování republiky a útoky na ústavní činitele, díl třetí – ohrožování pokoje v republice a její vojenské bezpečnosti. Vlastizrada podle cit. zákona spočívala v tzv. úkladech o republiku a v ohrožení bezpečnosti republiky. Vlastizrádnou byla např. snaha „přivtělit k cizímu státu území republiky“, nebo odtrhnout od něho jeho část. Trestného činu úkladů o republiku se tedy dopouštěl každý veřejný zastánce Československa, protože jeho jednání mohlo být kvalifikováno jako snaha připojit Slovenský stát v cizímu státu /Velkoněmecké říši/. Za poškozování republiky /hlava druhá/ byla považována státní zrada, zrada státního tajemství a vyzvědačství, zrada vojenského tajemství, vojenská zrada /pachatelem mohl být jen občan Slovenského státu/ a záškodnictví. Útok proti ústavnímu činiteli pak cit. zákon chápal nejen jako útok fyzický, ale i útok verbální. Zvláštní ochranu podle cit. zákona požívala osoba prezidenta republiky. Podle ustanovení § 14 zákona č. 320/1940 Sl. zák. bylo trestné „ublížení na cti prezidentovi republiky před dvěma osobami současně“. Velmi zajímavé skutkové podstaty trestných činů byly vymezeny v hlavě třetí cit. zákona. Vedle nedovoleného ozbrojování to byl např. trestný čin pobuřování proti republice a hanobení republiky. Z hlediska této práce je zajímavá trestnost hanobení nejen Sněmu Slovenské republiky, ale i předsednictva a člena předsednictva sněmu. Velmi pozoruhodnými trestnými činy byly např. trestný čin veřejného štvání nebo trestný čin uveřejnění obrazu zločince.

Hlava čtvrtá zákona č. 320/1940 Sl. zák. upravovala některá procesní ustanovení o trestním řízení ve věci trestných činů proti státu. Pro některé trestné činy byla zakotvena účinná lítost, která spočívala v tom, že pachatel dobrovolně upustí od

páchání trestného činu a učiní o něm oznámení v době, kdy mohlo být „zamezeno škodlivému důsledku“. Vedle trestu odnětí svobody počítal zákon č. 320/1940 Sl. zák. i s trestem peněžitým, trestem konfiskace majetku a trestem ztráty čestných občanských práv. Věcně a místně příslušným soudem ve věci soudního řízení o trestných činech proti státu byl krajský soud v sídle hlavního soudu / tj. Krajský soud v Bratislavě/. Ohledně vojenských osob byl pak věcně příslušným vojenský soud, který se skládal ze třech důstojníků justiční služby.

V této souvislosti je nutné se zmínit o speciálním policejním orgánu, který vznikl při prezidiu ministerstva vnitra tzv. Ústředně státní bezpečnosti /Ústredňa štátnej bezpečnosti – ÚŠB/. Tato byla hlavním policejním orgánem Slovenského státu, který vyšetřoval a odhaloval trestné činy proti státu. V čele ÚŠB stál přednosta. Ústředna byla rozdělena na několik oddělení podle jednotlivých zájmových sfér státní policie Slovenské republiky. Např. většinu trestných činů podle zákona č. 320/1940 Sl. zák. mělo na starosti I. oddělení, IV. oddělení bylo tzv. oddělením „protikomunistickým“, VI. oddělení „protimaďarským a cenzurní“. ⁷¹ Ačkoliv příslušníci ÚŠB objektivně nedosahovali brutality pracovníků gestapa, přesto byla ÚŠB policejní oporou ľudáckého režimu. V její správě byla věznice v Ilavě, ve které mohla ÚŠB na základě vlastního správního rozhodnutí „preventivne umiestniť“ prakticky kohokoliv. /Oprávnění bylo dáno ÚŠB vládním nařízením č. 32/1939 Sl. zák. o zajišťovacím uvěznění nepřátel Slovenského státu/. ⁷² ÚŠB pak dále převzala agendu zpravodajských a politických oddělení policie i s jejich personálem. Ke vzniku a posílení pravomocí ÚŠB pak přispěl největší mírou prof. Vojtech Tuka. Ten již od počátku vzniku Slovenského státu zdůrazňoval potřebu vzniku policejní složky obdobné Geheime Staatspolizei. ⁷³ Podle vládního nařízení č. 32/1939 Sl. zák. ze dne 24.3.1939, byli zajištění vězni povinni vykonávat „všeuzitečné práce“. Vedle proslulé zajišťovací věznice v Ilavě, byly na Slovensku postupně zřízeny další pracovní a zajišťovací tábory pro politicky i jinak „nežádoucí“ osoby / např. Žilina, Nováky, Poprad aj/. ⁷⁴

⁷¹ Starinský Peter, Rozvrh práce ÚŠB

⁷² Lettrich Jozef, Dejiny novodobého Slovenska

⁷³ Medvecký Matej, Spravodajské eso Slovenského štátu

⁷⁴ Gronskej Ján, Komentované dokumenty k ústavním dějinám ČSR

Rok 1941 znamená další významný zvrát v historii Slovenského státu. Dne 22.6.1941 vtrhávají vojenské síly Velkoněmecké říše na území Sovětského svazu. Ľud'ácké Slovensko se bezprostředně po vypuknutí války se SSSR staví na stranu hitlerovského Německa. Dne 23.6.1941 Slovenská vláda oznámila, že přerušuje diplomatické styky se Sovětským svazem. Dne 24.6.1941 vydává předseda vlády Slovenského státu Vojtech Tuka příkaz, aby se jednotky slovenské armády připojily k německému vojenskému tažení proti bolševickému Rusku. Tuka jednal zcela bez vědomí Sněmu Slovenské republiky a jeho orgánů.⁷⁵ Tato událost očividně dokumentuje postavení slovenské vlády a parlamentu v posalcburském období. Přitom k rozhodnutí o připojení se Slovenska k německé válečné mašinerii došlo v průběhu plenární schůze Sněmu Slovenského státu.

Nejvýznamnějším zákonem který byl přijat na červnové schůzi slovenského sněmu roku 1941 byla novela ústavního zákona o státním občanství. Ústavní zákon č. 160/1941 S. zák. dával možnost každé osobě slovenské národnosti, která se usadila na území Slovenského státu, získat slovenské státní občanství. Kritéria byla podle § 5 zákona č. 160/1941 Sl. zák., mateřská řeč a v případě pochybnosti, zda je žadatel slovenské národnosti, stačilo prohlášení na příslušném okresním úřadě. Spolu s žadatelem se slovenskými státními občany staly s manželem i manželka a nezletilé děti, a to i v případě, že s žadatelem nežily ve společné domácnosti.

Po vzoru ostatních fašistických států je ve Slovenském státě konstituován i speciální orgán propagandy. Zákonem č. 175/1941 Sl. zák. ze dne 27.7.1941 byl již stávající Úřad propagandy při předsednictvu vlády zřízen jako zvláštní odbor. Úřad propagandy Slovenského státu byl i nadále významným propagačním a osvětovým orgánem Ľud'áckého politického směru. Jeho šéf v následujících letech /po přijetí zákona č.175/1941 Sl. zák./ spisovatel a básník Tido Gašpar proslul horečnou aktivitou a propagandistickou činností ve prospěch politiky fašistického Slovenska.⁷⁶ Československým odbojem i exilovou vládou v Londýně byl po zásluze vnímán jako „malý Emanuel Moravec“. Německý generální konzul Walter Wüster charakterizoval

⁷⁵ Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovakov

⁷⁶ Korček Ján, Slovenská republika 1943-1945

ve své zprávě do Berlína Tida Gašpara jako „čestného přítele Německa, který bohužel není takový politický formát, aby mohl zastávat vyšší místo ve vedení státu“.⁷⁷

Na pátém plenárním zasedání /červenec 1941/ byly přijaty i předpisy, které umožňovaly přísnější trestání tzv. podvratné činnosti /zákon č. 166/1941 Sl. zák. o zvýšeném trestání podvratné činnosti za branné pohotovosti státu v trestním soudnictví občanském i vojenském/. Dne 27.7.1941 byl přijat i zákon o urychleném trestním řízení u některých trestných činů. Tento zákon /na úkor základních práv obviněného/, urychloval trestní řízení osob obviněných a obžalovaných z činnosti „podvracející státní společenský nebo hospodářský řád v době branné pohotovosti státu“. Zákon stanovil povinnost vykonat všechna opatření s co největším urychlením bez ohledu na denní čas. Zákon počítal i s rozdělením trestního řízení proti jednomu obviněnému, pokud je to účelné /§ 4 cit. zákona/. V rámci urychleného trestního řízení bylo vyšetřování nahrazeno tzv. stopováním, nepočítalo se institutem vyšetřujícího soudce. Hlavní líčení se konalo u krajského soudu v jehož obvodě se stal trestný čin nebo byl obviněný ve vazbě. Hlavní líčení mělo proběhnout v co nejkratším termínu po podání obžaloby /zákon počítal s třídní lhůtou ode dne uvědomění obžalovaného o podání obžaloby/. Soud byl povinen vyhlásit rozsudek ihned po skončení hlavního líčení. Proti rozsudku nebylo možné podat odvolání, ale pouze stížnost pro zmatečnost /zmätočná stiažnosť/, o které rozhodoval slovenský nejvyšší soud.

Jak již jsem uvedl, v září roku 1940 /3.9.1940/ přijal Sněm Slovenské republiky ústavní zákon č. 210/1940 Sl. zák., který na jeden rok zmocňoval vládu Slovenského státu k vydávání protižidovských právních norem. V posledních dnech této jednorocní lhůty /dne 9.9.1941/ vydala Tukova vláda nařízení č. 198/1941 Sl. zák. o právním postavení Židů. Tento právní předpis můžeme označit za nejvýznamnější zákon, který se týkal židovského obyvatelstva v dějinách Slovenského státu. Cit. nařízení vlády se stalo známým pod označením „Židovský kodex“ a tento zrušoval téměř všechny dosavadní právní předpisy, které se týkaly Židů. Jednalo se o věrnou kopii nacistických německých protižidovských zákonů. „Židovský kodex“ byl z pohledu legislativy Slovenského státu, rozsáhlá právní norma. V 270 paragrafech definoval

⁷⁷ Prečan Vilém, Slovenské národne povstanie

židovské obyvatelstvo, zbavoval jej základních občanských a lidských práv a zaváděl pro Židy zvláštní právní režim, který můžeme s naprostou jistotou označit jako likvidační. Z obsahového hlediska můžeme „Židovský kodex“ rozdělit do tří částí. První část se týká detailní definice pojmu Žid a omezení občanských a lidských práv židovského obyvatelstva. Druhá část vládního nařízení č. 198/1941 Sl. zák. upravuje majetkoprávní postavení židovského obyvatelstva. Nejobsáhlejší se třetí část, která se týká převodu židovského majetku do nežidovských „árijských rukou“.

Podle „Židovského kodexu“ /zde byly plně přebrány definice Žida podle norimberských zákonů/, byl Židem každý, bez ohledu na pohlaví, kdo:

- 1) pocházel nejméně ze třech podle rasy židovských prarodičů,
- 2) židovský míšenec, který pocházel ze dvou podle rasy židovských prarodičů,
- 3) dne 20.4.1939 /nebo po tomto datu/ se stal příslušníkem židovského vyznání
- 4) pocházel z manželství se Židem, které bylo uzavřeno po 20.4.1939
- 5) pocházel z nemanželského styku se Židem a narodil se jako nemanželské dítě po 20.2.1940

Z hlediska osobního postavení Židů ve Slovenském státě byla podle § 6 „Židovského kodexu“ zavedena jejich obligatorní evidence u obecních /obvodních/ notářských úřadů /v Bratislavě u policejního ředitelství/. Židovský občan byl povinen hlásit každou osobní změnu u příslušného úřadu, který vedl evidenční rejstřík. Tak jako v nacistickém Německu byla stanovena zákonná povinnost Židů nosit „židovské označení“. Vyhláškou ministra vnitra byla za toto označení stanovena Davidova hvězda. „Židovský kodex“ zbavoval židovské obyvatelstvo celé řady občanských, lidských a osobních práv. Žid nesměl uzavřít manželství s Nežidem a trestný byl i pohlavní styk mezi Židem a Nežidem. Židé pozbyli aktivní i pasivní volební právo a platil zákaz vykonávat veřejné funkce. Žid nesměl být znalcem, tlumočnickem, přísedícím u soudu, konkursním nebo vyrovnacím správcem, notářem, advokátem a civilním inženýrem. Přímou ze zákona /§18 „Židovského kodexu“/ nesměl židovský občan vykonávat lékařskou nebo zvěrolékařskou praxi, nesměl provozovat lékárnu. Pro porušení ustanovení o zákazu výkonu povolání stanovoval „Židovský kodex“ peněžité tresty a tresty odnětí svobody. „Židovský kodex“ zaváděl namísto branné

povinnosti pracovní povinnost pro židovské muže ve věku od 16 do 60 let. Ve slovenské armádě tak vznikaly židovské vojenské pracovní útvary /podobně i útvary rómské – pracovníci se lišili pouze barvou uniformy/.⁷⁸ V židovské domácnosti mohly státní bezpečnostní orgány provést bez povolení soudu domovní prohlídku a za stejných podmínek mohla být provedena i osobní prohlídka Žida. Pošta, která byla posílána židovským obyvatelstvem musela být obligatorně označena jako židovská /vyobrazením židovské hvězdy na obálce/. „Židovský kodex“ zaváděl zákaz volného bydlení pro Židy a svobodu stěhování se. Orgány Slovenského státu byly oprávněny /zatím pouze uvnitř Slovenské republiky/, nařídít židovskému obyvatelstvu vystěhovat se z určité obce /města/ a nebo se do určité obce /města/ nastěhovat. Kodex opravňoval ministerstvo vnitra a jemu podřízené úřady zakázat židovskému obyvatelstvu pobyt i v určité části obce /města/ nebo v určitém podniku obce /města/. Kodex uváděl demonstrativní výčet, kdy se mělo jednat např. o náměstí, parky, koupaliště, veřejné lázně, hostince, kavárny, výstavy atd. Hlava VIII Kodexu „Omezení spolkového a shromažďovacího práva, jakož i tiskové svobody“, omezovala další základní lidská práva a svobodu židovského obyvatelstva. Bylo zakázáno zakládat židovské spolky a organizace. Židé nesměli pořádat veřejná shromáždění nebo průvody, nesměli se účastnit veřejných shromáždění. Jedinou povolenou židovskou organizací na území Slovenského státu byla židovská ústředna /Ústředňa Židov/ se sídlem v Bratislavě. Ve věci tiskové svobody nesměl být židovský občan vydavatelem, redaktorem, dokonce ani přispívatelem do periodického nebo neperiodického tisku /vyjma tisku, který byl vydáván židovskou ústřednou/. Židé byli omezeni i ve věcech svobody víry a práva na vzdělání. Židovské bohoslužby se mohly konat jen v kultovních budovách, které nepřipomínaly, že jde o budovy určené pro náboženské úkony. Fakticky to podle § 36 odst.2 „Židovského kodexu“ znamenalo, že většina židovských synagog přešla od 1.7.1942 do vlastnictví státu, protože je nebylo možné přestavět nebo upravit na stavby, které vypadaly jako nenáboženské. Ve věci vzdělání byli Židé vyloučeni ze studia na všech školách a učebních ústavech Slovenského státu. Podle „Židovského kodexu“ byli Židé limitováni i v právu na práci tak, že k zaměstnání Žida bylo nutné speciální povolení Ústředního hospodářského úřadu. Ve věci právní ochrany své osoby měl Žid nárok na zastoupení advokátem jen

⁷⁸ Kliment Charles K., Slovenská armáda 1939-1945,

v případech povinného zastoupení /např. v případě nutné obhajoby/. Kodex po vzoru nacistických rasových zákonů zbavoval židovské obyvatelstvo mnoha dalších práv, jednalo se např. o právo držet zbraň, právo rybaření, právo řídit automobil, právo vlastnit nebo držet radiopřijímač atd.. Např. již dne 13. září 1940 bylo nařízením Ústředny státní bezpečnosti rozhodnuto odebrat slovenským Židům řidičské průkazy a radiopřijímače.⁷⁹

Významná část „Židovského kodexu“ se týkala majetkoprávního postavení židovského obyvatelstva. Židé nesměli nabývat nemovitý majetek /ani nabývat věcná práva k nemovitostem/, vyjma případu dědění. K platnosti právního úkonu Žida v případě věcí movitých, nemovitých a cenných papírů, které byly v jeho vlastnictví, musel mít souhlas Ústředního hospodářského úřadu. Podle § 62 kodexu byla židovskému obyvatelstvu uložena povinnost ukládat své peněžní úspory pouze na vkladní knížky na jméno. Veškeré příjmy židovského obyvatelstva mohly být pouze na vázaný účet. Židé směli ze svých vkladních knížek nebo účtů vybírat nejvýše 500,-Ks týdně. V případě penzijního připojištění neměl Žid nárok na výplatu státního příspěvku. Na ochranu „před znesvěcením“ stanovil § 78 „Židovského kodexu“ pro židovské občany zákaz držby obrazů, vlajek a bust národních a státních činitelů. Stanoven byl i zákaz držby fotoaparátů, dalekohledů a gramofonových desek s národními písněmi. V případech výpovědí nájemních smluv k bytům, k zemědělským nemovitostem /tzv. arendálních smluv/, nepožíval židovský nájemce téměř žádná práva.

Nejobsáhlejší část vládního nařízení o právním postavení Židů se týkala převodu židovského majetku do „árijských rukou“. „Židovský kodex“ potvrdil dosavadní arizační proces a upevnil postavení orgánů státní správy, zejména pak Ústředního hospodářského úřadu. Židé, ale i nežidovští manželé Židů byli povinni vykázat veškerý svůj majetek na území Slovenského státu i v cizině /včetně jeho hodnoty/ u příslušného úřadu Slovenského státu. Nesplnění povinnosti soupisu majetku bylo trestáno odnětím svobody a propadnutím majetku. Slovenský občan měl nárok vykoupit zpět svoji nemovitost, kterou zakoupili Židé na exekuční dražbě /Židé měli

⁷⁹ Medvecký Matej, Spravodajské eso Slovenského štátu

rovněž stanovenou povinnost vrátit zisk, který utržili při prodeji nemovitosti, kterou nabyli na exekuční dražbě/.

Velmi důležitá pro další vývoj Slovenského státu byla i ustanovení § 222 a násl. „Židovského kodexu“. Opravňovala Ústřední hospodářský úřad, aby ustanovil důvěrníka nebo dočasného správce v židovském podniku. Zákon tedy zaváděl institut proslulých arizátorů. Důvěrník židovského podniku měl kontrolní funkci, dohlížel na činnost podniku a podával návrhy na „odstranění závad“, pokud se podnik nevede s péčí řádného hospodáře. Dočasný správce podniku byl oprávněn činit všechna opatření na účet podniku, přešlo na něj právo nakládat s majetkem podniku i právo a povinnost zastupovat podnik před úřady a soudy.

Obrovská moc, kterou dal „Židovský kodex“ Ústřednímu hospodářskému úřadu vedla k velkému množství podivných transakcí a k postupnému chaosu v nakládání s židovským majetkem. Nekontrolovaná pravomoc Ústředního hospodářského úřadu vedla i k obohacení se řady jednotlivců, kteří těžili z pokračování arizace židovského majetku. Sám předseda Ústředního hospodářského úřadu Augustin Morávek přidělil sobě a své rodině 41 židovských podniků.⁸⁰ V roce 1942 došlo k prošetřování činnosti Ústředního hospodářského úřadu a útěku jeho dosavadního předsedy Augustina Morávka do zahraničí.⁸¹ Vydání hlavního protižidovského právního předpisu Slovenského státu, „Židovského kodexu“, provázely místní teroristické akce a pogromy. Jejich podněcovateli a aktéry byli příslušníci Hlinkových gard a Freiwillige Schutzstaffeln /úderný oddíl nacistické Deutsche Partei/, kteří nejenže okrádali a týrali židovské obyvatelstvo, ale nezřídka si vyřizovali účty i se svými „árijskými spoluobčany“.

Nový ředitel Ústředního hospodářského úřadu Augustin Morávek a jeho spolupracovníci vypracovali hned po přijetí Židovského kodexu“ rozsáhlý komentář k arizační problematice a problematice legislativní úpravy postavení Židů na Slovensku. Tato publikace se stala po celou historii Slovenského státu aplikační

⁸⁰ Kamenec Ivan, Slovenský štát v obrazech

⁸¹ Kamenec Ivan, Po stopách tragedie

příručkou pro úředníky, arizátory a další osoby, které se podílely na uplatňování protižidovského zákonodárství.⁸²

Někteří historikové /zejména z řad obhájců prezidenta Dr. Jozefa Tisa/ poukazují na institut prezidentských výjimek /§255 „Židovského kodexu“/. Tato ustanovení přiznávala prezidentu Slovenského státu udělit židovskému občanu výjimku z nařízení č. 198/1941 Sl. zák. o právní postavení Židů. O počtu prezidentských výjimek, za jejichž příznivé vybavení vybírala kancelář prezidenta vysoký poplatek /úměrný majetkovým poměrům žadatele/, se vede permanentní spor. Na tom, že uděloval Tiso výjimky z Židovského kodexu“ byla mimo jiné založena i jeho obhajoba před Národním soudem.

Den 9. září, tedy den přijetí „Židovského kodexu“ byl na Slovensku uzákoněn jako památný den /Den obětí holocaustu/.

Ke konci roku 1941, můžeme zřetelně vidět zatlačování působnosti zákonodárného sboru Slovenského státu, Sněmu Slovenské republiky, do pozadí na úkor exekutivy. Na říjnové schůzi roku 1941 byl přijat i pozoruhodný zákon o nedělích a svátcích. Ten zakotvoval právní ochranu neděle jako dne odpočinku /podle důvodové zprávy ústavněprávního výboru z náboženských, mravních i sociálních důvodů/. V neděli bylo zakázáno pracovat ve veřejných úřadech, ústavech, podnicích a školách, bylo zakázáno pořádat trhy a jarmarky a konat taneční zábavy před 15. hodinou. Vedle svátků církevních zůstával svátkem i den vzniku Slovenského státu /14. březen/ a Svátek práce /1. květen/.

Z hlediska postavení a dalšího fungování Slovenského sněmu byl pak na říjnové schůzi roku 1941 /7.10.1941/ přijat důležitý ústavní zákon č. 225/1941 Sl. zák. Tento zákon umožňoval prezidentu republiky doplnit a průběžně doplňovat počet poslanců sněmu zvláštním jmenovacím dekretem. Sněm měl mít podle Ústavy Slovenské republiky 80 poslanců, ale fakticky se sestával jen z 63 poslanců. Dr. Tiso využíval nové oprávnění, které mu dal cit. zákon a podle svého uvážení jmenoval zbývajících

⁸² Hallan Ľudovít, Arizácia na Slovensku v rokoch 1939-1945

17 poslanců.⁸³ Slovenský sněm byl tedy orgánem, který odrážel linie jeho politiky. Podle ústavy byl sněm volený na 5 let /jeho funkční období tedy končilo 17.12.1943/. Ústavním zákonem ze 7.10.1941 bylo na neurčito prodlouženo funkční období slovenského sněmu /„kým sa nezvolí nový“/, takže plánované volby se v roce 1943 neuskutečnily.

Důsledkem salcburského diktátu je i v listopadu 1941 nově přijatý zákon o jednacím řádu sněmu /zákon č. 248/1941 Sl. zák./. Podle důvodové zprávy ústavněprávního výboru sněmu ze dne 5.11.1941 měla být hlavním důvodem pro přijetí nového jednacího řádu skutečnost, že „staré zásady převzaté z cizích jednacích řádů, zejména z pražského parlamentu /myšleno Národní shromáždění ČSR/ nevyhovují Sněmu Slovenské republiky, který reprezentuje jednotnou politickou vůli a který je přizpůsoben zásadám autoritativního systému slovenského života“. O rozdílech mezi jednacím řádem z roku 1939 a novým jednacím řádem z roku 1941 jsem se již zmiňoval. Podstatnou změnou /vyvolanou tím, že počet poslanců Slovenského sněmu byl výrazně nižší než počet poslanců československého parlamentu/, bylo snížení minimálního počtu poslanců potřebných pro podání pozměňovacího návrhu a interpelace /z 20 na 10 poslanců/. Podstatným rozdílem, který mezi oběma jednacími řády byl, byla jednodušší legislativní procedura, když se upustilo od systému několika čtení zákona. Zajímavou kuriozitou, který přinášel nový jednací řád, bylo ustanovení § 39 odst.1, jenž /až na malé výjimky/ zakazoval poslancům číst své projevy.

Významným zákonem z hlediska autoritářského pojetí pracovní povinnosti /podle § 76 slovenské ústavy byla duševní nebo tělesná práce občanskou povinností/, byl zákon č. 36/1942 Sl. zák. ze dne 12. 3. 1942 o Slovenské pracovní službě. Slovenská pracovní služba byla místní obdobou nacistické Todtovy organizace. Podle zákona č. 36/1942 Sl. zák. byla pracovní služba čestnou službou pro slovenský stát a jejím cílem byla „výchova mládeže v duchu Hlinkových národních a sociálních zásad, v národním sebevědomí, v spolupatříčnosti a opravdovém chápání práce, zejména k patřičné úctě k tělesné práci“. Účast ve Slovenské pracovní službě byla obligatorní pro každého

⁸³ Ďurica M.S., Jozef Tiso- životopisný profil

slovenského muže, vyloučení z účasti byli Židé, osoby právoplatně odsouzené ke ztrátě úřadu nebo volebního práva do obcí nebo ke ztrátě čestných práv občanských a osoby ve vazbě /§ 5 cit. zákona/. Specifické a výsadní postavení německé menšiny na Slovensku našlo svůj odraz i v zákoně o Slovenské pracovní službě. Podle § 8 odst. 2 tohoto zákona tvořili příslušníci německé menšiny ve Slovenské pracovní službě zvláštní pracovní skupinu s názvem Deutsche Arbeitsdienstgruppe /Německá skupina pracovní služby/. Deutsche Arbeitsdienstgruppe pak podléhala velení „velitele německé národnosti“ /zákon o Slovenské pracovní službě používá tento výraz spolu s častěji užívaným pojmem vůdce německé národní skupiny/. Jednalo se tedy o další funkci, kterou do svých rukou koncentroval nacista a poslanec sněmu Ing. Franz Karmasin. Služební řeč v německé pracovní skupině byla němčina. Politická výchova pak v této skupině probíhala v rámci směrnic, které určoval vůdce německé národní skupiny na Slovensku /není tedy pochyb, že se jednalo o výchovu v duchu německého národního socialismu/.⁸⁴ V čele slovenské části Slovenské pracovní služby stál hlavní velitel, kterému byli podřízeni velitelé pracovní služby, jejichž počet určovalo ministerstvo vnitra. Postavení velitelů a hlavního velitele pracovní služby bylo v mnoha ohledech shodné s postavením velících důstojníků v armádě /byly zavedeny uniformy, tři hodnostní velitelské skupiny, zákaz vykonávání jakékoliv jiné výdělečné činnosti atd./.

„Autoritativní systém slovenského života“ se i od počátku roku 1942 dotýká práce Sněmu Slovenské republiky. Dne 24.3.1942 přijala vláda Slovenského státu návrh zákona o vystěhování Židů. Ministr vnitra Alexander Mach předkládá tento vládní návrh slovenskému sněmu a žádá, aby jej sněm přijal na svém nejbližším plenárním zasedání /27.3./ Dne 25.3.1942 odjíždí ze Slovenského státu první židovský transport na území bývalého Polska. Předseda sněmu Martin Sokol vládní návrh zákona o vystěhování Židů nepředložil sněmu ani ústavněprávnímu výboru, ale místo toho vyvolal okamžité jednání s předsedou vlády Tukou, kterého se marně snažil přesvědčit, aby návrh prozatímně vzala vláda zpět. Začátkem května 1942 svolal předseda sněmu Sokol schůzku několika poslanců, aby se s nimi poradil o dalším

⁸⁴ Gronský Ján, Komentované dokumenty k ústavním dějinám ČSR

postupu slovenského sněmu ve věci navrženého deportačního zákona.⁸⁵ Dohoda byla taková, že ústavněprávní výbor vypracuje vlastní návrh zákona, podle kterého dojde k osvobození určité části židovských občanů z deportací. Je zajímavé, že ústavněprávní výbor se rovněž úspěšně pokusil o revizi /i když ne podstatnou/ „Židovského kodexu“. Kromě toho přijal ústavněprávní výbor rezoluci, ve které vyzval vládu, aby se pokřtěným Židům zaručil v novém domově nerušený náboženský život. Přepracovaný návrh deportačního zákona narazil na nesouhlas slovenské vlády, zejména jejího předsedy Tuky. Spor o konečné znění zákona skončil kompromisem a úspěchem bylo, že se podařilo zachovat většinu výjimek. Hlasování o deportačním zákoně proběhlo dne 15.5.1942 pod nátlakem Hlinkových gard. Zorganizovaní gardisté obsadili téměř všechna místa určená pro veřejnost. Pod tímto tlakem, ve velmi stísněné atmosféře, sněm jednomyslně /až na poslance maďarské menšiny Jána Esterházyho/, schválil ústavní zákon o vystěhování Židů. Někteří poslanci /např. Pavol Čarnogurský/ se hlasování vyhnuli tak, že opustili jednací sál.⁸⁶

Ústavní zákon č. 68/1942 Sl. zák. o vystěhování Židů, byl značně rozporuplnou normou a nelze jej hodnotit bez historického kontextu. Na jednu stranu můžeme vidět ve způsobu jeho přijetí zjevný úpadek zákonodárného sboru Slovenského státu, kdy poslanci sněmu nedobrovolně, proti své vůli, schvalují ústavní zákon. Na druhou stranu výjimky, které se podařilo do normy inkorporovat, ochránily alespoň část židovského obyvatelstva. Podle § 1 cit. zákona bylo možné vystěhovat Židy z území Slovenského státu. Zákon se nevztahoval na osoby, které se nejpozději do dne vzniku Slovenského státu staly příslušníky některého z křesťanských vyznání /v tehdejší terminologii tzv. „prekrstení Židia“/ a na osoby, které žijí v manželství s Nežidem, které bylo uzavřeno před 14.9.1941. Ústavní zákon č. 68/1942 Sl. zák. se dále nevztahoval na Židy, kterým byla ve smyslu § 255 „Židovského kodexu“ udělena prezidentská výjimka a dále na další osoby, u kterých příslušné ministerstvo uzná, že je potřebné je ponechat ve veřejném, technickém nebo hospodářském životě Slovenska. Vynětí ze zákona se vztahovalo i na manželku a nezletilé děti židovského občana a v případě „pokřtěných Židů“ i na jejich rodiče. V této době mnoho

⁸⁵ Kamenec Ivan, Po stopách tragedie

⁸⁶ Kamenec Ivan, Po stopách tragedie

dospělých Židů vstupuje do římskokatolické církve, spíše než z náboženských důvodů se snahou zachránit život sobě a svým rodinám. Tento stav vyvolal logicky odvetu ze strany některých stoupců ľudáckého režimu, kteří při křtech Židů vyvolávali v jednotlivých farnostech „veřejné pohoršení věřících katolíků“. To, že tato „veřejná pohoršení“ byla organizována na objednávku, přiznával i vysoký katolický klérus.⁸⁷

Podle § 3 ústavního zákona č. 68/1942 Sl. zák. ztráceli Židé vystěhovaní ze Slovenského státu slovenské státní občanství. Zákon měl charakter lex specialis k zákonu o státním občanství, když zakotvoval kolektivní ztrátu státního občanství pro deportované Židy. Ze zákona došlo k propadnutí majetku deportovaných Židů ve prospěch Slovenského státu. Zákon o vystěhování Židů vyňal z protizidovských předpisů nežidovské partnery ze smíšených manželství, když v ustanovení § 6 stanovil, že předpisy o právním postavení Židů, pokud omezují osobní a majetkové poměry nežidovského manžela /manželky/ Žida, ztrácejí dnem vyhlášení zákona č. 68/1942 Sl. zák., účinnost. „Kněží poslanci hlasovali pro zákon, nikdo nebyl proti“ zoufale komentoval přijetí deportačního zákona Giuseppe Burzio, chargé d'affaires Svaté stolice v Bratislavě.⁸⁸

Pozitivním hospodářským zákonem pro Slovenskou republiku byl zákon č. 100/1942 Sl. zák. , ze dne 5.6.1942, kterým byl zřízen Nejvyšší úřad pro zásobování. Úkolem tohoto úřadu bylo zajistit zásobování ve státě, který se již téměř rok nacházel v plném válečném stavu. Předsedou byl jmenován guvernér Slovenské národní banky prof. Imrich Karvaš.⁸⁹

Podrobné stanovení zásad organizace justičních orgánů přinesl zákon č. 112/1942 Sl. zák. ze dne 12.6.1942 o organizaci soudů, úřadu veřejné obžaloby a soudní správě. Soustavu soudů Slovenského státu tvořily státní soudy /okresní, krajské, hlavní v Bratislavě/ a zvláštní soudy. Cit. zákon, který vlastně přejímal a doplňoval § 65 odst.3 Ústavy Slovenské republiky, umožňoval vznik výjimečných soudů v trestních věcech. Zákon č. 112/1942 Sl. zák. stanovil také hierarchickou strukturu orgánů

⁸⁷ Letz Róbert, V hodine veľkej skúšky

⁸⁸ Blet Pierre, Pius XII. a druhá svetová vojna podľa vatikánských archivov

⁸⁹ Karvaš Imrich , Moje pamäti

veřejné žaloby /úradů veřejné obžaloby/ - státních zastupitelství. V čele státních zastupitelství stáli prokurátoři, v čele Generálního státního zastupitelství stál Generální prokurátor.⁹⁰

Zákonem ze dne 2.7.1942 schválil sněm zřízení první akademie věd v dějinách Slovenska. Na základě zákona č. 135/1942 Sl. zák. vznikla Slovenská akademie věd a umění /SAVU/, jako nejvyšší kulturní institut k organizování a uskutečňování rozvoje vědy a umění na Slovensku. SAVU se členila na tři odbory: odbor duchovních věd /se sekcemi teologicko- filozofickou, vlastivědnou a právní/, odbor přírodovědný /se sekcemi přírodních věd, technickou a lékařství/ a odbor umělecký /se sekcemi literární, hudebně dramatického a výtvarného umění/. Prorektorem SAVU s stal prezident Jozef Tiso a prvním předsedou přírodovědec Dr. František Valentín. V roce 1946 byla SAVU zrušena.⁹¹

Ve stejný den, tj. 2.7.1942 se slovenský sněm usnesl na dalším dílčím protižidovském zákonu. Zákonem č. 138/1941 Sl. zák. bylo Židům zakázáno osvojit si jinou osobu nebo být osvojeni.

V této době dochází během několika měsíců /od 24. března 1942 do 20.10.1942/ k deportaci cca 58.000 Židů z území Slovenska. Větší část z nich zahyne v koncentračních táborech Osvětim nebo Lubin – Majdanek.⁹² Kvůli probíhajícím židovským transportům přijel do Bratislavy dne 10.4.1942 sám zastupující říšský protektor Protektorátu Čecha a Morava obergruppenführer SS Reihard Heydrich. /Na Slovensku však vystupoval spíše z pozice šéfa Říšského bezpečnostního úřadu/. V jednání s Vojtechem Tukou a dalšími slovenskými představiteli Heydrich ubezpečoval, že deportace Židů jsou součástí globální akce evropských rozměrů, do které se zapojí i vichystická Francie, obsazené Holandsko, Belgie a příklad Slovenské republiky bude následovat i Maďarsko a Rumunsko. Heydrich cynicky ubezpečoval Tuku, že se slovenskými Židy se bude humánně zacházet.⁹³ Z tohoto pohledu vyznívá

⁹⁰ Gronský Ján, Komentované dokumenty k ústavním dějinám ČSR

⁹¹ Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovakov

⁹² Hradská Katarína, Prípady Wisliceny

⁹³ Špiesz Anton, Dejiny Slovenska na ceste k sebauvedomeniu

cynicky přijetí zákona č. 205/1941 Sl. zák. ze dne 29.9.1942, který stanoví způsob likvidace advokátní kanceláře Žida – advokáta. Zákon počítá s nepřítomností bývalého židovského advokáta, kterého se likvidace jeho kanceláře týká.

Na říjnové plenární schůzi slovenského sněmu je schválen nový zákon o HSĽS. Nový zákon č. 215/1942 Sl.zák. ze dne 22.10.1942, přibližuje HSĽS jejím charakterem k italské fašistické straně nebo NSDAP. Je to zejména zavedení vůdcovského principu /Führerprinzip/ v řízení strany. Nejvyšším představitelem HSĽS je vůdce /Vodca/. Podle § 10 tohoto zákona vůdce určoval směr politiky HSĽS v rámci programových zásad schválených sjezdem a způsoby, jak má strana plnit své poslání. Rozkazy vůdce byly pro každého funkcionáře i člena HSĽS závazné. Vůdcem HSĽS se stal dosavadní předseda strany a prezident Dr. Jozef Tiso. Aparát HSĽS se tím stal ještě více provázaným se státními orgány. Titul Vodca začal být ve Slovenském státě užíván způsobem obdobným jako Führer v Německu nebo Duce v Itálii. Vůdce Tiso začal razit tezi o tom, že HSĽS je národ a národ je HSĽS. HSĽS charakterizoval tak, že „národ prostřednictvím strany hovoří, strana místo národa přemýšlí, co národu škodí, to organizace strany zatracuje, překáží tomu a označuje to.“⁹⁴ Není bez zajímavosti, že v témže roce /dne 1.5.1942/ vydal generální tajemník HSĽS A. Kočiš zákaz přijímání nových členů do strany. U členské základny měla převládat „kvalita“ nad „kvantitou“ a cílem bylo přetvořit HSĽS na výběrovou organizaci. Nový zákon o HSĽS výslovně zakazoval členství ve straně Židům a židovským míšencům. Kočiš jako generální tajemník HSĽS a poslanec sněmu vystoupil při přijímání zákona č. 245/1942 Sl. zák. jako zpravodaj ústavněprávního výboru sněmu. Ve svém proslovu spojil nutnost nové úpravy právního postavení HSĽS i s „aktivní účastí Slovenska v evropské válce“.⁹⁵

Ke konci roku 1942 se u některých poslanců slovenského sněmu začíná projevat zřetelný odpor k dosavadnímu protizidovskému postupu Slovenského státu. Dne 18.12.1942 poslanec a katolický kněz Dr. Eugen Filkorn vyslovil pochybnosti o legalitě arizačního postupu ze strany vlády a orgánů státní správy. K projevu Dr.

⁹⁴ Tiso Jozef, Úvodník, Organizačné zvesti HSĽS

⁹⁵ Letz Róbert, Slovenská ľudová strana v dejinách 1905-1945

Filkorna došlo na schůzi rozpočtového výboru sněmu a výsledkem bylo stanovisko tohoto sněmovního výboru proti další deportaci Židů ze Slovenska.⁹⁶ Dne 22.12.1942, v rámci poslanecké rozpravy o zákonu o státním rozpočtu na rok 1943, došlo k otevřené a velmi ostré kritice slovenského postupu v „židovské otázce“. Např. poslanec Ján Hollý charakterizoval dosavadní přístup Slovenského státu k Židům takto: „Chaos je v právních předpisech, chaos je v arizaci, chaos je při vyvážení Židů, chaos je při povolenkách a ponechávání židovských zaměstnanců, jedním slovem při řešení židovské otázky je takový stav, že bude těžké najít člověka, který by za takové řešení vzal osobní odpovědnost.“⁹⁷

Slovenský sněm ale tentokrát nezůstal při pouhé ústní kritice, ale začíná přijímat i některé zákony, které mají částečně upravovat nedostatky v arizačním procesu. Zákonem /přijatým na prosincové plenární schůzi roku 1942/ č. 258/1942 Sl. zák., byla vládě Slovenské republiky stanovena lhůta do 30.6.1943, ve které měla uspořádat majetkoprávní vztahy v arizovaných podnicích. Zákon omezoval pravomoci dosud všemocného Ústředního hospodářského úřadu. Nutno ale podotknout, že zmíněný přístup slovenského sněmu nebyl dán ani tak důvody humanitními, jako snaze vyhovět požadavkům hospodářských a finančních kruhů. Uspořádání majetkoprávních poměrů v arizovaných podnicích mělo vést prioritně k uspokojení slovenských věřitelů, To byl i hlavní cíl zákona č. 258/1942 Sl. zák.

Vývoj na východní frontě /zejména porážka německých vojsk u Stalingradu/ vedl ministerstvo národní obrany v čele s Ferdinandem Čatlošem na jaře 1943 k rekodifikaci branného zákona včetně nové zákonné úpravy civilní protiletectvé ochrany. Výsledkem byl nový zákon o branné výchově a změně některých předpisů o civilní protiletectvé ochraně. Hlavním důvodem nové zákonné úpravy branné výchovy byl stav, kdy do roku 1943 se branná výchova prováděla jen v rámci Hlinkovy gardy a Hlinkovy mládeže /u německé menšiny pak v rámci nacistických organizací Deutsche Jugend a Freiwillige Schutzstaffeln/.⁹⁸ Snahou bylo, aby se branná výchova týkala

⁹⁶ Ďurica M.S. Dejiny Slovenska a Slovakov

⁹⁷ Kamenec Ivan, Po stopách tragedie

⁹⁸ Pöss Ondrej, Politické strany Karpatských Nemcov,

každého slovenského občana /výjimkou pak byli Židé, Rómové, osoby ve vězení a osoby tělesně a duševně neschopné/. Podle důvodové zprávy vládního návrhu tohoto zákona, stála na počátku roku 1943 většina slovenského národa mimo obligatorní brannou výchovu.

Luďácký režim se povinnou brannou výchovou pokoušel mimo jiné, odstranit československou orientaci, která převládala u některých důstojníků a profesionálních vojáků Slovenské armády. Většina slovenských důstojníků a profesionálních vojáků sloužila v bývalé československé armádě, ve které podléhala přísnému kádrovému hodnocení z hlediska státní spolehlivosti. Vyžadovala se u nich jasná pročeskoslovenská a demokratická orientace. Jejich smýšlení se naplno projevilo v průběhu SNP.⁹⁹

Podle § 1 cit. zákona, bylo úkolem branné výchovy ve Slovenském státě vychovávat národ v duchu zásad brannosti prohlubováním národního sebevědomí, pěstováním tělesné zdatnosti a vštěpováním odborných vědomostí pro ochranu státu. Účast na branné výchově byla čestnou službou každého příslušníka národa a státu. Branná výchova se skládala z předvojenské a povojenské výchovy a z předvojenského a povojenského výcviku. V této koncepci vycházel nový slovenský zákon z československého zákona č. 184/1937 Sb. z. a n. /do té doby platného/.

Předvojenské výchově podléhal každý slovenský občan /muž ve věku od 6 let do 50 let, žena ve věku od 6 let do 30 let/. Předvojenská výchova tak začínala u školou povinných dětí a prováděla se na všech typech škol. Předvojenský výcvik byl pak obligatorní pouze pro muže ve věku od 17 let do 40 let. Úkolem předvojenského výcviku bylo seznámit mladého slovenského muže se základy vojenského výcviku a vštípit mu vojenské chování. Povojenký výcvik rovněž povinný pouze pro muže do 40 let sloužil k udržení vojenských dovedností a k prohlubování vojenských znalostí vojáka, který vykonal prezenční vojenskou službu. Ze zákona byli z účasti na branné výchově osvobozeni vysocí ústavní činitelé, vojáci z povolání, příslušníci bezpečnostních sborů a např. i vdané ženy /těch se samozřejmě z branné výchovy

⁹⁹ Rychlík Jan, Češi a Slováci ve 20. století

týkala jen předvojenská výchova/. Podle § 13 zákona o branné výchově, byli z účasti na výchově a výcviku, kromě osob ve vězení a osob tělesně a duševně neschopných, vyloučeni i Cikáni a Židé.

Předmětný zákon, s ohledem na novou válečnou situaci, měnil i některé předpisy o civilní protiletecké ochraně /CPO/. CPO byla ze zákona povinnou částí branné výchovy. U každého občana měla být vyžadována minimální znalost prostředků a způsobů, jenž slouží k odstraňování nebezpečí z leteckých útoků. Velkou chybou, jak se později ukázalo, byla likvidace specializované instituce CPO, Slovenského svazu protiletecké ochrany v Bratislavě. Argumentací pro jeho zrušení bylo to, že se jedná o úřad drahý a komplikovaný, vyžadující množství pracovníků, kteří se mohou využít jinde. Tímto zákonem se Slovenský stát zbavil centralizované instituce, což způsobilo v systému protiletecké ochrany chaos s katastrofálními důsledky. První letecký útok proti Slovenskému státu se uskutečnil dne 16.6.1944 tak, že celkem 150 amerických a britských letadel zaútočilo na Bratislavu. V důsledku selhání CPO došlo k velkým obětem na životech /cca několik tisíc/, ale rovněž k velkým materiálním škodám /byla zničena např. větší část rafinerie Apollo – dnešní Slovnaft/.¹⁰⁰

V polovině roku 1943 dochází ze strany některých představitelů slovenského sněmu k jednáním, která reflektují eventuální vojenskou prohru Německa a jeho spojenců. Dochází např. k tajným jednáním Dr. Sokola a slovenského velvyslance ve Vatikánu Karola Sidora o možnosti vytvoření federace Polsko - Slovensko - Česka. Sidor se již v polovině roku 1942 sešel s polským prelátem Zygmuntem Kaczynským, kterému navrhl budoucí vývoj Slovenska v rámci česko-slovensko-polské federace. Podle Kaczynského záznamu přestal Sidor vůči polské straně vystupovat jako zastánce slovenské samostatnosti, ale prezentoval se ve své původní roli jako autonomistický politik. Počítal do budoucnosti se Slovenskem jako se samostatným prvkem v česko-slovensko-polské federativní struktuře.¹⁰¹ Jednalo se spíše o fantastický projekt některých exponentů Slovenského státu a členů polské exilové vlády v Londýně.

¹⁰⁰ Ďurica M.S. Dejiny Slovenska a Slovakov

¹⁰¹ Kuklík Jan, Němeček Jan, Proti Benešovi! – česká a slovenská opozice v Londýně 1939-1945

Předseda sněmu Martin Sokol podepisuje v srpnu 1943 i tzv. Memorandum Šrobárovy skupiny.

K významnějšímu legislativnímu počínu ve slovenském sněmu v polovině roku 1943, je přijetí dvou ústavních zákonů v plenární schůzi dne 8.7.1943. Sněm Slovenské republiky chválil ústavní zákon č. 105/1943 Sl. zák. o změně některých ustanovení Ústavy o Státní radě a ústavní zákon č. 106/1943 Sl. zák. o Státní radě. Přijetím těchto dvou ústavních zákonů došlo k posílení pozice Vůdce – prezidenta, vůči Státní radě. Novou právní úpravou pozbyla Státní rada právo sestavovat kandidátní listinu pro volby nebo právo podávat iniciativní návrhy a dobrozdání prezidentovi. Plenární schůze Státní rady se staly na základě nové právní úpravy neveřejné. Novela ústavy přinesla Státní radě oprávnění podávat návrh na zahájení řízení před Ústavním senátem. Tohoto oprávnění nebylo nikdy využito, protože Ústavní senát zůstal v dějinách Slovenského státu „mrtvým“ orgánem, nebyl nikdy ustaven. Státní rada byla podle nového ústavního zákona oprávněna přijmout svůj jednací řád, který posléze vyšel jako vyhláška předsedy vlády ve Slovenském zákoníku. Podle ústavních zákonů ze dne 8.7.1943 se Státní rada Slovenského státu skládala z deseti členů, které výlučně jmenoval prezident republiky, ex officio byli členy Státní rady i předseda vlády a předseda Sněmu Slovenské republiky. Předsednictvo Státní rady /skládající se z předsedy a dvou místopředsedů/, jmenoval rovněž prezident republiky ze členů rady. Novým předsedou Státní rady se stal Ján Drobný, bývalý slovenský krajský prezident. Ze všech kompetencí Státní rady byly od roku 1943 reálně uplatňovány jen konzultace s exekutivou a rozhodování ve věcech mandátových.

Významnou událostí druhé poloviny roku 1943 ve slovenském sněmu, bylo společné zasedání ústavněprávního, národohospodářského a rozpočtového výboru dne 3.9. Poslanec Dr. Vojtech Tvrďý, který byl v kontaktu s některými představiteli židovské obce, kritizoval protižidovská opatření a poukázal na jejich negativní dopad pro Slovensko z mezinárodněprávního hlediska. Poslanci přijali společnou rezoluci, ve které konstatovali, že „při zmocňování vlády ve sněmu, nikdo nemyslel na takové řešení židovské otázky, jaké se stalo a žádá se podstatná revize některých

nepřijatelných zásad Židovského kodexu.“ Poslanec německé menšiny, nacista Franz Karmasin na protest ostentativně opustil zasedací sál a šel si stěžovat k vyslanci Třetí říše E. Ludinovi, který následně podal protestní nótu u prezidenta Tisa a stížnost do Berlína.¹⁰²

Ani v tomto případě však Sněm Slovenské republiky nezůstal pouze u politické proklamace sněmovních výborů, ale jeho názor se záhy projevil i v legislativní činnosti. Dne 28.10.1943 sněm projednal a schválil dva zákony, které měly korigovat chyby v aplikaci protižidovských právních norem z pohledu státních hospodářských a finančních zájmů. Nejprve sněm schválil zákon č. 148/1943 Sl. zák., podle kterého bylo státu uloženo provést zpeněžení židovského nemovitého majetku s výjimkou majetku v celkové hodnotě 100 milionů Ks /ten si vláda mohla ponechat pro veřejné účely/. Zákon č. 148/1943 Sl. zák. byl opět částečnou revizí „Židovského kodexu“ a zrušená ustanovení se týkala zejména pravomocí Ústředního hospodářského úřadu. Cílem zákona č. 148/1943 Sl. zák. bylo podle důvodové zprávy „regulovat a napravovat nežádoucí důsledky, které nastaly vlivem urychleného provádění arizačního převodu“. Urychleným zpeněžováním židovských nemovitostí mělo dojít zejména k uspokojení pohledávek věřitelů, kterými ponejvíce byly slovenské peněžní ústavy a významné podniky. Na základě tohoto zákona mohl být židovský podnik odňat arizátorovi, který si řádně neplnil své závazky a neplnil závazky svého „právního předchůdce“.

Ve stejný den /28.10.1943/ schválil Slovenský sněm rovněž zákon č.149/1943 Sl. zák. o likvidaci dávky ze židovského majetku. Tento zákon přesunul působnost židovské ústředny na Ministerstvo financí ve věci mimořádné dávky ze židovského majetku. Zákon č. 149/1943 Sl. zák. zrušil vládní nařízení č. 199/1941 Sl. zák. o mimořádné dávce ze židovského majetku. Na základě tohoto nařízení ze září roku 1941 byla židovskému obyvatelstvu uložena povinnost zaplatit mimořádnou dávku ze svého majetku ve výši 20 procent jeho hodnoty. Většina židovských občanů nebyla schopna zaplatit, tím spíše, že cit. vládní nařízení stanovilo kolektivní odpovědnost

¹⁰² Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovakov

slovenských Židů za zaplacení předmětné dávky. Kolektivní odpovědnost židovského obyvatelstva byla zákonem č. 149/1943 Sl. zák. zrušena v tom, že se sněm snažil přesunout placení mimořádné dávky ze zdecimovaného židovského obyvatelstva /od jara 1942 už probíhaly deportace/, na arizátory židovských podniků, kteří dle zprávy ministerstva financí a názoru některých poslanců sněmu, získali do rukou výnosné podniky. Na základě zákona č. 149/1943 Sl. zák. bylo upuštěno od vybírání mimořádné dávky od Židů, kteří nebyli slovenskými občany a působnost židovské ústředny ve věci mimořádné dávky byla přenesena na ministerstvo financí.

Jedním z velikých a postupně i velmi zjevných problémů při arizaci židovského majetku a ustanovování arizátorů byla korupce. Po pádu šéfa Ústředního hospodářského úřadu Augustina Morávka a jeho útěku do zahraničí v druhé polovině roku 1942, se situace nezlepšila. Korupce postihovala i další úřady, které byly pověřeny arizací a deportacemi Židů. Nechvalně proslulý byl v toto směru hlavní úřad pro deportaci Židů /od konce roku převzalo hlavní kompetence od Ústředního hospodářského úřadu ministerstvo vnitra Slovenské republiky resp. jeho 14. oddělení. „Slavným“ se v tomto směru stal přednosta tohoto oddělení JUDr. Anton Vašek, jenž se stal známý pod přezdívkou židovský král /po osvobození byl zatčen a odsouzen k trestu smrti/.¹⁰³ Jednou z reakcí na vzrůstající korupci ve Slovenském státě bylo schválení zákona č. 150/1943 Sl. zák. ze dne 11.11.1943. Zákon stanovil přísná opatření proti úplatkářství a podplácení. Za trestné činy tohoto druhu stanovil zákon trest do deseti let vězení spolu s možností uložení vedlejších trestů jako konfiskaci majetku, ztrátu veřejného úřadu a volebního práva.

Zajímavým legislativní počinem, byl zákon schválený rovněž dne 11.11.1943, a to zákon č. 151/1943 Sl. zák. o strážích obrany státu. Stráž obrany státu byl vojensky organizovaný strážní sbor. Podřízen byl přímo ministerstvu obrany a jeho úkolem bylo chránit neporušitelnost státních hranic a nedotknutelnost státního území, působit při ochraně veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti a veřejného pokoje. Tento ozbrojený sbor /zajímavé je převzetí názvu československé SOS/ nesehrál v existenci Slovenského státu významnější úlohu. V následujícím roce byly důležitějšími nově

¹⁰³ Korček Ján, Slovenská republika 1943-1945

vzniklými ozbrojenými sbory Slovenského státu Pohotovostní oddíly Hlinkovy gardy /podřízené německému velení/ a Domobrana /část reorganizované slovenské armády, která po vypuknutí SNP zůstala loajální bratislavské vládě/.

Důležitým zákonem z hlediska postavení a dalšího fungování Sněmu Slovenské republiky, byl ústavní zákon č.165/1943 Sl. zák., který sněm přijal dne 2.12.1943. Tímto zákonem sněm prodloužil své funkční období do 31.12.1946. Podle § 8 Ústavy Slovenské republiky byl slovenský sněm volen na dobu pěti let. Ústavní právníci té doby nezastávali jednotný postoj v otázce konce funkčního období. Podle jednoho názoru končilo funkční období slovenského sněmu dne 17.12.1943 /tedy po pěti letech ode dne voleb do Sněmu Slovenské krajiny/, podle druhého stanoviska dne 13.3.1944 /zde byl zastáván názor, že Sněm Slovenského státu vznikl na základě zákona č. 1/1939 Sl. zák. ze dne 14.3.1939/.¹⁰⁴ Každopádně přijetí zákona č. 165/1943 Sl. zák. před oběma těmito daty, znamenalo vyhnutí se nutnosti konat volby do sněmu. Ke konci roku 1943 zřejmě vůbec nikoho nenapadlo komplikovat situaci ve státě, prohrávajícím válku, volbami do sněmu.

Od počátku roku 1944 se v legislativní činnosti Sněmu Slovenské republiky začíná zřetelně projevovat válečný stav, ve kterém se Slovenská republika nacházela. Válečný stav, branná povinnost státu, byla vyhlášena již v roce 1941, na základě připojení se Slovenské republiky k německému útoku proti Sovětskému svazu. Usnesením prezidenta republiky /legislativní oporou bylo ustanovení § 38 odst.1 písm. b Ústavy SR/ č. 115/1941 Sl. zák. ze dne 22.6.1941, bylo rozhodnuto o vstupu Slovenského státu do branné pohotovosti. De facto byl ale Slovenský stát ve válečném stavu již od září 1939, když slovenská armáda spolu s hitlerovskými vojsky vtrhla do Polska. Právním stavem, brannou pohotovostí státu a pro Slovensko se zhoršujícím válečným postavením, byla determinována i zákonodárná činnost Sněmu Slovenské republiky od počátku roku 1944.

Euďácký režim začíná pociťovat vnitřní problémy, začíná vzrůstat opozice proti vazalskému státu. Reakcí na tuto skutečnost je např. zákon č. 10/1944 Sl. zák. o

¹⁰⁴ Ďurica M.S., Jozef Tiso – životopisný profil

přísnějším trestání trestných činů spáchaných v době nepřátelských leteckých útoků a nebo za využití následků způsobených leteckou válkou a některých trestných činů spáchaných v souvislosti s evakuací a o zvláštním řízení pro tyto činy. Zákon č. 10/1944 Sl. zák. ze dne 27.1.1944 byl zvláštní hmotněprávní i procesní trestní normou a stanovil speciální způsob řízení a trestání určitých trestných činů. Pachatelem podle tohoto zákona byl ten, kdo za branné pohotovosti státu v době nepřátelských leteckých útoků nebo po těchto útocích na místech, která jimi byla zasažena, spáchal trestné činy vyjmenované v § 1 tohoto zákona. Vedle závažných trestných činů jako vražda nebo loupež, jsou zde vyjmenovány i trestné činy násilí proti vrchnosti spáchané srocením atd. Celé trestní řízení bylo podle tohoto zákona velmi formální a velmi rychlé. Konalo se před zvláštním senátem u příslušného krajského soudu. V trestní věci podle cit. zákona, neexistovalo žádné přípravné trestní řízení, celé trestní řízení se vedlo jen před soudem a smělo trvat pouze tři po sobě jdoucí dny. Zvláštní senáty mohly jednat jakýkoliv den v jakoukoliv hodinu. Obviněný si mohl zvolit obhájce, případně mu byl ustanoven. Obhájcem mohl být i kandidát advokacie /tedy advokátní koncipient/ nebo osoba s právnickým vzděláním. Hlavní líčení pak spočívalo pouze v provedení základního důkazu pro posouzení viny obviněného /ve věci nebyla podávána obžaloba a ten, proti kterému se trestní řízení vedlo, byl tedy v procesním postavení obviněného/. Po provedení tohoto důkazů byly předneseny závěrečné návrhy, přičemž obviněný měl právo posledního slova. Rozsudek se vyhotovoval s krátkým odůvodněním písemně a ihned se veřejně oznámil. Proti rozsudku nebyl přípustný žádný opravný prostředek. Zákon počítal sukládáním trestu smrti pro většinu pachatelů, na které se vztahoval zákon č. 10/1944 Sl. zák. Podle § 18 tohoto zákona měl být vykonán zastřelením. V dějinách Slovenského státu však nebyl oficiálně vykonán žádný trest smrti. To paradoxně kontrastuje s popravami nevinných lidí, kterých se při „očisťovacích“ akcích v letech 1944 a 1945 dopouštěla vojska SS a Pohotovostní oddíly Hlinkovy gardy. Fakt, že v době existence Slovenského státu nebyl vykonán trest smrti byl využit i obhajobou při procesu proti Dr. Tisovi¹⁰⁵ v roce 1947 a je dnes argumentačně využíván historiky, obhajujícími první Slovenskou republiku.

¹⁰⁵ Rašľa Anton, Zastupoval som československý štát

Na zákon č. 10/1944 Sl. zák. pak navazovaly i další zákony. Jednalo se např. o zákon č. 40/1944 Sl. zák. ze dne 27.4.1944 o policejním hlášení. Tento zákon stanovil pro všechny osoby, které se zdržovaly na území Slovenského státu, povinnost policejního hlášení, bez ohledu na jejich státní příslušnost. Každému slovenskému ubytovacímu zařízení byla uložena povinnost hlásit příslušnému policejnímu orgánu jméno svého hosta do 24 hodin od jeho ubytování. Byla stanovena povinnost hlásit každou změnu bydliště a dokonce i opuštění bydliště na dobu delší než 15 dní. Zákon byl reakcí na vzrůstající odbojovou činnost, která byla logicky spojena s cestováním osob, které do ní byly zapojeny. Zákon o policejním hlášení byl právní předpisem /vyzkoušeným i v jiných tehdejších totalitních režimech/, který měl usnadnit odhalení a dopadení členů podzemního hnutí.

Vedle zákona o policejním hlášení schválil slovenský sněm dne 11.5.1944 i zákon o ochraně osobní svobody, domovní svobody a jejich dočasném omezení, jakož i omezení jiných práv a svobod /zákon č. 50/1944 Sl. zák./. Osobní svoboda a domovní svoboda /právní řád Slovenského státu uváděl dva termíny „domový pokoj a domácí pokoj“, byly vágním způsobem upraveny již v § 82 Ústavy Slovenské republiky. Podle tohoto ustanovení se osobní svoboda a domovní svoboda zajišťují v mezích zákona. Nikdo nesmí být potrestán pro chování, které neporušilo právoplatnou trestní normu a pokud takové jednání nebylo již dopředu určeno zákonem nebo zákonnou normou jako trestné. Bylo tedy specifickým Ústavy Slovenské republiky, že základní lidské svobody, jako je osobní svoboda a domovní svoboda, nebyly upraveny přímo v Ústavě nebo v jiné ústavní listině práv, ale vždy měly být upraveny pouhým zákonem. Zákon č. 50/1944 Sl. zák. vymezuje rozsah osobní a domovní svobody v § 1 až 9. V těchto ustanoveních je upraven zákaz zatčení osoby bez písemného příkazu soudu nebo policejního úřadu /kromě přistižení pachatele při spáchání trestného činu/. Vazba může být povolena pouze v případech stanovených zákonem, přičemž lhůta pro rozhodnutí o vazbě byla 48 hodin od zatčení. Zákon č. 50/1944 Sl. zák. presumoval i možnost propuštění na kauci, peněžitou zárukou /„ak složí istotu“/. Ve věci domovní prohlídky je zákonem z roku 1944 stanovena nutnost povolení soudu nebo příslušného policejního úřadu. Tento příkaz musel být doručen osobě, u které se prohlídka koná,

nejpozději do 24 hodin od jejího skončení. O každé prohlídce musel být vyhotoven protokol, ve kterém měl být uveden důvod prohlídky, trestní řízení, které je vedeno /„dovod podezrenia“/ a výsledek prohlídky. Osoba, u které byla domovní prohlídka vedena, měla právní nárok na vydání zvláštního písemného potvrzení v případě, že nebylo nic nalezeno o tom, že nebylo nic závadného zjištěno.

Prakticky však v mnoha případech před i po schválení zákona č. 50/1944 Sl. zák. nebyl takový postup dodržován. Předně zákon neplatil pro židovské občany u kterých podle „Židovského kodexu“ nebylo pro osobní ani domovní prohlídku potřebné žádné povolení. Dále pak podle zvláštního /již mnou citovaného/ vládního nařízení mohla Ústředna státní bezpečnosti /ÚŠB/, prakticky kohokoliv preventivně zajistit /a takto to u mnoha osob opakovaně činila/, ve zvláštní zajišťovací věznici. Ve svých interních předpisech ÚŠB tuto činnost nazývala „internovanie, konfinovanie a Ilava“.¹⁰⁶ Právě ve věznici v západoslovenské Ilavě končila většina zajištěných osob. Tomuto fakticky existujícímu stavu hodlali dát zákonodárci Slovenského státu v první polovině roku 1944 legální oporu. Ustanovení § 10 až 28 zákona č. 50/1944 Sl. zák. proto vymezovala dočasné omezení osobní a domovní svobody a stanovila i další „opatření na ochranu veřejných zájmů“. Možnost pro omezení základních práv a svobod byla v době branné pohotovosti státu /která jak již jsem uvedl, začala v červnu 1941 a trvala až do zániku Slovenského státu/ nebo v době mimořádných událostí ohrožujících zvýšenou mírou celistvost státu, ústavu i veřejnou bezpečnost atd. Vyhlášení mimořádné události mělo nastat na základě vládního nařízení, které bylo vydáno se souhlasem prezidenta republiky. Legislativně však k takovému vyhlášení mimořádné události nedošlo, exekutivní orgány i zákonodárny sbor si „vystačily“ s brannou pohotovostí Slovenského státu.

Předmětná dočasná omezení práv a svobod se týkala především osobní a domovní svobody. V čase branné pohotovosti státu nebo mimořádné události bylo možné prodloužit lhůtu nutnou pro rozhodnutí o vazbě ze 48 hodin až na osm dní, vyloučit možnost složení kauce. Nyní již na základě zákona /§ 15 zákona č. 50/1944 Sl. zák./, byl státní bezpečnostní úřad /ÚŠB/ oprávněn dát osoby „které svou činností ohrožují

¹⁰⁶ Starinský Peter, Rozvrh práce ÚŠB pre rok 1942

celistvost státu, jeho ústavu, obranu, veřejnou bezpečnost, pokoj a pořádek“, pod policejní dozor. Těmto osobám mohlo být rozhodnutím ÚŠB rovněž nařízeno domácí vězení /„povinnost zdržovat se na určitém místě, případně v určité budově nebo místnosti“/ a mohly být z určitého místa vykázány do jiného místa. § 17 zákona č. 50/1944 Sl.zák. stanovil možnost zajistit takovou osobu ve zvláštním táboru nebo ústavu. Ohledně těchto zvláštních táborů a ústavů zákonodárce hovoří tak, že jsou ve správě Ministerstva vnitra Slovenské republiky. Slovenské bezpečnostní orgány nebyly oprávněny umísťovat zajištěné osoby v jiných zařízeních. Reálně se tak však, zejména po vypuknutí SNP, nedělo. Mnoho zajištěných a zatčených osob bylo předáno nacistickým bezpečnostním orgánům a vyvezeno ze Slovenska. Umístěny pak byly ve věznicích gestapa nebo koncentračních táborech. Bezpečnostním úřadům byla také dána možnost rozpouštět spolky a dokonce společnosti založené podle obchodního práva. ÚŠB měla právo schválit osobu likvidátora rozpouštěné právnické osoby. Stejná oprávnění platila i v tiskových věcech, bezpečnostní orgány měly právo zastavit vydávání periodik, které podle jejich názoru ohrožovaly Slovenský stát. Takovým periodikem byl např. evangelický časopis „Stráž na Sione“, který opakovaně uveřejňoval články proti účasti Slovenska ve druhé světové válce.¹⁰⁷ K zákroku proti tomuto periodiku došlo na základě důrazných intervencí ze strany německých orgánů /mezi více jak 550 000 členy slovenské evangelické církve augsburského vyznání převládali odpůrci politiky Slovenského státu/.

Dalekosáhlé důsledky mělo ustanovení § 28 zákona č. 50/1944 Sl. zák. Umožňovalo ministru vnitra nebo jeho zmocněnci pověřit politicky způsobilé a důvěryhodné osoby z řad členů HSLŠ nebo národnostních stran, aby byly nápomocny při udržování veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti. Pověřené osoby musely složit zvláštní přísahu a poté požívaly ochrany úředních orgánů. Při výkonu své funkce byli pověřenci oprávněni nosit zbraň a případně ji i použít. Tito pověřenci se ve skutečnosti rekrutovali z fanatických zastánců ľud'áckého režimu karpatoněmeckých nacistů. Gardisté /příslušníci Hlinkových gard/ a dobrovolní SSmani /Freiwillige Schutzstaffeln/ byli strůjci mnoha represí proti nevinnému slovenskému obyvatelstvu, zvláště po vypuknutí SNP.

¹⁰⁷ Ďurica M.S. Dejiny Slovenska a Slovekov

Dalším prostředkem pro upevnění pozice režimu Slovenského státu byla masivní podpora ľudácké propagandy. K tomuto účelu mělo sloužit posílení pozice ústředního propagandistického orgánu – Úřadu propagandy. Dne 11.5.1944 přijímá proto Slovenský sněm zákon č. 52/1944 Sl. zák. o Úřadu propagandy. Postavení již existujícího Úřadu propagandy bylo tímto zákonem nově upraveno. Úřad propagandy je vymezován jako ústřední orgán. Novou úpravou je tedy Úřad propagandy postaven na úroveň ministerstva a jeho vedoucí, šéf propagandy, je v postavení ministra. To můžeme vidět při jmenování poslední vlády Slovenského státu dne 5.9.1944. Jmenování šéfa Úřadu propagandy probíhá stejně jako jmenování ministrů, po složení přísahy je přijat prezidentem jako člen vlády. Je zajímavé, že šéf Úřadu propagandy Tido Gašpar je dokonce podepsán i pod posledním aktem Slovenského státu, kapitulací dohodou uprchlé slovenské vlády a americké armády ze dne 8.5.1945, která byla podepsána v rakouském Kremsmünsteru.¹⁰⁸ Při studiu této listiny je však zvláštní, že u jména Tida Gašpara nacházíme titul vyslanec nikoliv uvedení jeho skutečné funkce, tj. šéfa Úřadu propagandy. Nepodařilo se mi zjistit, zda proběhlo skutečně nějaké jmenování Gašpara do funkce mimořádného vyslance Slovenského státu nebo pouze nechtěl uvést svůj skutečný úřad. Úřad propagandy podle § 2 zákona z roku 1944, v souladu se zájmy státu a v duchu HSLS, organizoval a vykonával propagandu pro celé území Slovenska, informoval cizinu o vnitřním životě Slovenského státu, vykonával správu Slovenské tiskové kanceláře /Slovenská tlačová kancelária/, usměrňoval veškerý slovenský tisk, film, hudbu a rozhlas.

Úřad propagandy měl jako ústřední orgán svůj vlastní rozpočet. Jeho styk s ostatními ústředními orgány, ministerstvy a HSLS se uskutečňoval prostřednictvím tzv. odborných poradců. Úřad propagandy od poloviny roku 1944 spouští permanentní propagandistickou kampaň v intencích ľudácké propagandy, která trvá nepřetržitě až do zániku Slovenského státu. Podle vzpomínek některých tehdejších slovenských politiků /např. prof. Imricha Karvaše, Dr. Karola Murína, Dr. Štefana Tisa/ se šéf Úřadu propagandy v posledních měsících existence první Slovenské republiky téměř denně účastnil porad s prezidentem Tisem za účasti předsedy vlády a ministra obrany.

¹⁰⁸ Korček Ján, Slovenská republika 1943-1945

Úřadu propagandy v posledních měsících existence první Slovenské republiky téměř denně účastnil porad s prezidentem Tisem za účasti předsedy vlády a ministra obrany.

Od počátku roku 1944 se zřetelně uvnitř Slovenského státu objevují krizové jevy a nutno charakterizovat Slovensko jako stát, ve kterém probíhá vnitřní rozklad, a to ve všech složkách státní moci a samozřejmě i v oblasti zákonodárné. První Slovenská republika i její orgány se nezadržitelně blíží ke svému zániku.

2.3. Postavení a činnost sněmu ve třetí etapě existence Slovenského státu.

Dne 29.8.1944 vypuklo na velké části Slovenského státu národní povstání, které se přihlašuje k ideji obnovení ČSR. Tato situace se odráží i v postavení Sněmu Slovenského státu a v přístupu některých poslanců sněmu k SNP. Mnozí z poslanců přecházejí dobrovolně a méně dobrovolně na stranu povstalců /např. poslanec Dr. Peter Zaťko, ministr národní obrany a poslanec Ferdinand Čatloš/. Jiní poslanci sněmu se v prvních měsících SNP stávají obětmi vypuknuvších bojů /např. poslanec František Slameň nebo poslanec a katolický farář Anton Šalát/. Dne 5.9.1944 přijímá prezident Tiso demisi Tukovy vlády a jmenuje novou a poslední vládu Slovenského státu v čele s dosavadním předsedou nejvyššího soudu Dr. Štefanem Tisem, který byl ad interim pověřen i vedením ministerstva spravedlnosti /pravosúdia/ a zahraničních věcí. Stane se tak navzdory názoru slovenské politické elity a z počátku i názoru německé strany, které považovaly za nejlepší řešení v tehdejší situaci převzetí funkce předsedy vlády prezidentem republiky. Rozhodující v této situaci bylo stanovisko předsedy Sněmu Slovenské republiky Dr. Martina Sokola, který poukazoval na protiústavnost takovéto kumulace funkcí.¹⁰⁹ Stav samotného slovenského parlamentu pak nejlépe dokumentuje zápis z deníku nového předsedy vlády JUDr. Štefana Tisa ze dne 6. 10. 1944, který napsal: „měl jsem ve Sněmu prohlášení /vyhlášení/ vlády. Styděl jsem se, že jsem ve Sněmu Slovenské republiky. Jak se chovali páni poslanci! Neoblečení, neoholení a žádná nálada, ačkoliv doba je vážná a bylo by potřeba alespoň něco ukázat“. Sněm je v situaci probíhajícího SNP zcela apatický a to se projevuje i v činnosti orgánů sněmu. Např. v řízení o ztrátě mandátu generála Čatloše, nedokázalo

¹⁰⁹ Podolec Ondřej, Až do poslednej chvíle...(Činnost vlády Štefana Tisu)

předsednictvo sněmu jednoznačně kvalifikovat důvod, pro který by měl být zbaven poslaneckého mandátu /jednání proběhlo dne 5.10.1944/.

Nejvýznamnějším legislativním počinem sněmu ve druhé polovině roku 1944 je zcela jednoznačně ústavní zákon č. 200/1944 Sl. zák., který slovenský sněm přijal dne 27.10.1944. Ústavní zákon č. 200/1944 Sl. zák. o zplnomocnění měnit ústavní zákony a o rozšíření nařizovací pravomoci za branné pohotovosti státu, byl právním předpisem, který radikálně v posledních pěti měsících existence Slovenské republiky změnil zákonodárný proces tohoto zanikajícího státního útvaru. Podle § 1 tohoto ústavního zákona byl prezident republiky zmocněn, aby v době branné pohotovosti státu rozhodoval dekretem s mocí ústavního zákona o naléhavých opatřeních ve věcech, k jejichž úpravě je potřebný ústavní zákon.

Dekret prezidenta republiky bylo nutné uveřejnit ve Slovenském zákoníku. Slovenský sněm přenesl jednu ze svých základních pravomocí na hlavu státu. Dekret prezidenta republiky měl být tedy dalším druhem právní normy Slovenského státu. Ústavní zákon č. 200/1944 Sl. zák. dokumentuje mocenské upevnění pozice Dr. Tisa jako vůdce a prezidenta Slovenska. Z hlediska právní historie je pak nejznámějším a nejpublikovanějším dekretem prezidenta vydaným Dr. Tisem, kuriózní paakt ze dne 15.9.1946. Tuto listinu, což je prokázáno několika svědectvími, vypracoval Dr. Tiso ve vazební věznici v Bratislavě. Dr. Tiso a ani ostatní stoupenci ľudáckého Slovenska neuznávali obnovení ČSR a dále se považovali za legitimní představitele Slovenské republiky. Tiso se tedy považoval stále za prezidenta republiky, jehož funkce skončí v říjnu 1946. Předmětným dekretem Tiso ustanovil zastupitelský sbor s pravomocí řídit věci slovenského národa, vést záležitosti Slovenského státu a vést boj za jeho uznání. Členy sboru jmenoval např. Dr. Ferdinanda Ďurčanského, Karola Sídora nebo svého bývalého osobního tajemníka Dr. Karola Murína. Tato právně zcela nicotná listina měla však význam pro představitele ľudácké emigrace, kteří na ni opakovaně odkazovali.¹¹⁰ Zákon č. 200/1944 Sl. zák. rozšiřoval i oprávnění vlády, aby vydávala naléhavá opatření, ve kterých se vyžaduje zákon, a to ve věcech, které podle Ústavy SR spadají do výlučné pravomoci sněmu. Sněm Slovenského státu na vládu delegoval

¹¹⁰ Murín Karol, Spomienky a svedectvo

zákonem č. 200/1944 Sl. zák. pravomoc v těchto věcech: a) rozhodování o státním rozpočtu, b) pravomoc vydávat zákony o branné povinnosti, c) pravomoc rozhodovat v daňových zákonech a ve věci jiných zákonných plateb, d) vydávat zákony o organizaci soudů, jejich působnosti a příslušnosti a o soudním řízení.

Podle § 4 ústavního zákona č. 200/1944 Sl. zák. se za branné pohotovosti státu nevyžadoval souhlas slovenského sněmu s mezinárodními obchodními smlouvami nebo takovými smlouvami, které ukládaly státu nebo občanům břemena. Od října 1944 však Slovenský stát neuzavřel žádnou mezinárodní smlouvu. Poslední mezinárodní smlouvu mezi Slovenskem a Chorvatskem /Paveličovým Nezávislým státem Chorvatsko/, schválil Slovenský sněm před přijetím zákona č. 200/1944 Sl. zák. /jednalo se o mezinárodní smlouvu o úpravě vzájemných občanskoprávních vztahů/. V posledních měsících existence Slovenského státu přerušuje velká část zemí se Slovenskem diplomatické styky.

Situace posledních měsíců existence Slovenské republiky je stavem agónie ľudáckého režimu a ve stejném stavu se nachází i zákonodárny sbor Slovenského státu. Německá představa o roli Slovenského sněmu po vypuknutí SNP, byla nejpříznačněji charakterizována ve zprávě německého vyslanec Ludina reichsführerovi SS Heinrichu Himmlerovi v lednu 1945. Sněm Slovenské republiky charakterizuje jako „vyřazený orgán“ a jeho jediný úkol vidí v „demonstrativních vyhlášeních a k výzvě obyvatelstvu ve smyslu německo –slovenské spolupráce“. K takovýmto vyhlášením je podle Ludina nutné poslance sněmu třeba i přinutit.¹¹¹ Od listopadu 1944 přestává být Sněm Slovenské republiky legislativně činný, paralyzovány jsou i jeho orgány. Období posledních měsíců existence první Slovenské republiky je z hlediska normo tvorby obdobím vládních nařízení a vyhlášek ministerstev. Vládní nařízení jsou pak téměř bez výjimky vydávána postupem podle § 2 odst.1 ústavního zákona č. 200/1044 Sl. zák., tedy jako právní akty sloužící k vykonání naléhavých opatření.

¹¹¹ Prečan Vilem, Slovenské národne povstanie

Na nátlak německého vyslance Ludína je slovenský sněm donucen zaujmout tvrdý zatracující postoj k SNP, československé vládě a k antifašistické koalici. Přednesením choulostivého projevu byl pověřen poslanec a katolický kněz Dr. Karol Körper, který dne 5.11.1944 jménem Sněmu Slovenské republiky odsoudil „bratrovražedné rozdvojení“ a ostře zaútočil i na Edvarda Beneše a „londýnskou emigraci“.¹¹² Pro německé činitele, kteří v té době s volností okupantů působili na území Slovenska, byla však Körperova řeč a celý přístup slovenského sněmu studenou sprchou. Např. ze zpráv obersturmbannführera SS Dr. Josefa Witisky, který působil jako šéf pohotovostní skupiny Sicherheitsdienst na Slovensku, můžeme zaznamenat, že nacisté očekávali slavnostní zasedání Sněmu Slovenské republiky a příslušným i proklamacemi a veřejným poděkováním „osvoboditelům“. Körperův projev místo toho zazněl, jak sám Witiska uvádí, v průběhu parlamentní rozpravy k nepodstatnému zákonu. Pobouření Němců vyvolala pasáž projevu Dr. Körpera, ve které charakterizoval Ochranou smlouvu z roku 1939 jako nutnost, protože neexistovala jiná alternativa. „Pokud by tehdy existovala jiná možnost, byli by Slováci pravděpodobně jinak volili“, zakončuje svoji zprávu Dr. Witiska.¹¹³

Zákonodárnou činností slovenského sněmu v období od listopadu 1944 do března 1945, je přijetí, kromě finančního zákona pro rok 1945-zákona o státním rozpočtu, /jehož přijetí mělo úplně fatalistickou podobu, když důvodová zpráva konstatovala, že stav hospodářství a budoucí finanční situace Slovenského státu je mimo síly a možnosti zákonodárců¹¹⁴/, jen dalších sedmi nepřilíš podstatných zákonů, /např. zákon o státní observatoři, zákon o zrušení mimořádných odpisů, zákon o služebních platech pečovatelek v nestátních pečovatelských ústavech apod/. Jednou z posledních významnějších událostí Sněmu Slovenské republiky bylo jeho plenární zasedání dne 23.1.1945. Premiér Dr. Štefan Tiso přednesl vládní vyhlášení, ve kterém konstatoval právo slovenského národa na vlastní stát a odmítl obnovení ČSR, deklaroval věrnost Hitlerovi a třetí říši. Jménem poslanců sněmu podpořil a rozvinul vládní vyhlášení místopředseda sněmu Dr. Karol Mederly. Tato vyhlášení pronesená na 147. plenární schůzi Sněmu Slovenské republiky byla v souladu s duchem tzv. Manifestu mladé

¹¹² Lipták Julius, SNP v paměti národa

¹¹³ Prečan Vilém, Slovenské národné povstanie

¹¹⁴ Podolec Ondrej, Až do poslednej chvíle... (činnost vlády Štefana Tisu)

ľud'ácké generace, který byl přijat na sjezdu v Piešťanech dne 14. 1. 1945 stoupenci „mladoľud'áckého“ proudu v HSLS- nejhrořlivějšími zastánci režimu Slovenského státu.¹¹⁵ Poslední plenární zasedání Sněmu Slovenské republiky, kterým končí fakticky jeho existence /dne 4.4.1945 je osvobozena Bratislava/, se konalo dne 22.3.1945. Poslední částka Slovenského zákoníku byla vydána dne 21.3.1945 /poslední zveřejněné vládní nařízení č. 46/1945 Sl. zák. je ze dne 26.2.1945/.¹¹⁶

Dějinnou tečkou za činností zákonodárneho sboru Slovenského státu, Sněmem Slovenské republiky, je zřejmě proces proti bývalému předsedovi a místopředsedům slovenského sněmu. V říjnu 1947 byli Národním soudem v Bratislavě odsouzeni JUDr. Martin Sokol k pětiletému vězení, JUDr. Karol Mederly k šesti letům vězení a MVDr. Pavol Opluštil k osmi letům vězení.

¹¹⁵ Holák Martin, Mladá ľud'ácká generácia na konci vojny a jej piešťanský zjazd (14. 1. 1945)

¹¹⁶ Malý Karel, Dějiny českého a ěsl. práva do roku 1945

V. ZÁVĚR

Při příležitosti pátého výročí prvního zasedání Sněmu Slovenské krajiny uveřejnil slovenský tisk sérii článků s hodnocením dosavadní činnosti Sněmu Slovenské republiky a určoval priority jeho vývoje do budoucnosti. Ludácké noviny „Slovák“ charakterizovaly fungování slovenského sněmu tak, že „se zdá být jen naoko uhlazeným blýskavým parlamentarismem“.¹¹⁷ Toto vyjádření vhodně charakterizuje celý šestiletý vývoj orgánu zákonodárné moci samostatného Slovenska v letech 1939 - 1945. Slovenský sněm, Sněm Slovenského státu, vzniká transformací z autonomního Sněmu Slovenské krajiny dne 14.3.1939. Tento předchůdce Sněmu Slovenské republiky /mezi ústavními právníky v době Slovenského státu nebyl jednotný názor na právní kontinuitu/, vzniká v úpadku československé státnosti na základě zmanipulovaných a nedemokratických voleb v prosinci 1938. Již před těmito volbami byla zcela cíleně zlikvidována politická pluralita, která je základem demokracie, základem demokratického parlamentarismu. Ještě před prvními /a posledními/ volbami do slovenského sněmu Jozef Tiso prohlásil: „Slovenská vláda rozpustila všechny strany, aby vytrhla lid z ponižování a vykořisťování, postarala se o to, aby volby nebyly politické kupování a otravování duší.“ /Rozhlasový projev Dr. Tisa ze dne 28.11.1938/. V představách Tisa a dalších ludáckých představitelů byl sněm „vyjádřením vůle slovenského národa“, národ však zcela ztotožňovali se svojí politickou stranou HSĽS. Pouze prostřednictvím této strany se slovenský občan mohl účastnit veřejného života, pouze prostřednictvím HSĽS se mohl aktivně zapojit do politického života.¹¹⁸ Vyhlášení Slovenské republiky a přijetí Ústavy nebylo však důsledkem emancipačního procesu Slováků, jak to ludácká propaganda falešně hlásala. Byl to zcela evidentně vedlejší produkt hitlerovské agrese.¹¹⁹ Tento ludácký princip se nakonec stal i ustanovením Ústavy Slovenského státu.

Podle Ústavy Slovenské republiky „zákonodárná moc náležela sněmu“. Prakticky od svého vzniku byla činnost Sněmu Slovenského státu oktrojována, sněm je zatlačován jako vrcholný orgán zákonodárné moci do pozadí slovenskou exekutivou.

¹¹⁷ Slovák 18.1.1945

¹¹⁸ Tiso Jozef, Prejavy a články /1938-1945/

¹¹⁹ Kováč Dušan, Slováci - Česi - Dejiny

Na jeho činnost a činnost jeho orgánů ale působí i vnější vlivy, zejména tlak „ochránce“ samostatného Slovenska, Velkoněmecké říše. Pokud ve státním sněmu dochází k nějaké opoziční aktivitě, je to většinou zásluhou postoje jednotlivých poslanců nebo poslance. U nových poslanců nevzniká mandát na základě výsledku voleb, ale jmenovacím aktem prezidenta republiky. Paradoxně tak veřejný činitel volený sněmem, určuje personální složení orgánu, který ho volí. Sněm se tak stává typickým zákonodárným orgánem totalitního státu, autoritářského státu, který po celou svou existenci stojí na straně nacistického Německa a jeho fašistických spojenců. Parlament, jako sbor volených zástupců lidu, je vždy jedním z hlavních atributů demokracie. Proto ve všech nedemokratických totalitních režimech minulého ale i tohoto století, je jeho činnost limitována, omezována, je odsouvána na druhou kolej. Totalitní režim se většinou snaží obsazovat s rozmyslem zákonodárný sbor osobami, které jsou mu zcela loajální, nezdědka bývá funkce poslance vedlejší odměna pro exponenty vládnoucí strany. Málokterý, snad žádný totalitní režim si „dovolí“ zrušit zákonodárný sbor úplně, jeho existence dodává totalitě „fazónu“ demokratičnosti, zdání toho, že vše co činí je „vůli lidu a pro lid.“

Stejné postavení je i postavení Sněmu Slovenské republiky. Jako reziduum demokratického systému stojí víceméně mimo latentní boj mezi konzervativním a proněmeckým křídlem HSĽS. Pasivní je i v případě závažných rozhodnutí exekutivy, jako je vzdání se části suverenity ve prospěch Německa a rozhodnutí o vstupu Slovenska do druhé světové války. Sněm postupně na exekutivu deleguje legislativní činnost, což má velmi tragické důsledky. Sněm zmocňuje Tukovu vládu, aby učinila všechna opatření k vyloučení Židů ze slovenského hospodářství a sociálního života a zmocnění je vládě dáno na jeden rok /ústavní zákon č. 210/1940 Sl. zák. ze dne 3.9.1940/. Pouvoir daný sněmem využije Tuka a spol. k intenzivní exekutivní legislativní činnosti. Důsledkem zločinných právních norem jsou desítky tisíc Židů zavražděných v nacistických koncentračních táborech. V této situaci se slovenský sněm snaží „kličkovat“ a činit kompromisní řešení /např. tzv.deportační zákon č. 68/1942 Sl. zák./

Zákonodárny sbor válečného Slovenska dobrovolně limituje dále svou pravomoc, kterou by měl mít jako sbor volených zástupců národa. Volbám se ostatně sám vyhne tím, že prodlouží své funkční období. Po celou historii Slovenského státu se volby do sněmu nikdy nekonaly. Tím, že se volby do sněmu nikdy nekonaly, byla narušena legitimnost tohoto orgánu. Sněm byl vyloučen i z takových pro život státu důležitých rozhodnutí jako je vyhlášení války. Ani v jednom případě /počínaje polským tažením/ nebylo vyhlášení a vedení války předmětem jednání na půdě Sněmu Slovenské republiky.¹²⁰

V posledních měsících existence Slovenské republiky přestává sněm téměř vyvíjet svou činnost. Sněm Slovenské republiky zcela rezignuje a svoji téměř veškerou svou pravomoc deleguje na exekutivu /ústavní zákon č. 200/1944 Sl. zák./. Stává se tak v době závěrečné fáze frontových bojů na území Slovenského státu a ve stavu německé okupace území ovládaného bratislavskými orgány. Ve dnech, ve kterých je na jednom z posledních plenárních zasedání Sněmu Slovenské republiky deklarována loajalita k Velkoněmecké říši, povraždí esesáci a gardisté cca 800 až 900 lidí v Nemecké, kde jejich těla spálí v místní vápence, v Kremničke postřílejí 747 osob, z toho 211 žen a 58 dětí.¹²¹

Tak jako zaniká první Slovenská republika, zaniká i Sněm Slovenské republiky. Zákonodárny slovenský orgán, který byl cílem slovenských autonomistů již od počátku dvacátých let /např. návrh z roku 1922 na změnu ústavy a vytvoření zvláštního slovenského sněmu/¹²² vydrží pouze šest let, a to v nejhrošším období lidských dějin.

Z tohoto pohledu je nutné přistupovat k hodnocení dějinného postavení Sněmu Slovenského státu. Vzhledem k charakteru Slovenského státu, ke geopolitickému postavení samostatného Slovenska, se nikdy Sněm Slovenského státu nemohl stát tím,

¹²⁰ Kamenec Ivan, Slovenský štát v obrazech

¹²¹ Fremal Karol, Slovenská republika po 29. auguste 1944

¹²² Ďurčanský Ferdinand, Pohľad na slovenskú politickú minulosť

čím by každý zákonodárný orgán měl být – demokratickou poslaneckou sněmovnou opravdu **volených a svobodných** zástupců národa.

Když po Mnichovu nacistická vojska obsadila /spolu s obcí Petržalka/ i starobylý hrad Devín, byla to samozřejmě pro slovenskou politickou reprezentaci /a nejen pro ni/, obrovská rána. Vojtech Tuka se tehdy dotázal německého ministra zahraničí, z jakého důvodu je Němci zabráno „svaté slovenské místo“. Ribbentrop prý odpověděl: „Nur freie Völkern haben ihre heiligen Städte“ /Jen svobodné národy mají svá svatá místa/.¹²³ Tuto drsnou odpověď představitele nacistického Německa si na závěr dovolím vztáhnout i na Sněm Slovenského státu. Nesvobodný Slovenský stát nemohl mít nejen svá „svatá místa“, ale nemohl mít ani svůj svobodný zákonodárný sbor.

¹²³ Čarnogurský Pavol, 14 marec 1939

Seznam použitých právně historických pramenů:

Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa, Ján Gronský,
Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum Praha 2005

Prečan Vilém, Slovenské národné povstanie- Nemci a Slovensko 1944 – Dokumenty,
Nakladateľstvo EPOCHA, 1971, Bratislava

Sbírka zákonů a nařízení 1938

Slovenský zákonník 1939-1945

Slovák

Společný česko – slovenský digitální parlamentní archiv, Parlament České republiky

Tiso Štefan, Deník Štefana Tisu, Ústav paměti národa, 2004

Tiso Jozef , Prejavy a články /1938-1945/, Historický ústav SAV, Bratislava 2007

Tiso Jozef, Úvodník, Organizačné zvesti Hlinkovej Slovenskej ľudovej strany,
Bratislava 1943

Seznam použité literatury:

Baka Igor, Hlinkova slovenská ľudová strana od 6. októbra do salcburských rokovaní v lete 1940, Martin Lacko vlastním nákladem, 2003

Blet Pierre, Pius XII. a druhá světová válka podľa vatikánskych archívov, Kalligram spol. s r.o., Bratislava, 2002

Brod Toman, Osudný omyl Edvarda Beneše, Academia, 2002

Borovička Michael, Kolaboranti 1939-1945, Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, Praha 2007

Čarnogurský Pavol, Svedok čias, USPO, 1997

Čarnogurský Pavol, 14. marec 1939, USPO, 1994

Danáš Jozef, Ľud'ácky separatizmus a hitlerovské Nemecko, Vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava, 1963

Draxler Vladimír, Povstalecký rozhlas, História 9-10/2004, Bratislava

Ďurčanský Ferdinand, Pohľad na slovenskú politickú minulosť, Bratislava 1943

Ďurica M.S., Dejiny Slovenska a Slovakov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí, Lúč 2007

Ďurica M.S., Jozef Tiso – životopisný profil, Lúč, 2006

Fremal Karol, Slovenská republika po 29. auguste 1944, Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, 2006

Hallan Ľudovít, Arizácia na Slovensku v rokoch 1939-1945, História 9-10/2004,
Bratislava

Hertel Maroš, Prvý rektor Slovenskej univerzity, História 4/2005, Bratislava

Hradská Katarína, Prípád Wisliceny, Academie Electronic Press, 1999

Holák Martin, Mladá ľudácká generácia na konci vojny a jej piešťanský zjazd /14. 1.
1945/, Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, 2006

Hrnko Anton, Nemecká vojenská misia na Slovensku 1939-1944, Historika 3/2002,
Bratislava

Kamenec Ivan, Po stopách tragedie, Archa, 1991

Kamenec Ivan, Slovenský štát, Nakladatelství Ahold Praha, 1992

Kamenec Ivan, Slovenský štát v obrazech, OTTOVO NAKLADATELSTVÍ, s.r.o.,
Praha, 2008

Karvaš Imrich, Moje pamäti, Múzeum SNP, Banská Bystrica, NVK International
s.r.o. Bratislava 1994

Kutuninec Milan, Emigrant na úteku – Povojnové cesty Ferdinanda Ďurčanského,
História 5/2007, Bratislava

Klimek Antonín, Vítejte v první republice, Havran s.r.o., Praha, 2003

Kliment K. Charles, Slovenská armáda 1939-1945, Mustang s.r.o., 1996

Korček Ján, Slovenská republika 1943-1945, Ministerstvo obrany SR, 1999

Kováč Dušan, Slováci - Česi - Dejiny, Academic Electronic Press, Bratislava, 1997

Krajčovičová Natália, Od žúp ku krajine a späť, História 4/2001, Bratislava

Kuklík Jan, Gebhart Jan, Druhá republika 1938-1939- svár demokracie a totality v politickém, spoločenském a kulturním živote, Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka, Praha, 2004

Kuklík Jan, Němeček Jan, Proti Benešovi! – česká a slovenská opozice v Londýně 1939-1945, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2004

Landová Blanka, Myjava-kultúrno-historický profil, Múzeum SNR, občianske združenie INFOKLUB, 2002

Lettrich Jozef, Dejiny novodobého Slovenska, Nakladatelství Archa, 1993

Letz Róbert, Slovak History and Chronology Lexicon, Bolchazy - Carducci Publishers, Inc. Wanconda, Illinois, USA, 2002

Letz Róbert, Náčrt dejín Uhorska a Maďarska s osobitným zreteľom na maďarsko-slovenské vzťahy, Polygrafia vedeckej literatury a časopisu SAV, 1996

Letz Róbert, Slovenská ľudová strana v dejinách 1905-1945, Matica slovenská, 2006

Letz Róbert. V hodine veľkej skúšky, Spolok svätého Vojtecha, 2007, Trnava

Lipták Julius, SNP v pamäti národa, Múzeum SNP Banská Bystrica, NVK International s.r.o., Bratislava, 1994

Malý Karel, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, a kolektiv, LINDE Praha, a.s., 2003

Medrický Gejza, Minister spomína, Vydavateľstvo LITERA, Bratislava, 1993

Mederly Karol, Ústava Slovenskej republiky a jej zásadné smernice, Bratislava, 1943

Medvecký Matej, Spravodajské eso Slovenského štátu: Kauza Imrich Sucký, Ústav pamäti národa, Bratislava, 2007

Mencl Vojtěch a kol., Křižovatky 20. století, Naše vojsko, 1990

Michela Miroslav, Karol Murgaš - Výtržník vo víre udalostí, História 5/2002, Bratislava

Murín Karol, Spomienky a svedectvo, Garmond Partizánské, 1992

Nižňanský Eduard, Volby do Sněmu Slovenskej krajiny v roku 1938, Studia Historica Nitriensia VII, Nitra, 1998

Pekník Miroslav, Slovenské národné rady, Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatury, 1998

Podolec Ondrej, Až do poslednej chvíle... (činnosť vlády Štefana Tisu), Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, 2006

Podolec Ondrej, Charakter legislatívnej činnosti ve Slovenskej republike 1939-1945, Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, 2005

Pöss Ondrej, Politické strany Karpatských Nemcov, Historia 2/2004, Bratislava

Rašla Anton, Zastupoval som Československý štát, Privatpress Bratislava, 1999

Rychlík Jan, Češi a Slováci ve 20.století, česko-slovenské vztahy 1914-1945, Academic Electronic Press Bratislava, Ústav T.G.Masaryka Praha, 1997

Sak Robert, Rieger – konzervatívec nebo liberál?, Academia Praha, 2003

Starinský Peter, Rozvrh práce ÚŠB pre rok 1942, Prezídium ministerstva vnútra v Bratislave, Ústredňa štátnej bezpečnosti, Bratislava 1941

Suk Pavol, Prezident Hácha Slovensku v decembri 1938, Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, 2005

Špiesz Anton, Dejiny Slovenska na ceste k sebauvedomeniu, Perfekt a.s., Bratislava, 2000

Trstený Viktor, Sila viery, sila pravdy, Semfeld-R, vydavateľstvo, 1990

Vnuk František, Andrej Hlinka – Tribún slovenského národa, THB s.r.o., 1998

Vnuk František, Mať svoj štát znamená život- politická biografía Alexandra Macha, Vydavateľstvo Odkaz, Bratislava, 1991